

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΝΟΜΙΚΟΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΜΕΤΡΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ: ΣΤΟ ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗΣ
ΠΟΙΝΗΣ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ
ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ**

ΕΙΡΗΝΗ ΝΙΚΟΛΑΟΥ

Αθήνα, 2008

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Ευγενία Κριτσέλη

**ΜΕΤΡΑ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ: ΣΤΟ ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗΣ
ΠΟΙΝΗΣ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ
ΚΡΙΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ**

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

- 1) Ευγενία Κριτσέλη**
- 2) Μιχαήλ Μιχόπουλος**
- 3) Θεόδωρος Παπαθεοδώρου**

Πίνακας περιεχομένων

ΜΕΡΟΣ Α΄

Τα μέτρα ασφαλείας γενικά

1. Η προϊστορία των μέτρων ασφαλείας	1
1.1. Η αμφισβήτηση της ποινής από τη θεωρία της (παλαιάς) «Κοινωνικής Άμυνας».....	1
1.2. Η εμφάνιση των μέτρων ασφαλείας στο Ποινικό Δίκαιο (δυναδικό σύστημα).....	4
1.3. Η θεωρία της Νέας Κοινωνικής Άμυνας.....	6
1.3.1. Η ακραία πτέρυγα.....	7
1.3.2. Η συντηρητική πτέρυγα.....	7
2. Σκοπός και δικαιολόγηση των μέτρων ασφαλείας.....	9
3. Η κρίση του δυναδικού συστήματος.....	11
4. Η θεωρητική θεμελίωση των μέτρων ασφαλείας στον Ελλ.Π.Κ.....	13
4.1. Η υιοθέτηση ενός ιδιόμορφου δυναδικού συστήματος.....	13
4.2. Μέτρα Ασφαλείας και ποινές.....	13
4.2.1. Κοινά σημεία και διαφορές ποινών και μέτρων ασφαλείας.....	14
4.2.2. Συρροή ποινών και μέτρων ασφαλείας.....	18
5. Οι αρχές της αναγκαιότητας και της αναλογικότητας στα μέτρα ασφαλείας.....	20

ΜΕΡΟΣ Β΄

Τα προβλεπόμενα από τον ελλ. Π.Κ. μέτρα ασφαλείας

I. Μέτρα ασφαλείας που επιβάλλονται σε συμπλήρωση της ποινής (συμπληρωματικά μέτρα ασφαλείας).

<u>1. Εισαγωγή σε θεραπευτικό κατάστημα αλκοολικών και τοξικομανών (άρ.71 Π.Κ.)</u>	
1.1. Σκοπός του μέτρου.....	22
1.2. Το πεδίο εφαρμογής του άρ. 71 Π.Κ.....	23
1.3.Οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρ. 71 Π.Κ.....	23
1.3.1. Η σύνδεση του εγκλήματος με την καθ' έξιν κατάχρηση οινοπνεύματος.....	24

1.3.2. Η καταδίκη για κακούργημα ή πλημμέλημα για το οποίο ο νόμος απειλεί ποινή φυλάκισης ανώτερη από έξι μήνες.....	24
1.4. Επιβολή και διάρκεια του μέτρου.....	25
1.5. Η ειδική μεταχείριση των εξαρτημένων από ναρκωτικά ατόμων.....	25
<u>2. Παραπομπή σε κατάσταση εργασίας (άρ.72 Π.Κ.)</u>	
2.1. Σκοπός του μέτρου.....	26
2.2. Οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 72 Π.Κ.....	27
2.2.1. Καταδίκη σε φυλάκιση για την πράξη.....	27
2.2.2. Η πράξη να μπορεί να αποδοθεί σε φυγοπονία ή στη ροπή του καταδικασθέντος για άτακτη ζωή.....	27
2.2.3. Να ορίζει τούτο ειδικώς ο νόμος.....	28
2.3. Επιβολή και διάρκεια του μέτρου.....	29
<u>3. Απαγόρευση διαμονής (άρ.73 Π.Κ.)</u>	
3.1. Σκοπός του μέτρου.....	30
3.2.Οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 73 Π.Κ.....	31
3.2.1. Καταδίκη σε κάθειρξη ή φυλάκιση πάνω από ένα έτος.....	31
3.2.2. Η διαμονή του καταδικασθέντος σε ορισμένους τόπους να αποτελεί κίνδυνο για τη δημόσια τάξη.....	32
3.3. Επιβολή και διάρκεια του μέτρου.....	32
3.4. Η γνωστοποίηση της διεύθυνσης της νέας κατοικίας.....	34
<u>4. Απέλαση αλλοδαπού (άρ.74 Π.Κ.)</u>	
4.1. Σκοπός του μέτρου.....	36
4.2. Οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 74 Π.Κ.....	36
4.3. Διάκριση δικαστικής και διοικητικής απέλασης.....	38
4.4. Επιβολή και διάρκεια του μέτρου.....	38
4.5. Διάρκεια του μέτρου.....	40
4.6. Η επιβολή της απέλασης σε αντικατάσταση άλλων μέτρων ασφαλείας.....	41
<u>5.Δήμευση (άρ.76 Π.Κ.)</u>	
5.1. Η δήμευση γενικά.....	42
5.2. Τα αντικείμενα που υπόκεινται σε δήμευση.....	43

5.3. Δήμευση των μέσων ή προϊόντων του εγκλήματος ως παρεπόμενη ποινή (άρ. 76 παρ. 1 Π.Κ.).....	44
5.3.1. Οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρ.76 παρ. 1 Π.Κ.	45
5.3.1.1. Καταδίκη του κυρίου πράγματος για έγκλημα σε βαθμό κακουργήματος ή πλημμελήματος από δόλο.....	45
5.3.1.2. Ιδιότητα του δράστη ως κυρίου των αντικειμένων.....	45
5.4. Δήμευση των μέσων ή προϊόντων εγκλήματος επικινδύνων για τη δημόσια τάξη ως μέτρο ασφαλείας (άρ. 76 παρ. 2 Π.Κ.).....	46

II. Μέτρο ασφαλείας που επιβάλλεται αντί της ποινής (αναπληρωματικό μέτρο ασφαλείας)

<u>Η φύλαξη ακαταλογίστων εγκληματιών σε δημόσιο θεραπευτικό κατάστημα (άρ. 69 Π.Κ.)</u>	
1. Φύση και σκοπός του μέτρου.....	48
2.Οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρ. 69 Π.Κ.	49
2.1. Τέλεση αξιόποινης πράξης.....	50
2.2. Η βαρύτητα του εγκλήματος.....	51
2.3. Η επικινδυνότητα για τη δημόσια ασφάλεια.....	52
3. Δικονομικά προβλήματα εκ της εφαρμογής του άρ. 69 Π.Κ.....	57
3.1. Αρμοδιότητα.....	57
3.2. Ποινική δίωξη.....	58
3.3. Ένδικα μέσα.....	58
4. Διάρκεια του μέτρου.....	60
5. Η ακούσια νοσηλεία.....	62
5.1. Σύγκριση με το μέτρο ασφαλείας του άρθρου 69 Π.Κ.....	62
5.2. Επιβολή του μέτρου της ακούσιας νοσηλείας για την τέλεση αξιόποινης πράξης απειλούμενης στο νόμο με ποινή κατώτερη των έξι μηνών.....	65
6. Η πρόσφατη νομολογία του ΕυρΔΔΑ σχετικά με τη φύλαξη ακαταλογίστων σε ψυχιατρικό κατάστημα (υπόθεση Hutchison Reid v. The United Kingdom).....	67
6.1. Η σημασία της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ).....	67
6.2. Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης Hutchison Reid v. The United Kingdom...68	
6.3. Τα νομικά ζητήματα της υπόθεσης.....	71

6.3.1. Το άρθρο 5 παρ. 1της ΕΣΔΑ.....	72
6.3.2. Το άρθρο 5 παρ. 4 της ΕΣΔΑ.....	74
6.4. Γενικά συμπεράσματα από την απόφαση.....	76
7.Τελικές εκτιμήσεις/προτάσεις.....	78

Βιβλιογραφία

ΜΕΡΟΣ Α΄

Τα μέτρα ασφαλείας γενικά

1. Η προϊστορία των μέτρων ασφαλείας

1.1. Η αμφισβήτηση της ποινής από την θεωρία της (παλαιάς) Κοινωνικής Άμυνας

Γίνεται ομόφωνα δεκτό ότι ως ελάχιστη προϋπόθεση για την επιβολή ποινικών κυρώσεων αναγνωρίζεται η δυνατότητα καταλογισμού της πράξης σε ενοχή του δράστη¹. Η ποινή κατατείνει στην διεξαγωγή ενός διαλόγου με τον εγκληματία, αποτείνεται στο «δίκαιο αίσθημα της ενοχής» του και προϋποθέτει αναλογία του επιβαλλόμενου κακού προς το έγκλημα καθώς και δυνατότητα καταλογισμού της πράξης σε ενοχή του δράστη². Πρώτη η Κλασική Σχολή του 19^{ου} αιώνα θεωρεί το έγκλημα ως παράβαση κανόνα δικαίου που τιμωρείται με ορισμένη ποινή, η οποία συνιστά την απάντηση, την πολιτειακή αντίδραση στην παράβαση αυτή, ενώ βάση της ποινικής ευθύνης του δράστη είναι η ελευθερία της βουλήσεως και σκοπός της ποινής είναι είτε η ανταπόδοση είτε η γενική πρόληψη³. Ούτε ο εγκληματίας ως ζωντανή προσωπικότητα ούτε η ειδική πρόληψη ως σκοπός της εναντίον του ποινικής κύρωσης λαμβάνονται υπ' όψιν⁴. Η εισαγωγή μέτρων προληπτικών του εγκλήματος θεωρείται από την Κλασική Σχολή επικίνδυνη και καταστρεπτική για το κύρος της ποινής και την ουσία γενικότερα του Ποινικού Δικαίου⁵.

Έτσι όμως το ποινικό οπλοστάσιο αποδεικνύεται ανεπαρκές έναντι των δραστών αξιόποινων πράξεων, οι οποίοι είτε εξαιτίας ψυχικών διαταραχών είτε εξαιτίας της εν γένει ιδιοσυστασίας τους, καθίστανται απρόσφοροι αποδέκτες των βελτιωτικών επιδράσεων της ποινής και εγείρουν απαιτήσεις ειδικής αντιμετώπισης⁶. Έτι περαιτέρω, και η ίδια η κοινωνία

¹ Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ. 954, πλαγιάριθμος 1.

² Ν. Ανδρουλάκη, Π.Δ. ΓΕΝ. ΜΕΡΟΣ, Ι. ΘΕΩΡΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ (β' έκδοση), σελ. 71.

³ Ελ. Τσέλιου, Τα μ.α. στην ελλ. νομοθεσία και πρακτική, ΑρχΝομ 1986, σελ. 257 επ.

⁴ Ελ. Τσέλιου, Τα μ.α. στην ελλ. νομοθεσία και πρακτική, ΑρχΝομ 1986, σελ. 257 επ.

⁵ Ελ. Τσέλιου, Τα μ.α. στην ελλ. νομοθεσία και πρακτική, ΑρχΝομ 1986, σελ. 257 επ.

⁶ Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ. 954, πλαγιάριθμος 1.

προστατεύεται ανεπαρκώς, γιατί ξεφεύγουν από την αρπαγή της ποινικής καταστολής ακριβώς τα πρόσωπα εκείνα, τα οποία, όπως επιβεβαιώνει η θετική εμπειρική (ιδίως βιολογική-ψυχολογική) έρευνα, ενσαρκώνουν το μεγαλύτερο κίνδυνο γι' αυτήν, κυρίως δε: α) οι παράφρονες εγκληματίες, β) οι εκ γενετής εγκληματίες και γ) οι καθ' ἑξιν εγκληματίες – για όλους αυτούς η βασιζόμενη στην ικανότητα για καταλογισμό και στην άλλως – δύνασθαι ηθικοκοινωνική αποδοκιμασία που συντελείται με την ποινή δεν έχει κανένα απολύτως νόημα (εφόσον, απλούστατα, αυτοί δεν μπορούν αλλιώς)⁷. Ενόψει αυτού του κενού η ιταλική Θετική Σχολή προέβαλε την ανάγκη της κοινωνικής άμυνας (εκ της οποίας και η ονομασία του ομώνυμου θεωρητικού ρεύματος) κατά των ανωτέρω προσώπων, τα οποία συνθέτουν την κατηγορία των πλέον επικίνδυνων δραστών⁸. Η προσήλωση της Κλασικής Σχολής στη δογματική έρευνα της έννοιας του εγκλήματος προκάλεσε την αντίδραση του πνευματικού κινήματος της φυσιοκρατίας και του επιστημονικού θετικισμού, στα πλαίσια του οποίου το δόγμα της ελευθερίας της βουλήσεως (Indeterminismus) αποτελεί μια μεταφυσική προκατάληψη που δεν αντέχει στον επιστημονικό έλεγχο, ενώ, αντίθετα, ισχύει η αντίπαλη αρχή της αιτιοκρατίας (Determinismus), υπό το κράτος της οποίας η ηθικοκοινωνική αποδοκιμασία του δράστη με την ποινή στερείται οποιουδήποτε ερείσματος⁹. Η Θετική Σχολή θέτει ως αφετηρία την ανάγκη της κοινωνικής άμυνας απέναντι στην επικινδυνότητα της προσωπικότητας του συγκεκριμένου δράστη (temibilità), η οποία, προαγόμενη σε κεντρικό μέγεθος όλου του ποινικού δικαίου, είναι, κατά τους θετικιστές, εκείνη που πρέπει με κάθε τρόπο να καταπολεμηθεί¹⁰.

Μέσα σ' αυτό το ιδεολογικό κλίμα εμφανίζεται, όπως προαναφέρθηκε, η Ιταλική Θετική σχολή, στα πλαίσια της οποίας το έγκλημα αντιμετωπίζεται ως βιοκοινωνικό φαινόμενο που οφείλεται κυρίως σε ενδογενείς ιδιότητες της προσωπικότητας του δράστη, ενώ θέτει σαν βάση της ποινικής ευθύνης την επικινδυνότητα του δράστη και προτείνει την αντικατάσταση της ποινής από απλές κυρώσεις που έχουν σαν σκοπό τη φυσική προφύλαξη της κοινωνίας από τον επικίνδυνο εγκληματία¹¹. Κυριότερος εκπρόσωπος της Σχολής των

⁷ Ν. Ανδρουλάκη, Π.Δ. ΓΕΝ. ΜΕΡΟΣ, Ι. ΘΕΩΡΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ (β' έκδοση), σελ. 71.

⁸ Ν. Ανδρουλάκη, Π.Δ. ΓΕΝ. ΜΕΡΟΣ, Ι. ΘΕΩΡΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ (β' έκδοση), σελ. 71.

⁹ Ν. Ανδρουλάκη, Π.Δ. ΓΕΝ. ΜΕΡΟΣ, Ι. ΘΕΩΡΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ (β' έκδοση), σελ.72, καθώς και *Ελ. Τσέλιου*, Τα μ.α. στην ελλ. νομοθεσία και πρακτική, ΑρχΝομ 1986, σελ. 257 επ.

¹⁰ Ν. Ανδρουλάκη, Π.Δ. ΓΕΝ. ΜΕΡΟΣ, Ι. ΘΕΩΡΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ (β' έκδοση), σελ. 71.

¹¹ *Ελ. Τσέλιου*, Τα μ.α. στην ελλ. νομοθεσία και πρακτική, ΑρχΝομ 1986, σελ. 257 επ.

Έτσι, οι συνθήκες και οι ιδέες που προετοίμασαν το έδαφος για τα μ.α. εμφανίστηκαν νωρίς : πολύ πριν από τις πρώτες νομοθετικές καθιερώσεις τους ή ακόμη από την αποτύπωσή τους στο προσχέδιο του ελβετικού Π.Κ. του

1983 που συνέταξε ο *Carl Stooss*, για τον οποίο γίνεται λόγος παρακάτω. Θα αποτελούσε όμως υπεραπλούστευση η επιγραμματική αναγωγή της αφετηρίας αυτού του ρεύματος στην Γαλλική Επανάσταση βλ. *N. Παρασκευόπουλου* σε Λ. Μαργαρίτη – Ν. Παρασκευόπουλου Ποινολογία (έκδοση ΣΤ), σελ. 45 και *N. Κουράκη*, Ποινική Καταστολή, 1997, 196. Για την επίδραση του πνεύματος της Γαλλικής Επανάστασης στις ελληνικές νομοθεσίες βλ. *I. Γεωργάκη*, Η ορθολογική θεμελίωσις του Π.Δ. από τον Διαφωτισμό και η νομοθεσία της Ελληνικής Επανάστασης (1959) 23 κ.ε.

¹² Περίφημο έγινε συναφώς το παράδειγμα του σκοτεινού κακόφημου δρόμου, ο οποίος μετατρέπεται τη νύχτα σε θέατρο ποικίλων εγκληματικών πράξεων. Οι οπαδοί του παραδεδομένου ποινικού δικαίου θα αντιδρούσαν (κατά τους θετικιστές) στο σημείο αυτό, στέλνοντας αστυνομικές περιπόλους για την σύλληψη και την τιμωρία των κακοποιών. «Φωτίστε άπλετα τον δρόμο!», πρότεινε αντίθετα ο *Ferri* · το μέτρο αυτό θα είναι αποτελεσματικότερο και λιγότερο δαπανηρό .Βλ. σχετικά σε *N. Ανδρουλάκη*, ό.π., σελ. 69 επ. με αναφορά σε *Sociologia Criminale*, 3^η έκδοση (γαλλική μετάφραση 1893).

¹³ Κατά τον *Ανδρουλάκη*, θα πρέπει να κριθεί ως κοινωνικά υπεύθυνος, γιατί και μόνο από το γεγονός ότι ζει στην κοινωνία έχει υποχρέωση να υποβληθεί σε όλα τα μέτρα που είναι αναγκαία, προκειμένου να εξουδετερωθεί ο κίνδυνος που ενσαρκώνει. Βλ. *N. Ανδρουλάκη*, Π.Δ. ΓΕΝ. ΜΕΡΟΣ, Ι. ΘΕΩΡΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ (β' έκδοση), σελ. 72.

¹⁴ Οι Ιταλοί θετικιστές δεν είχαν δίκιο όταν πρότειναν την ισοπέδωση της διάκρισης μεταξύ ικανών προς καταλογισμό και ακαταλογίστων και κατά συνέπεια, την εγκατάλειψη της παραδεδομένης έννοιας της ποινής από

1.2. Η εμφάνιση των μέτρων ασφαλείας στο Ποινικό Δίκαιο (δυναμικό σύστημα)

Η ιδέα της κατάργησης της ποινής για χάρη των «κυρώσεων» δεν έτυχε ευμενούς αποδοχής, ενώ μόνο οι πρώτοι σοβιετικοί ποινικοί κώδικες από το 1919 και μετά την υιοθέτησαν αντικαθιστώντας την ποινή με μέτρα «κοινωνικής άμυνας». Οι εμμένοντες στην κλασική μορφή του ποινικού δικαίου, αναγκάστηκαν να αναζητήσουν μια χρυσή μέση οδό ανάμεσα στις παραδεδομένες και τις νέες ιδέες, την οποία και εντόπισαν ως εξής: Ποινή κατά του εγκλήματος, μέτρο ασφαλείας για την αντιμετώπιση της επικίνδυνης προσωπικότητας του δράστη¹⁶.

Τα μέτρα ασφαλείας έκαναν δειλά την εμφάνισή τους στις ποινικές νομοθεσίες των διαφόρων κρατών, συμπεριλαμβανόμενα αρχικά σε προσχέδια και σχέδια Ποινικών Κωδίκων, στα τέλη του περασμένου αιώνα. Η καθιέρωσή τους οφείλεται κυρίως στον συντάκτη του ελβετικού προσχεδίου του 1893 Carl Stooss¹⁷. Το περίφημο ελβετικό προσχέδιο του 1893 δεν είναι τίποτε άλλο από την «κύρωση» της ιταλικής Θετικής σχολής, δηλαδή ένα μέτρο που δεν επιβάλλεται ως κακό και σε ένδειξη ιδιαίτερης αποδοκιμασίας του δράστη από την έννομη τάξη, αλλά που κατατείνει στη φυσική απλώς προστασία της κοινωνίας, καθώς έγκειται κατά το πλείστο σε περιορισμό αόριστης διάρκειας του δράστη σε ένα κατάλληλο «κατάστημα»,

---

¹⁵ Ν. Ανδρουλάκη, Π.Δ. ΓΕΝ. ΜΕΡΟΣ, Ι. ΘΕΩΡΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ (β' έκδοση), σελ. 72.

¹⁶ Ν. Ανδρουλάκη, Π.Δ. ΓΕΝ. ΜΕΡΟΣ, Ι. ΘΕΩΡΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ (β' έκδοση), σελ. 74.

¹⁷ Μερικοί αποδίδουν την ιδέα του μέτρου ασφαλείας στον πρώσο ποινικόλογο του 18^{ου} αιώνα *Ernst Ferdinand Klein*. Βλ. από τους δικούς μας *Ι. Ζαγκαρόλα*, Η επικινδυνότητα και τα ασφαλιστικά μέτρα εν τω ποινικό δικαίω, 1940, σ. 70 επ.

δηλαδή σε περιορισμό ο οποίος διαρκεί μέχρι την εξάλειψη της επικινδυνότητάς του και την εμπέδωση της ασφάλειας¹⁸.

Οι πιο επιφανείς ποινολόγοι, εκπρόσωποι των διαφόρων χωρών, είχαν επιδοθεί με ζήλο στη μεταρρύθμιση και προσαρμογή των ποινικών συστημάτων στις καινούριες συνθήκες και αντιλήψεις. Κοινός πρωταρχικός σκοπός τους – πέρα από επιμέρους εθνικές διαφορές και πολιτικές παλινδρομήσεις – ήταν η έξαρση του ενδιαφέροντος για το πρόσωπο του δράστη, ώστε να γίνει ευχερέστερη η επανένταξή του στο κοινωνικό σύνολο και αποτελεσματικότερη η προστασία της κοινωνίας από νέα εγκλήματα. Το ουσιαστικό δίκαιο έπαψε να είναι προσηλωμένο στο παρελθόν (την εγκληματική πράξη) και την ανταπόδοση και έστρεψε την προσοχή του στο μέλλον, στην αποτροπή δηλαδή του δράστη από νέα εγκλήματα και την προστασία της κοινωνίας¹⁹.

Η ποινή, το μοναδικό έως τότε είδος ποινικής κύρωσης, κρίθηκε ανεπαρκής τόσο για την καθυσύχαση των έντονων θεωρητικών ανησυχιών των ποινολόγων, όσο, κυρίως, και για την κάλυψη των πραγματικών αναγκών που δημιουργούσαν οι νέοι στόχοι της πολιτικής κατά του εγκλήματος. Εξάλλου, η ίδια η αύξηση της εγκληματικότητας, διαπιστούμενη από στατιστικές μετρήσεις, απέδειξε και στην πράξη ότι η επιδίωξη της προστασίας της κοινωνίας με μόνη την ποινή ως δίκαιη ανταπόδοση εναντίον ορισμένης εγκληματικής συμπεριφοράς, απέτυχε παταγωδώς²⁰. Ήταν επόμενο λοιπόν να αναζητηθούν μέτρα τα οποία θα κάλυπταν τα κενά που άφηνε η ποινή στον αγώνα της κοινωνίας ενάντια στην εγκληματικότητα και ιδιαίτερα ενάντια στην επικινδυνότητα της προσωπικότητας ορισμένων κατηγοριών εγκληματιών.

Παράλληλα με την άδικη και καταλογιστή πράξη σαν αιτία για την επιβολή ποινής, αναγνωρίστηκε η ιδιαίτερη επικινδυνότητα σαν λόγος για τη λήψη μέτρων ασφαλείας, αναπληρωματικών ή συμπληρωματικών της ποινής. Το μέτρο ασφαλείας λοιπόν λειτουργεί μαζί με την ποινή («δυναδικό σύστημα», *double voie*, *Zweispurigkeit*), επιβαλλόμενο από τον ποινικό δικαστή, εφόσον είναι αναγκαίο, είτε προς αναπλήρωση (στην περίπτωση των ακαταλόγιστων εγκληματιών), είτε προς συμπλήρωσή της (ιδίως στην περίπτωση των επικίνδυνων ικανών προς καταλογοισμό εγκληματιών).

Με βάση τις αντιλήψεις αυτές, τα μέτρα ασφαλείας αποτελούν ποινικές κυρώσεις που δεν έχουν τιμωρητικό – ανταποδοτικό χαρακτήρα, δεν επιβάλλονται δηλαδή ως εκδήλωση

---

¹⁸ Ν. Ανδρουλάκη, Π.Δ. ΓΕΝ. ΜΕΡΟΣ, Ι. ΘΕΩΡΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ (β' έκδοση), σελ. 74.

¹⁹ Ελ. Τσέλιου, Τα μ.α. στην ελλ. νομοθεσία και πρακτική, ΑρχΝομ 1986, σελ. 257 επ.

²⁰ Ελ. Τσέλιου, Τα μ.α. στην ελλ. νομοθεσία και πρακτική, ΑρχΝομ 1986, σελ. 257 επ.

ιδιαίτερης αποδοκίμασίας του δράστη για ό, τι έκανε, αλλά, αντίθετα, που επιβάλλονται για την εξασφάλιση του κοινωνικού συνόλου από την επικινδυνότητα της προσωπικότητάς του.

1.3. Η θεωρία της Νέας Κοινωνικής Άμυνας

Η στροφή των θετικιστών στην έρευνα της προσωπικότητας του εγκληματία ήταν στην πραγματικότητα μια στροφή κατά του εγκληματία, καθώς, όπως έλεγε ο Ferrì, «λόγω της θετικιστικής θεώρησης της ποινικής δικαιοσύνης υπήρξε η αναγκαιότητα να τεθεί ένα τέρμα στον υπερβολικό ατομικισμό, που επιδεικνύεται σε όφελος του εγκληματία, προκειμένου να επιτευχθεί μεγαλύτερος σεβασμός των δικαιωμάτων των τίμιων ανθρώπων, οι οποίοι αποτελούν τη μεγαλύτερη πλειοψηφία»²¹. Μετά τον δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο όμως το θετικιστικό κίνημα αναμόρφωσης του ποινικού δικαίου έλαβε νέα μορφή και νέες ιδέες αναπτύχθηκαν, με τις οποίες, η αρνητική θα λέγαμε Ανθρωπολογία της Θετικής Σχολής αντικαταστάθηκε από ένα αληθινό θετικό ανθρωπισμό – ακόμη και σε σχέση με τους εγκληματίες. Την συστηματικότερη έκφρασή τους έλαβαν οι νέες αυτές ιδέες στο πλαίσιο της Διεθνούς κίνησης της «Κοινωνικής Άμυνας», η πρωτοβουλία για την οργάνωση της οποίας οφείλεται κυρίως στον Ιταλό Ποινολόγο Φίλιππο Gramatica, πρωτεργάτη της «Διεθνούς Εταιρείας Κοινωνικής Άμυνας» (Société Internationale de Défense Sociale), ιδρυθείσας το 1949· ο τελευταίος αντικαθιστά την έννοια της ενοχής με την επικινδυνότητα, η οποία, κατά τη γνώμη του, είναι αυτή που πρέπει να καταπολεμηθεί με την επιβολή μέτρων, που σε αντίθεση με την ποινή, είναι εν τέλει ευεργετικά και όχι δυσμενή για τον δράστη²². Γι' αυτήν δεν έχει σημασία τόσο το να προστατεύεται άμεσα η κοινωνία από τον κίνδυνο των εγκληματιών, όσο το να προστατεύονται, εντελώς αντίθετα, οι ίδιοι οι εγκληματίες από τους κοινωνικούς κινδύνους, στους οποίους αποδεικνύουν με το έγκλημα τους ότι είναι εκτεθειμένοι· εφόσον προστατεύονται οι εγκληματίες με την «αναπροσαρμογή» και την «επανένταξή» τους στην κοινωνία (résocialisation), παρέχεται τελικά έμμεσα και στην τελευταία η αποτελεσματικότερη δυνατή προστασία κατά του εγκληματικού κινδύνου²³. Το σύγχρονο κίνημα της Κοινωνικής Άμυνας εμφανίζει ειδικότερα δύο τάσεις ή, αλλιώς, δύο πτέρυγες: μία ακραία, περισσότερο διαδεδομένη στην Ιταλία, τις Σκανδιναβικές Χώρες και τις ΗΠΑ, και μία συντηρητικότερη,

---

²¹ N. Ανδρουλάκη, ό.π., σελ. 76.

²² Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ. 954, πλαγιάριθμος 3.

²³ N. Ανδρουλάκη, ό.π., σελ. 77.

1.3.1. Η ακραία πτέρυγα

Την ακραία πτέρυγα χαρακτηρίζει η αδιάλλακτη μάχη την οποία διεξάγει κατά της ποινής, κατά της τιμωρητικής λειτουργίας της Πολιτείας. Κατά τους οπαδούς της, στη θέση της «πρωτόγονης» και «βάρβαρης» ποινής οφείλει να υπεισέλθει η πρόποσα «μεταχείριση» του δράστη, η οποία όχι μόνο δεν επιβάλλεται ως κακό σε ένδειξη ιδιαίτερης αποδοκιμασίας του από την έννομη τάξη, αλλά – και σ’ αυτό ακριβώς το σημείο έγκειται η ουσιώδης διαφορά από τις «κυρώσεις» της θετικής σχολής - δεν είναι και εξ’ αντικειμένου κακό, αλλά καλό, βοήθεια, ευεργεσία στον δράστη²⁴. Αξίζει να γίνει ιδιαίτερη αναφορά σ’ ένα βιβλίο που εκδόθηκε στην Αμερική με τον χαρακτηριστικό τίτλο « Το έγκλημα της ποινής» (“The crime of punishment” 1977) ο συγγραφέας του οποίου (Karl Menninger) λέει μεταξύ άλλων: «Υποψιάζομαι ότι το σύνολο των εγκλημάτων που τελέσθηκαν από όλους τους εγκληματίες που μπήκαν στη φυλακή μέχρι σήμερα, δεν προκάλεσε τόση κοινωνική ζημιά όση τα εγκλήματα που τελέσθηκαν εναντίον τους», εννοεί με την τιμώρησή τους. Για τους υποστηρικτές της ακραίας πτέρυγας ζητούμενο δεν είναι η προστασία του κοινωνικού συνόλου αλλά, αντίθετα, η προστασία του τελευταίου από τους κοινωνικούς κινδύνους.

1.3.2. Η προοδευτική πτέρυγα

Η συντηρητική πτέρυγα της Κοινωνικής άμυνας, κύριος εκπρόσωπος της οποίας υπήρξε ο Γάλλος αεροπαγίτης Marc Ancel, δεν φθάνει ως την υπερβολή της κατάργησης της ποινής, κάτι που θα αντέφασκε, άλλωστε, προς το κύριο χαρακτηριστικό αυτής της τάσης, δηλαδή τον αντιδογματισμό, την έλλειψη οποιασδήποτε προκατάληψης²⁵. Η ποινή λοιπόν διατηρείται· μαζί δε μ’ αυτήν διατηρείται και ο καταλογισμός της συμπεριφοράς σε ενοχή του δράστη²⁶ με τη διαφορά ότι η ποινή δεν είναι τίποτα περισσότερο από ένα εκ των πλειόνων μέσων «μεταχείρισης» που πρέπει να έχει στη διάθεσή του ο δικαστής, προκειμένου να επιτύχει την κοινωνική επανένταξη του εγκληματία. Μετά την επιστημονική διάγνωση της

²⁴ *Grammatica*, Principi di Difesa Sociale, 1961, σ.61, 204.

²⁵ Ν. Ανδρουλάκη, Π.Δ. ΓΕΝ. ΜΕΡΟΣ, Ι. ΘΕΩΡΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ (β’ έκδοση), σελ. 77.

²⁶ Βλ. Συστ. Ερμ. του Π.Κ., ό.π., σελ. 954 με αναφορά σε Ancel, La Défense Sociale Nouvelle, 1966, σ.283 επ. Πρβλ. και κριτικές παρατηρήσεις σε *Androulakis*, ZStW 82 (1970), σ. 495 επ.

---

²⁷ Η επιστημονική έρευνα της προσωπικότητας του συγκεκριμένου δράστη αποτελεί ένα από τα κυριότερα μελήματα των θεωριών της «κοινωνικής άμυνας». Πρέπει δε να διεξαχθεί η έρευνα αυτή πριν από την κρίση της υπόθεσης στο ακροατήριο από ομάδα ειδικών επιστημόνων (γιατρών, ψυχολόγων, κοινωνιολόγων κ.λ.π), των οποίων τα πορίσματα συγκεντρώνονται σε ένα φάκελο προσωπικότητας του εγκληματία, που τίθεται στη διάθεση του δικαστή βλ. σχετικά *H. Γάφου*, Ποινικών Δίκαιον, γενικό μέρος (1982), σελ. 488 επ., *K. Γαρδίκια*, ΠοινΧρ ΙΘ, σελ. 65 επ. και *Π. Παπαδάτου*, ΠοινΧρ ΙΣΤ, σελ. 266 επ.

²⁸ Βλ. Συστ. Ερμ. του Π.Κ., ό.π., σελ. 954 με αναφορά σε *Ancel*, La Défense Sociale Nouvelle, 1954 και *Στ. Αλεξιάδη*, Η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο «Ελάχιστο Πρόγραμμα» του Κινήματος Κοινωνικής Άμυνας, 1982.

2. Σκοπός και δικαιολόγηση των μέτρων ασφαλείας

Γίνεται δεκτό ότι μέτρο ασφαλείας είναι κύρωση προβλεπόμενη από το νόμο που επιβάλλεται από τον ποινικό δικαστή όχι ως κακό²⁹ και σε ένδειξη αποδοκιμασίας του δράστη από την έννομη τάξη, αλλά με στόχο τη βελτίωσή του και την προστασία της κοινωνίας από τον κίνδυνο που δημιουργεί η προσωπικότητά του ή η ύπαρξη αντικειμένων σχετικών με το έγκλημα³⁰. Αξίζει να αναφερθεί ότι η κύρια λειτουργία των μέτρων ασφαλείας ως μέσο καταπολέμησης και πρόληψης του κινδύνου τέλεσης νέων εγκλημάτων καθώς και ο μη τιμωρητικός – ανταποδοτικός χαρακτήρας τους, έδωσαν αφορμή να χαρακτηριστούν από ορισμένους ως μέτρα διοικητικής, αστυνομικής φύσεως, δικαστικώς όμως εγγυημένα³¹.

Τα μέτρα ασφαλείας δεν περικλείουν μομφή για το πρόσωπο του δράστη αλλά, αντιθέτως, αποβλέπουν στη θεραπεία και την αποκινδυνοποίησή του, ενώ συνάμα στόχος τους είναι η πρόληψη της τελέσεως νέων εγκλημάτων εκ μέρους του τελευταίου. Ο υπερτονισμός των αναγκών της ειδικής πρόληψης αποτελεί σημείο διαφοροποίησης των σκοπών των μέτρων ασφαλείας αφενός και της ποινής αφετέρου. Στα μέτρα ασφαλείας το ενδιαφέρον μετατοπίζεται από την πράξη στο πρόσωπο του δράστη, αφού ο νομοθέτης προσανατολίζεται αποκλειστικά προς το μέλλον (αποτροπή νέων εγκλημάτων) θέτοντας στο περιθώριο την ανάγκη αντισταθμίσεως του αδίκου και της ενοχής από μια «δίκαιη» ποινή³². Γι' αυτό άλλωστε για την επιβολή μέτρων ασφαλείας δεν απαιτείται ενοχή του δράστη, αλλά αρκεί η τέλεση άδικης πράξης, η οποία παρέχει την απαιτούμενη ένδειξη επικινδυνότητάς του.

Ο σκοπός των μέτρων ασφαλείας όμως δεν προδιαγράφει και τα μέσα που θα επιλεγούν για την επίτευξή του. Η επικινδυνότητα του δράστη μπορεί να αντιμετωπισθεί είτε με τη θεραπεία των παθολογικών αιτιών που την τροφοδοτούν είτε με τον αναγκαστικό εγκλεισμό του σε θεραπευτικό κατάστημα, ώστε να εξασφαλίζεται η αδυναμία τελέσεως νέων εγκλημάτων³³. Μόνο όταν η θεραπεία κρίνεται αδύνατη, η εξασφάλιση της ολότητας από τον

²⁹ Ο Αλεξ. Κατσαντώνης θεωρεί το μέτρο ασφαλείας ως «κακόν». Βλ. Ποινικόν Δίκαιον, Γεν. Μέρος, 1978, σελ. 18.

³⁰ Ελ. Τσέλιου, Τα μ.α. στην ελλ. νομοθεσία και πρακτική, ΑρχΝομ 1986, σελ. 257 επ.

³¹ Βλ. Αγγ. Μπουροπούλου, Ερμ. του Π.Κ. (κατ' άρθρον), τ. Α', Γεν. Μέρος, 1959 σελ. 174 – Χρ. Γιώτη, Τα μ.α. κατά τον Π.Κ. και τον Κ.Π.Δ, Θέμης 1974/274.

³² Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ.955 με αναφορά σε *LK-Hanack*, vor 61ff, RN 20/26, Roxin, AT, 44.

³³ Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ.954,πλαγιάριθμος .

επικίνδυνο δράστη εμφανίζεται στην πρώτη γραμμή των προληπτικών σκοπιμοτήτων³⁴. Ωστόσο, η ορολογία που επιλέγει ο ελ.Π.Κ. τονίζει περισσότερο τον εξασφαλιστικό σκοπό σε αντίθεση με τον αντίστοιχο γερμανικό τίτλο «βελτιωτικά και εξασφαλιστικά μέτρα», που προτάσσει συμβολικά το θεραπευτικό σκοπό.

Επιπλέον, και η ίδια η νομολογία αφήνει συχνά να αναδυθεί στην επιφάνεια η αντιφατικότητα των μέτρων: Στο σκεπτικό των αποφάσεων αναγνωρίζεται συνήθως ότι τα μέτρα ασφαλείας δεν σκοπούν τον κολασμό για το έγκλημα που τελέστηκε αλλά την καταπολέμηση της επικίνδυνης ψυχικής κατάστασης του εγκληματία ή την απλή φυσική προφύλαξη από αυτήν. Ενώ όμως θα περίμενε κανείς αυτή η διατυπωμένη με ηπιότερες εκφράσεις κρίση να συνοδεύεται και με κάποιες ευνοϊκές για το δράστη συνέπειες, συμβαίνει ακριβώς το αντίθετο (π.χ. μη δυνατότητα απονομής χάριτος και άσκησης ενδίκων μέσων)³⁵.

Δεδομένου ότι τα μέτρα ασφαλείας δεν υπόκεινται στους περιορισμούς που θέτει η συνταγματικώς κατοχυρωμένη αρχή της ενοχής, ανακύπτει ζήτημα γενικότερης δικαιολόγησής τους, ερωτάται δηλαδή εάν και σε ποιο βαθμό συγχωρείται η παρά την απουσία του καταλογισμού σε ενοχή προσβολή των εννόμων αγαθών του προσώπου, εις βάρος του οποίου επιβάλλεται το μέτρο ασφαλείας³⁶. Ορθότερη είναι η άποψη ότι η επιβολή μέτρων ασφαλείας εις βάρος ακαταλόγιστων προσώπων κρίνεται επιτρεπτή, εφόσον σταθμίζεται ότι το συμφέρον της ολότητας για την πρόληψη νέων εγκλημάτων υπερισχύει έναντι του ατομικού συμφέροντος του δράστη για τη διατήρηση της προσωπικής του ελευθερίας³⁷. Άλλοι όμως συγγραφείς επιχειρούν μια κοινωνικοηθική θεμελίωση των μέτρων ασφαλείας επικαλούμενοι τη σκέψη ότι δεν μπορούν να διεκδικήσουν τη πλήρη κοινωνική ελευθερία τα άτομα, τα οποία είτε λόγω ψυχικών ασθενειών ή άλλων αδυναμιών ή έξεων δεν μπορούν να καθοδηγηθούν από τους κανόνες της κοινωνικής συμβίωσης³⁸. Η άποψη αυτή μειονεκτεί κατά το ότι η άρνηση του δικαιώματος ορισμένης κατηγορίας ατόμων στην ελευθερία νομιμοποιεί την απεριόριστη επιβολή μέτρων ασφαλείας ακόμη και σε περιπτώσεις στις οποίες κάτι τέτοιο δεν επιβάλλεται από το υπέρτερο συμφέρον της ολότητας³⁹.

³⁴ Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ.956 με αναφορά σε LK-Hanack, vor 61ff, RN 22 και N. Παρασκευόπουλο, ΜΝΗΜΗ Ι, σελ. 246.

³⁵ N. Παρασκευόπουλο, ΜΝΗΜΗ Χωραφά – Γάφου – Γαρδίκια, τ.ΙΙ, σελ. 227 επ.

³⁶ Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ.954, πλαγιάριθμος 3.

³⁷ Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ.956, πλαγιάριθμος 6, με παραπομπή σε Stratenwerth, AT, Rn 36, Nowakowski, FS v. Weber, 101, Frisch, ZStW 102, 367, LK-Hanack, vor 61ff, RN 28.

³⁸ Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ.956, πλαγιάριθμος 6, με περαιτέρω παραπομπές.

³⁹ Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ.954, πλαγιάριθμος 3.

3. Η κρίση του δυαδικού συστήματος

Η συνύπαρξη ποινών και μέτρων ασφαλείας στο ποινικό σύστημα δεν είναι άμοιρη προβλημάτων, εξαιτίας των οποίων γίνεται σήμερα λόγος για κρίση του δυαδικού συστήματος. Πάντως η αμφισβήτηση αυτή δεν έχει φθάσει μέχρι του σημείου να προτείνεται η επιλογή μονιστικών συστημάτων σε αντικατάσταση των δυαδικών⁴⁰.

Μια πρώτη δυσχέρεια δημιουργείται από το ότι τα μέτρα ασφαλείας ενέχουν στην πλειοψηφία τους στέρηση της ελευθερίας που συνιστά πάντοτε ένα δεινό, επιβαλλόμενο και αυτό (μαζί με την ποινή) ενείδει κύρωσης μιας καθ' αυτήν αξιόποινης πράξης. Στην έννοια όμως της κύρωσης ενέχεται εκ των πραγμάτων ένα στοιχείο αποδοκιμασίας και κατά συνέπεια, καταστολής⁴¹. Κατ' ακολουθίαν τα μέτρα ασφαλείας μετέχουν κατ' ανάγκη της ποινής, το δεινόν δεν παύει να είναι δεινόν επειδή δεν επιβάλλεται λόγω ποινής. Αυτή η πρακτική ομοιότητα των στερητικών της ελευθερίας μέτρων ασφαλείας και της ποινής κατά την εκτέλεσή τους οδήγησε στη γνωστή έκφραση ότι η επιβολή ενός μέτρου ασφαλείας συνιστά «απάτη της ετικέτας» κατά τη διατύπωση του Kohlrausch⁴²: «κατά του δράστη επιβάλλονται ουσιαστικά, αθροιστικά ή εναλλάξ δύο ποινές, στη μία από τις οποίες επικολλάται η ψεύτικη ετικέτα μέτρο ασφαλείας».

Λόγω της αόριστης διάρκειάς τους, εξάλλου, τα μέτρα ασφαλείας προξενούν συχνά στους εγκληματίες μεγαλύτερο φόβο και πόνο από την ποινή, που έχει πάντοτε ορισμένη διάρκεια. Όπως πραγματώνεται σήμερα η έκτιση των μέτρων ασφαλείας, καθώς η διάρκειά τους είναι αόριστη, έχει αναπόφευκτα καταθλιπτικό χαρακτήρα και ασκεί εκφοβισμό τόσο στον συγκεκριμένο δράστη όσο και γενικά στα μέλη της κοινωνίας⁴³. Είναι ανθρώπινα αδύνατο οι καταδικαζόμενοι σε μέτρα ασφαλείας να μην τρομοκρατούνται μπροστά στην ιδέα εισαγωγής τους σε θεραπευτικό κατάστημα, χειρότερο ίσως και από τις άλλες κοινές σωφρονιστικές φυλακές, και όταν μάλιστα ο χρόνος παραμονής τους σ' αυτό δεν είναι

⁴⁰Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ.954, πλαγίριθμος 3.

⁴¹Ν. Ανδρουλάκη, Π.Δ. ΓΕΝ. ΜΕΡΟΣ, Ι. ΘΕΩΡΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ (β' έκδοση), σελ. 77

⁴² Δεν είναι, άλλωστε, τυχαίο το γεγονός ότι κατά την πρώτη νομοθετική του καθιέρωση (λ.χ. νορβηγικός ΠΚ 1902 άρθρ. 65 αγγλικός Prevention of crime act, 1908) το βασικό μέτρο ασφαλείας της «ασφαλιστικής κράτησης» (preventive detention, Sicherungsverwahrung) εμφανίσθηκε ως συ- μπληρωματική ποινή, η δε ενγένει διαφοροποίηση των μέτρων ασφαλείας από τις ποινές δεν στάθηκε εύκολο να παγιωθεί. Πρβλ. Ancel, La Défence Sociale Nouvelle 1966, σ. 96 επ.-Prins, La Défence Sociale κ.λ.π. σ. 77 επ.

⁴³Ελ. Τσέλιου, Τα μ.α. στην ελλ. νομοθεσία και πρακτική, ΑρχΝομ 1986, σελ. 257 επ .

προκαθορισμένος. Οδηγούμαστε έτσι στην σκέψη ότι στην ποινή το κακό είναι ηθελημένο εκ των προτέρων, ενώ στα μέτρα ασφαλείας αναπόφευκτο⁴⁴.

Ειδικά στα συμπληρωματικά της ποινής μέτρα ασφαλείας ανακύπτει το πρόσθετο ζήτημα αν το προβάδισμα στην εκτέλεση πρέπει να δοθεί στην ποινή ή στο μέτρο ασφαλείας. Αν εκτελεσθεί πρώτα η ποινή, η βελτίωση του δράστη που τυχόν επιτεύχθηκε μ' αυτήν κινδυνεύει να αφανισθεί με το μέτρο που θα επακολουθήσει· η επιβολή του μέτρου, εξάλλου, πριν από την ποινή ενδέχεται να επιδεινώσει την κατάσταση του δράστη σε σημείο, ώστε να καθίσταται εκ των προτέρων μάταιη κάθε βελτιωτική επίδραση της ποινής⁴⁵.

Η κρίση του δυαδικού συστήματος σχετίζεται και με την αμφισβήτηση της επάρκειάς του. Πράγματι, κατά τα τελευταία έτη συζητείται εκτενώς αν υπάρχει ανάγκη εμπλουτισμού του ποινικού συστήματος με ένα τρίτο ίχνος, την αποκατάσταση της ζημίας του θύματος⁴⁶. Η αποκατάσταση εμφανίζεται, κατά την αντίληψη αυτή, ως αρωγός των σκοπών της ποινής, στο μέτρο που συνεισφέρει στην αποκατάσταση της κοινωνικής ειρήνης δίνοντας έμφαση στα συμφέροντα του θύματος⁴⁷.

Τέλος, οι σοβαρότεροι κραδασμοί του δυαδικού συστήματος προέρχονται από τη γενικευμένη αμφισβήτηση της δικαιοκρατικής νομιμοποίησης των μέτρων ασφαλείας. Διατυπώνεται ευρέως η ανησυχία ότι στο βωμό της προστασίας της κοινωνίας από τον επικίνδυνο εγκληματία και στο όνομα αδικαίων και ατελέσφορων ειδικοπροληπτικών σκοπών συχνά θυσιάζονται χωρίς εγγυήσεις οι ατομικές ελευθερίες των πολιτών⁴⁸.

---

⁴⁴ Βλ. *Ιακ. Ζαγκαρόλα*, ό.π., σελ. 98.

⁴⁵ *N. K. Ανδρολλάκη*, Π.Δ. ΓΕΝ. ΜΕΡΟΣ, Ι. ΘΕΩΡΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ (β' έκδοση), σελ. 74.

⁴⁶ Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ. 955,πλαγιάριθμος 4.

⁴⁷ Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ. 955,πλαγιάριθμος 4.

⁴⁸ Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ. 955,πλαγιάριθμος 4.

4. Η θεωρητική θεμελίωση των μέτρων ασφαλείας στον Ελλ.Π.Κ.

Ιδιαίτερη θέση μέσα στο σύστημα έννομων συνεπειών που καθιερώνει ο Ποινικός Κώδικας κατέχουν τα μέτρα ασφαλείας.

4.1. Η υιοθέτηση ενός ιδιόμορφου δυαδικού συστήματος

Έχοντας ως πρότυπο το δυαδικό σύστημα ποινών και μέτρων ασφαλείας, ο ελληνικός Π.Κ. (βλ. Αιτ. Έκθ. Σχ. Π.Κ.) εγκαταλείπει το μονιστικό σύστημα του προϊσχύσαντος Π.Ν., στα πλαίσια του οποίου ήταν άγνωστα τα μέτρα ασφαλείας, ακολουθεί τη μέση (μεταξύ κλασικής και ιταλικής σχολής) οδό της γερμανικής θετικής σχολής και υιοθετεί ένα συνδυασμό ποινών και (αναπληρωματικών και συμπληρωματικών) μέτρων ασφαλείας, δηλαδή ένα ιδιόμορφο δυαδικό σύστημα⁴⁹. Κατ' εξαίρεση, ο Π.Κ. επιλέγει στα άρθρα 38 και 90 μονιστικό σύστημα με την ενσωμάτωση των ποινών στα μέτρα ασφαλείας, για την αντιμετώπιση των εγκληματιών ελαττωμένου καταλογισμού και των καθ' ἑξίν υποτρόπων εγκληματιών. Κατά την Αιτιολογική Έκθεση Σχ. Π.Κ. 1938 το χαρακτηριστικό γνώρισμα των μέτρων ασφαλείας είναι ότι «αντιθέτως προς την ποινήν ενέχουσιν αποδοκιμασίαν του δράστου υπό της εννόμου τάξεως ταύτα συνιστώσιν απλήν φυσικὴν προφύλαξιν της κοινωνίας από του κινδύνου τον οποίον ενέχειν η προσωπικότητα του δράστου ή η ύπαρξη ωρισμένων αντικειμένων». Ο ίδιος πάντως ο όρος – τίτλος του κεφαλαίου του Π.Κ. (μέτρα ασφαλείας) σηματοδοτεί μάλλον κυνικά τα μέτρα που εντάσσονται εκεί : δεν γίνεται λόγος για βελτίωση ή θεραπεία, σε αντίθεση με τον αντίστοιχο γερμανικό τίτλο που μετά την μεταρρύθμιση του StGB είναι «Μέτρα βελτίωσης και ασφαλείας» ενώ πριν ήταν «Μέτρα ασφαλείας και βελτίωσης»⁵⁰.

4.2. Μέτρα Ασφαλείας και ποινές.

---

⁴⁹ Τα μονιστικά συστήματα στηρίζονται είτε στην επικράτηση της ποινής είτε στην επικράτηση των μέτρων ασφαλείας με ευρεία έννοια σύμφωνα με τις προτάσεις της (παλαιάς) Κοινωνικής Αμυνας. Βλ. για την υιοθέτηση του δυαδικού συστήματος από την ελληνική επιστήμη *Η.Γάφου*, Το κύριον χαρακτηριστικόν του νέου Ποινικού Κώδικος, Αρμ 1953 και γενικότερα για τα συστήματα ποινής και μ.α. *Ανδρουλάκη*, ό.π. 87 (όπου και η επισήμανση ότι οι μονιστικές αντιλήψεις εμπνέουν τη ρύθμιση των άρθρων 38, 90-92 Π.Κ.).

⁵⁰ Βλ. *Ν. Παρασκευόπουλου*, Μεταξύ τιμωρίας και θεραπείας : τα μ.α. του Π.Κ., ΜΝΗΜΗ ΙΙ, σελ. 227 επ.

Στον Ποινικό μας Κώδικα τα μέτρα συνυπάρχουν με την ποινή, αποτελώντας απαραίτητο συμπλήρωμά της «μέσα στο κύκλωμα του ποινικού φαινομένου»⁵¹. Γίνεται δεκτό από την ελληνική νομική επιστήμη ότι τα μέτρα ασφαλείας συνιστούν κύρωση όπως και η ποινή⁵², επιδιώκοντας στην ουσία την προστασία των ίδιων αξιών για τη διατήρηση των οποίων απειλείται και επιβάλλεται κανονικά η ποινή.. Κανείς δεν αρνείται σήμερα ότι και η ποινή, εκτός από επιβαλλόμενο κακό, είναι και κάτι άλλο, όχι και τόσο ξένο προς τα μέτρα ασφαλείας σκοπεύει δηλαδή και αυτή στη βελτίωση και την προφύλαξη της κοινωνίας από επικίνδυνα άτομα⁵³. Ο απόλυτος διαχωρισμός ποινών και μέτρων ασφαλείας είναι εσφαλμένος, δεδομένου ότι, παρά την επικράτηση του δυαδικού συστήματος στην ελληνική έννομη τάξη, υπάρχει αναμφισβήτητα εννοιολογική συνάφεια μεταξύ των δύο αυτών όπλων της αντεγκληματικής πολιτικής, χωρίς ωστόσο αυτό να σημαίνει ότι δεν υφίστανται και ουσιαστικές διαφοροποιήσεις μεταξύ τους.

4.2.1. Κοινά σημεία και διαφορές ποινών και μέτρων ασφαλείας.

Η σύγκριση της φύσης των δύο θεσμών μπορεί να καταλήξει στα παρακάτω συμπεράσματα:

Τόσο η ποινή όσο και τα μ.α. προϋποθέτουν προηγούμενη αυτοκυβερνώμενη και άδικη (αρχικά και τελικά) πράξη του δράστη. Ωστόσο, ενώ η ποινή προϋποθέτει πλήρες έγκλημα, τα (αναπληρωματικά) μ.α επιβάλλονται σε ακαταλόγιστους δράστες. Αυτό σημαίνει ότι το συγκεκριμένο φρόνημα του δράστη δεν αξιολογείται αρνητικά. Η συνεπής εφαρμογή της αρχής της ενοχής θα επέβαλλε εδώ την πλήρη απαλλαγή του υγιούς κατά το χρόνο της δίκης δράστη και την εξάρτηση οποιασδήποτε θεραπευτικής αγωγής του ασθενούς από τη συναίνεσή του⁵⁴. Σε ένα κράτος δικαίου δεν υπάρχουν πολλές επιλογές: η αναγκαστική θεραπεία ή «βελτίωση» ή η υποβολή σε επαχθή εξασφαλιστικά μέτρα του κατά τη δίκη υγιούς ακαταλόγιστου δράστη είναι μέτρο αυταρχικό, σε πλήρη αντίθεση με τη συνταγματικά

⁵¹ Βλ. *Ι. Μανωλεδάκη*, Γενική θεωρία του Ποινικού Δικαίου, τ.Β', 1978, σελ.226

⁵² Βλ. *Ιακ. Ζαγκαρόλα*, ό.π. σελ. 126 επ και *Ν. Χωραφά*, Ποινικόν Δίκαιον, τ.1^{ος}, 1978, σελ.22-23.

⁵³ *Ελ. Τσέλιου*, Τα μ.α. στην ελλ. νομοθεσία και πρακτική, ΑρχΝομ 1986, σελ. 257 επ.

⁵⁴ *Α. Μαργαρίτη – Ν. Παρασκευόπουλου*, Ποινολογία (έκδοση ΣΤ), σελ. 54, με παραπομπή σε *Androulakis*, ZStW 82 (1970), σ.517 κ.ε., για τα θεωρητικά προβλήματα σχετικά με τη μεταβολή της προσωπικότητας του δράστη από το χρόνο τέλεσης της πράξης μέχρι τη δίκη.

Επίσης, κοινό σημείο των δύο κατηγοριών κυρώσεων είναι ότι απειλούνται από το νόμο και επιβάλλονται από τα δικαστήρια. Εντούτοις, γίνεται δεκτή από τη νομολογία μας η δυνατότητα επιβολής εγκλεισμού σε ψυχιατρικό κατάστημα δυνάμει απόφασης δικαστικού συμβουλίου. Λόγω της σοβαρότητας της κύρωσης του εγκλεισμού είναι αμφίβολο αν τηρούνται οι αρχές της δίκαιης δίκης, της αντικειμενικότητας και της αμεροληψίας επί απαγγελίας της από το συμβούλιο, δεδομένου ότι μόνο η διαδικασία ακροατηρίου μπορεί να καλύψει τις εγγυήσεις που χρειάζεται η οποιαδήποτε στέρηση της προσωπικής ελευθερίας, έστω και για θεραπευτικούς λόγους

Γίνεται ευρέως δεκτό ότι η ποινή επιβάλλεται στον δράστη μιας παράνομης ενέργειας ως κακό (δεινό) και σε ένδειξη αποδοκιμασίας του από την έννομη τάξη, ενώ, αντιθέτως, τα μ.α. χωρίς να εκφράζουν ιδιαίτερη αποδοκιμασία, σκοπεύουν πρωτίστως στην ειδική πρόληψη, στη θεραπεία του ακαταλόγιστου δράστη και στην προστασία του κοινωνικού συνόλου από τη διάπραξη και άλλων εγκλημάτων⁵⁷. Εντούτοις, η ακούσια στέρηση της ελευθερίας πάντοτε γίνεται αισθητή ως δεινό και από τη άποψη αυτή ποινή και μ.α. στερητικά της ελευθερίας δεν διαφέρουν ουσιωδώς, διότι κάθε ατομικός εξαναγκασμός, είτε επιβάλλεται με τη μορφή ποινής είτε με τη μορφή μ.α., βιώνεται εμπειρικά ως κάτι κακό⁵⁸. Χρήζει δε ουσιώδους υπογράμμισης το γεγονός ότι ο καθ' αυτόν τον τρόπον εξωραϊσμός των μέτρων ασφαλείας, η άρνηση του χαρακτήρα τους ως κακού και, πολύ περισσότερο, η αναγόρευσή τους σε «καλό», διευκολύνουν την άμετρη επιβολή τους⁵⁹ και την κατάφωρη παραβίαση των

---

⁵⁵ *N. Παρασκευόπουλου*, Μεταξύ τιμωρίας και θεραπείας : τα μ.α. του Π.Κ., ΜΝΗΜΗ ΙΙ, σελ. 227 επ και όσον αφορά την αρχή της ενοχής, βλ. *Δ. Σπινέλλη*, Ζητήματα από την επίδραση του Συντάγματος του 1975 στο ΠΔ, ΕΕΝ 1980.849 κ.ε.

⁵⁶ *N. Παρασκευόπουλου* σε *Λ. Μαργαρίτη – Ν. Παρασκευόπουλου* Ποινολογία (έκδοση ΣΤ), σελ. 55.

⁵⁷ Εντούτοις, ο σκοπός των μέτρων ασφαλείας δεν μπορεί να προσδιορίσει και τη φύση τους, βλ. *N. Παρασκευόπουλου* σε *Λ. Μαργαρίτη – Ν. Παρασκευόπουλου*, Ποινολογία (έκδοση ΣΤ), σελ. 53.

⁵⁸ *N. Παρασκευόπουλου*, Μεταξύ τιμωρίας και θεραπείας : τα μ.α. του Π.Κ., ΜΝΗΜΗ ΙΙ, σελ. 227 επ.

⁵⁹ *N. Ανδρουλάκη*, Π.Δ. ΓΕΝ. ΜΕΡΟΣ, Ι. ΘΕΩΡΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ (β' έκδοση), σελ. 80.

ατομικών ελευθεριών των ακαταλόγιστων προσώπων που υποβάλλονται σε αναγκαστικό εγκλεισμό σε ψυχιατρικό κατάστημα.

Επιχειρώντας κανείς να κατανοήσει το ουσιαστικό περιεχόμενο των μ.α. ασφαλώς δεν θα σταθεί στην ονομασία τους, ούτε στην ένταξή τους σε ιδιαίτερο κεφάλαιο του Π.Κ., γιατί η ονομασία μπορεί κάλλιστα να αποτελεί, όπως προαναφέρθηκε, «απάτη της ετικέτας».

Ο τρόπος έκτισης των μέτρων ασφαλείας, κυρίως των στερητικών της ελευθερίας, έτσι όπως έχει διαμορφωθεί σήμερα στη χώρα μας, δεν διαφέρει καθόλου από την έκτιση της ποινής⁶⁰. Οι συνθήκες διαβίωσης είναι το ίδιο σκληρές, η στέρηση της ελευθερίας, αν όχι περισσότερο, το ίδιο ασφυκτική. Βάσιμα λοιπόν γεννώνται υποψίες μήπως κάτω από το μανδύα του μέτρου ασφαλείας, κρύβεται και πάλι η ποινή ως ανταπόδοση, ως δεινό.

Πέρα όμως των ως άνω ουσιαστικών διαφορών μεταξύ μέτρων ασφαλείας και ποινών, υπάρχουν και τυπικές διαφορές μεταξύ αυτών, ήτοι συγκεκριμένα:

α) Σύμφωνα με το άρθρο 1 Π.Κ., η ποινή επιβάλλεται μόνο εφόσον προβλέπεται από νόμο που ίσχυε πριν από την τέλεση της πράξης, ενώ τα μέτρα ασφαλείας επιβάλλονται σύμφωνα με το νόμο που ισχύει κατά την εκδίκαση της πράξης (άρθρο 4 παρ.1 Π.Κ.), ακόμη δηλαδή και αν κατά το χρόνο τέλεσής της ίσχυε ευνοϊκότερη νομοθεσία για τον κατηγορούμενο. Επίσης, αν με μεταγενέστερο νόμο η πράξη παύει να είναι αξιόποινη, παύει και η εκτέλεση της ποινής (άρθρο 2 παρ.2 Π.Κ.), ενώ για τη διατήρηση ή μη μέτρου ασφαλείας που εκτελείται, αποφασίζει ειδικά το δικαστήριο μετά από πρόταση του αρμόδιου εισαγγελέα. Η εξαίρεση αυτή στηρίζεται στην αντίληψη ότι τα μέτρα ασφαλείας δεν συνιστούν ποινή, δεν έχουν δηλαδή ανταποδοτικό χαρακτήρα, αλλά αποβλέπουν στη βελτίωση του ακαταλόγιστου δράστη και στην προστασία της κοινωνίας από την επικινδυνότητα που ενέχει η προσωπικότητά του αποτελούν, δηλαδή, μέτρα προφύλαξης της κοινωνίας και βελτιώσεως του δράστη και για το λόγο αυτό κρίνεται ενδεδειγμένη η εφαρμογή των διατάξεων που ισχύουν κατά την εκδίκαση της πράξης, οι οποίες, ούσες μεταγενέστερες, θεωρούνται αποδοτικότερες και επιτελούσες καλύτερα τον σκοπό τους. Η άποψη αυτή είναι σωστή και ενδεδειγμένη ως προς τα μέτρα ασφαλείας που έχουν κατά κύριο λόγο θεραπευτικό – βελτιωτικό χαρακτήρα, δηλαδή ως προς τα μέτρα ασφαλείας της φύλαξης ακαταλόγιστων

---

⁶⁰ Όσοι έχουν τελέσει κάποιο από τα βαρύτερα εγκλήματα, ιδίως τα απειλούμενα με ποινή θανάτου ή ισόβιας κάθειρξης, ασφαλώς προτιμούν την επιβολή αναπληρωματικού μέτρου ασφαλείας από την ποινή, ενώ, αντιθέτως, στην περίπτωση ελαφρών εγκλημάτων η αναμενόμενη απάντηση είναι αντίστροφη. Βλ. σε *N. Παρασκευόπουλου*, Λ. Μαργαρίτη – Ν. Παρασκευόπουλου Ποινολογία (έκδοση ΣΤ), σελ. 44 με παραπομπή σε *Glandville Williams*, Textbook of Criminal Law 1983.648, για την αποφυγή προβολής από κατηγορούμενους της έλλειψης καταλογισμού λόγω ψυχικής νόσου.

β) Η απόφαση που επιβάλλει το μέτρο ασφαλείας είναι αθωωτική, σε αντίθεση με την καταδικαστική απόφαση με την οποία επιβάλλεται η ποινή. Για το λόγο αυτό, ο κατηγορούμενος δεν έχει το δικαίωμα να ασκήσει έφεση σύμφωνα με τις διατάξεις και τις προϋποθέσεις του Κ.Π.Δ' αυτό μάλιστα τη στιγμή που η εισαγωγή στο δημόσιο ψυχιατρικό κατάστημα συχνά συνεπάγεται περισσότερους περιορισμούς ελευθεριών απ' ότι ο ίδιος εγκλεισμός στις φυλακές. Δεν είναι απίθανο εξάλλου ο κατηγορούμενος να αμφισβητεί ότι ο ίδιος τέλεσε την πράξη ή την κρίση του δικαστηρίου για έλλειψη καταλογισμού (ελπίζοντας σε μια ελαφριά ποινή)⁶³.

γ) Ενώ οι ποινές που επιμετρούνται και επιβάλλονται έχουν κατά κανόνα ορισμένη διάρκεια, στα μέτρα ασφαλείας ισχύει το αντίθετο. Η διάρκειά τους εξαρτάται από το χρόνο που θα απαιτηθεί για να εκπληρωθούν οι στόχοι της επιβολής τους ή να εκλείψουν οι κίνδυνοι για τη δημόσια ασφάλεια ή να αποθεραπευτεί ο δράστης από την κατάσταση εξάρτησης από τα ναρκωτικά ή το αλκοόλ. Η ρύθμιση αυτή ενέχει κινδύνους γιατί συσχετίζει τη χρονική διάρκεια των μέτρων ασφαλείας με την αναγκαστικά υποκειμενική από τον δικαστή εκτίμηση της επικινδυνότητας ως προϋπόθεσης για την εξακολούθηση της έκτισης. Βέβαια, ο δικαστής στην διαμόρφωση της κρίσης του θα λάβει υπ' όψιν του τα πορίσματα των εμπειρογνομόνων (ψυχιάτρων, διευθυντών των σωφρονιστικών – νοσηλευτικών ιδρυμάτων)⁶⁴. Ωστόσο, η

⁶¹ *Ι. Μανωλεδάκη*, Ποινικό Δίκαιο, έκδοση ΣΤ', 2001, σελ. 99 επ.

⁶² *Α. Τούση. – Α. Γεωργίου*, Ποινικός Κώδιξ (ερμηνεία κατ' άρθρον), Έκδοση Γ, τ. Α', σελ.31, καθώς και *Ανδρουλάκη*, Ποινικόν Δίκαιον, Γεν. Μέρος, τ. Α' (1982), σελ. 134 επ.

⁶³ *Ν. Παρασκευόπουλου* σε *Α. Μαργαρίτη – Ν. Παρασκευόπουλου* Ποινολογία, (έκδοση ΣΤ), σελ.123.

⁶⁴ *Ελ. Τσέλιου*, Τα μ.α. στην ελλ. νομοθεσία και πρακτική, ΑρχΝομ 1986, σελ. 257 επ

αοριστεία της διάρκειας, σε συνδυασμό και με τις σκληρές συνθήκες διαβίωσης, αποδεικνύεται ιδιαιτέρως επαχθής για τους υποβαλλόμενους σε μέτρα ασφαλείας.

δ) Ως προς την τοπική ισχύ των ποινικών νόμων, παρατηρείται, επίσης, διαφοροποίηση μεταξύ ποινών και μ.α.. Ποινή που δεν επιβλήθηκε λόγω αθώωσης του δράστη από αλλοδαπό δικαστήριο ή που εκτίθηκε ολόκληρη στην αλλοδαπή, δεν μπορεί να επιβληθεί ούτε να εκτιθεί ξανά στην Ελλάδα, εκτός αν πρόκειται για έγκλημα που τελέστηκε στην Ελλάδα (άρθρο 5 Π.Κ.) και δικάστηκε στην αλλοδαπή ή για έγκλημα προβλεπόμενο από το άρθρο 8 Π.Κ. Αντιθέτως, τα ελληνικά ποινικά δικαστήρια μπορούν να επιβάλλουν κατά τους ελληνικούς νόμους μέτρο ασφαλείας σε εκείνον που καταδικάστηκε ή και αθώωθηκε στην αλλοδαπή (άρθρο 11 παρ.2 Π.Κ.).

ε) Οι ποινές που έχουν επιβληθεί, αλλά δεν έχουν εκτελεσθεί, παραγράφονται σε καθορισμένο χρονικό διάστημα (άρθρο 114 Π.Κ.), ενώ τα μ.α. των άρθρων 69, 71, 72 και 74 Π.Κ. που έχουν επιβληθεί, αλλά δεν έχουν εκτελεσθεί, μπορούν να παραγραφούν μετά την πάροδο τριών χρόνων αφότου έγινε αμετάκλητη η απόφαση που τα επέβαλε· είναι δυνατό όμως να εκτελεστούν και μετά αν το δικαστήριο κρίνει ότι ο σκοπός του μέτρου επιβάλλει την εφαρμογή του.

στ) Στα μέτρα ασφαλείας δεν προβλέπεται η δυνατότητα απόλυσης με όρο ή απονομής χάριτος.

ζ) Η διάρκεια της προσωρινής κράτησης ως «προκαταβολής ποινής», δεν μπορεί να ξεπερνά τα συνταγματικά καθορισμένα ανώτατα όρια. Κατά τη διάρκεια όμως του εξαμήνου, το πολύ, εγκλεισμού σε δημόσιο ψυχιατρείο κατά την προδικασία της ποινικής δίκης, η προσωρινή κράτηση θεωρείται ότι έχει ανασταλεί και τα ανώτατα όρια παρατείνονται (άρθρο 200 ΚΠοινΔ).

Από την αντιπαράθεση ποινής και μέτρων ασφαλείας, γίνεται φανερό ότι η ποινή περιβάλλεται με σαφείς εγγυήσεις και κινείται σε αυστηρά πλαίσια νομιμότητας, ενώ τα μέτρα ασφαλείας συνοδεύονται από αοριστεία και ασάφεια, ένεκα του ότι διέπονται από κριτήρια σκοπιμότητας⁶⁵.

4.2.2. Συρροή ποινών και μέτρων ασφαλείας

---

⁶⁵ Ορθώς λοιπόν χαρακτηρίζεται η ποινή από το Γάφο ως «σταθερό προπύργιο ατομικής ελευθερίας», Ποινικόν Δίκαιον, Γεν. Μέρος, τεύχος Γ', 1978, σελ. 472.

Ένας από τους παράγοντες που προκαλούν κρίση στο δυαδικό σύστημα είναι το πρόβλημα της συνεκτέλεσεως των ποινών και των συμπληρωματικών της ποινής μέτρων ασφαλείας. Δύο επί μέρους συστήματα διεκδικούν εφαρμογή: Το σωρευτικό σύστημα (Kumulation), στο οποίο εκτελούνται διαδοχικά τόσο η ποινή όσο και το μέτρο ασφαλείας και το εναλλακτικό σύστημα (Vikariieren), το οποίο παρέχει τη δυνατότητα υποκαταστάσεως της ποινής από το μέτρο ασφαλείας και αντιστρόφως με συνυπολογισμό του μέτρου ασφαλείας στο χρόνο εκτίσεως της ποινής⁶⁶. Εναλλακτικό σύστημα καθιερώνεται στην παρ. 67 StGB, σύμφωνα με την οποία προηγείται η εκτέλεση του μέτρου ασφαλείας, εκτός αν το δικαστήριο ορίσει ότι πρέπει πρώτα να εκτελεσθεί η ποινή ή μέρος αυτής, ο δε χρόνος εκτελέσεως του μέτρου ασφαλείας υπολογίζεται στην ποινή. Αντιθέτως, ο έλληνας νομοθέτης προκρίνει το σωρευτικό σύστημα, αφού στα άρθρα 71, 72, 73, 74 Π.Κ. προβλέπει ότι τα προβλεπόμενα σε αυτά τα άρθρα μέτρα ασφαλείας εκτελούνται μετά την απότιση της ποινής και ως εκ τούτου δεν συνυπολογίζονται στη διάρκεια της τελευταίας (βλ. όμως την απόκλιση του άρθρου 14 παρ.1 εδ. δ Ν.1729/1983, όπως ισχύει και εφαρμόζεται σήμερα, σύμφωνα με το οποίο ο χρόνος παραμονής του τοξικομανούς σε Ειδικό θεραπευτικό κατάστημα, όταν η εισαγωγή αποφασίζεται από τον ανακριτή κατά το στάδιο της προδικασίας με σύμφωνη γνώμη του εισαγγελέα, υπολογίζεται ως χρόνος προσωρινής κράτησης ή σε περίπτωση καταδίκης ως χρόνος έκτισης της ποινής). Εξαιρέση εισάγεται με το άρθρο 105 παρ. 4 Π.Κ. σύμφωνα με το οποίο σε περίπτωση υφ' όρον απολύσεως τα συμπληρωματικά και στερητικά της ελευθερίας μέτρα ασφαλείας (δηλαδή εκείνα των άρθρων 71 και 72 Π.Κ.) εκτελούνται αμέσως μετά την προσωρινή απόλυση από τις φυλακές, ενώ ο χρόνος δοκιμασίας αρχίζει μετά τη λήξη του μέτρου ασφαλείας.

---

⁶⁶ Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ. 958, πλαγιάριθμος 10.

5. Οι αρχές της αναλογικότητας και της αναγκαιότητας στα μέτρα ασφαλείας

Η αρχή της αναλογικότητας αποτελεί βασική δικαιοκή αρχή που εφαρμόζεται σε όλους τους κλάδους του δικαίου και επομένως και στο ποινικό δίκαιο και ακόμη ειδικότερα στα προβλεπόμενα από αυτό μέτρα ασφαλείας. Ωστόσο, η αρχή της αναλογίας συνήθως παραμελείται κατά την επιβολή των μέτρων ασφαλείας επισκιαζόμενη από την ανάγκη προστασίας του κοινωνικού συνόλου από τον επικίνδυνο εγκληματία, έστω και αν τα μέτρα ασφαλείας είναι εξίσου επαχθή με την ποινή⁶⁷. Προκειμένου να περιορισθεί η επιβολή του μέτρου ασφαλείας σε εκείνες τις περιπτώσεις στις οποίες η καταπολέμηση της επικινδυνότητας του δράστη κρίνεται απολύτως επιβεβλημένη χάριν της προστασίας του κοινωνικού συνόλου, ο γερμανός νομοθέτης κατοχύρωσε την εφαρμογή της αρχής της αναλογίας στα μέτρα ασφαλείας με ρητή διάταξη (παρ. 62 St GB)⁶⁸. Η απουσία σχετικής διάταξης στο ελληνικό ποινικό δίκαιο δεν συνεπάγεται τη μη εφαρμογή της αρχής στα μέτρα ασφαλείας, δεδομένου ότι πρόκειται για μια συνταγματικά κατοχυρωμένη αρχή, η οποία δεν τίθεται υπό την αίρεση ρητής νομοθετικής προβλέψεως. Τα κριτήρια που λαμβάνονται υπ' όψιν κατά την εφαρμογή της αρχής είναι τα εξής: α) το είδος της τελεσθείσας πράξης, β) η βαρύτητα των αναμενόμενων πράξεων, γ) ο βαθμός κινδύνου και δ) η συνολική αξιολόγηση των παραπάνω κριτηρίων⁶⁹. Επιπροσθέτως, η αρχή της αναγκαιότητας σύμφωνα με την οποία «συγχωρείται να επιβληθεί μόνο εκείνο το μέτρο που δεν μπορεί να αντικατασταθεί από ένα άλλο ηπιώτερο», ισχύει απαρέγκλιτα και κατά την επιβολή των μέτρων ασφαλείας⁷⁰.

⁶⁷ Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ. 956, πλαγιάριθμος 7.

⁶⁸ Η παράγραφος 62 του ισχύοντος γερμανικού Π.Κ. ορίζει: «Μέτρο βελτιώσεως ή ασφαλείας δεν επιτρέπεται να επιβληθεί, εφόσον δεν βρίσκεται σε αναλογία με την σημασία των πράξεων που διεπράχθησαν από τον δράστη και μπορούν να αναμένονται από αυτόν ως και προς τον βαθμό του κινδύνου που πηγάζει από τον δράστη».

⁶⁹ Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ. 956, πλαγιάριθμος 7.

⁷⁰ Ν. Ανδρουλάκη, Π.Δ. ΓΕΝ. ΜΕΡΟΣ, Ι. ΘΕΩΡΙΑ ΓΙΑ ΤΟ ΕΓΚΛΗΜΑ (β' έκδοση), σελ.75.

ΜΕΡΟΣ Β΄

Τα προβλεπόμενα από τον ελλ. Π.Κ. μέτρα ασφαλείας

Τα προβλεπόμενα στον Π.Κ. μέτρα ασφαλείας μπορούν καταταγούν βασικά σε δύο κατηγορίες : Τα αναπληρωματικά και τα συμπληρωματικά της ποινής μέτρα ασφαλείας⁷¹. Το μοναδικό αναπληρωματικό της ποινής μέτρο ασφαλείας είναι το προβλεπόμενο στο άρθρο 69 Π.Κ.(φύλαξη ακαταλόγιστων σε θεραπευτικό κατάσταση). Περαιτέρω, τα μέτρα ασφαλείας διακρίνονται σε στερητικά της ελευθερίας (εγκλεισμός σε ψυχιατρικό κατάσταση κατ' άρθρο 69 ΠΚ, εισαγωγή τοξικομανών και αλκοολικών σε θεραπευτικό κατάσταση κατ' άρθρο 71 Π.Κ. και παραπομπή σε κατάσταση εργασίας κατ' άρθρο 72 Π.Κ.) και σε περιοριστικά της ελευθερίας μέτρα ασφαλείας (απαγόρευση διαμονής κατ' άρθρο 73 Π.Κ. και απέλαση αλλοδαπού κατ' άρθρο 74 Π.Κ.). Τέλος, το μοναδικό μέτρο ασφαλείας κατά της παρουσίας είναι η υποχρεωτική δήμευση των προϊόντων και των μέσων τέλεσης του εγκλήματος, τα οποία κρίνονται επικίνδυνα για τη δημόσια τάξη (άρθρο 76 παρ.2. Π.Κ.).

---

⁷¹ Βλ. σχετικά *N. Α. Χωραφά*, Ποινικόν Δίκαιον, (επιμέλεια Κ. Σταμάτη), σελ. 95, 1978.

II. Μέτρα ασφαλείας που επιβάλλονται σε συμπλήρωση της ποινής (συμπληρωματικά μέτρα ασφαλείας)

1. Εισαγωγή σε θεραπευτικό κατάστημα αλκοολικών και τοξικομανών (άρ.71 Π.Κ.)

Άρθρο 71

Εισαγωγή αλκοολικών και τοξικομανών σε θεραπευτικό κατάστημα.

«1. Αν κάποιος καταδικαστεί: α) για κακούργημα ή πλημμέλημα που ο νόμος τιμωρεί με ποινή φυλάκισης πάνω από έξι μήνες και που μπορεί ν' αποδοθεί σε κατάχρηση οиноπνευματωδών ποτών ή άλλων ναρκωτικών μέσων, ή β) για έγκλημα σε κατάσταση υπαίτιας μέθης, κατά το άρθρο 193, το δικαστήριο μπορεί να διατάξει την εισαγωγή του σε θεραπευτικό κατάστημα, αν πρόκειται για πρόσωπο που κάνει καθ' έξη κατάχρηση οиноπνευματωδών ποτών ή άλλων ναρκωτικών μέσων.

2. Η εισαγωγή στο θεραπευτικό κατάστημα επακολουθεί την έκτιση της ποινής και η παραμονή σ' αυτό διαρκεί όσο χρόνο απαιτεί ο σκοπός της, τότε όμως περισσότερο από μία διετία. Την απόλυση πριν από την διετία την αποφασίζει το δικαστήριο των πλημμελειοδικών στην περιφέρεια του οποίου βρίσκεται το κατάστημα με πρόταση της διεύθυνσής του».

1.1. Σκοπός του μέτρου

Ο σκοπός του δυνητικού αυτού μέτρου ασφαλείας είναι διττός: Αφενός να προστατεύσει το κοινωνικό σύνολο από δράστες που λόγω της κατάχρησης οινόπνευματος ή ναρκωτικών ουσιών εμφανίζουν ροπή στη διάπραξη εγκλημάτων⁷², αφετέρου δε να υποβάλλει τους δράστες σε ιατρική και ψυχοθεραπευτική μεταχείριση, ώστε να αποβάλλουν την έξη τους⁷³. Δεν είναι, ωστόσο, σαφές αν το προβάδισμα πρέπει να δοθεί στον προληπτικό ή θεραπευτικό σκοπό· πάντως, ο θεραπευτικός προσανατολισμός ενισχύεται, αν ληφθεί υπ' όψιν

⁷² Οι τοξικομανείς και οι αλκοολικοί θεωρούνται κοινωνικά επικίνδυνα άτομα, διότι η χρόνια δηλητηρίαση από το αλκοόλ και τις ναρκωτικές ουσίες τους προκαλεί βαθιές σωματικές και ψυχικές βλάβες, οι οποίες δημιουργούν στη συνέχεια ψυχικές ιδιότητες που συμβάλλουν στην τέλεση διαφόρων εγκλημάτων. Βλ. Φίλ. Ανδρέου, Ποινικός Κώδιξ, Έκδοση 2^η, 1995, σελ.92.

⁷³ Βλ. Α. Κατσαντώνη, Π.Δ., Γενικών Μέρους, τ. 2^{ος}, σελ.111.

1.2. Το πεδίο εφαρμογής του αρ. 71 Π.Κ.

Το μέτρο ασφαλείας του άρθρου 71 Π.Κ. επιβάλλεται, κατά την διατύπωση του σχετικού άρθρου, σε αλκοολικούς και τοξικομανείς και αποβλέπει στην καταπολέμηση της εξάρτησής τους από το οινόπνευμα ή τα ναρκωτικά. Ωστόσο, το πεδίο εφαρμογής της συγκεκριμένης διάταξης περιορίζεται ουσιαστικά μόνο στους αλκοολικούς δράστες, καθώς η ποινική αντιμετώπιση των εξαρτημένων από τις ναρκωτικές ουσίες ατόμων προβλέπεται από το Ν. 1729/1987, όπως ισχύει σήμερα μετά τις αλλεπάλληλες τροποποιήσεις του κυρίως με τους Ν. 2161/1993, 2408/1996, 2479/1997 και 3189/2003.

Όσον αφορά τους αλκοολικούς λοιπόν παρατηρείται ότι εφόσον ο νόμος προϋποθέτει την καταδίκη αυτών για κακούργημα ή πλημμέλημα που τιμωρείται με ποινή ανώτερη των έξι μηνών, εξυπακούεται ότι το άρθρο 71 Π.Κ. εφαρμόζεται μόνο όταν η κατάχρηση οιοπνευματωδών ποτών δεν περιάγει τον δράστη σε κατάσταση ανικανότητας προς καταλογισμό το κενό που δημιουργείται ως προς τη δυνατότητα επιβολής του μέτρου ασφαλείας του άρθρου 71 Π.Κ. επί των αλκοολικών που εγκληματούν έχοντας καταστεί ανίκανοι προς καταλογισμό, καλύπτεται με τη ρητή επέκταση του πεδίου εφαρμογής της διάταξης και στο τελούμενο σε υπαίτια μέθη έγκλημα (άρθρο 193 ΠΚ), ενώ αντιθέτως δεν χωρεί εφαρμογή του άρθρου 71 Π.Κ. στην περίπτωση της υπαίτιας διατάραξης της συνείδησης (άρθρο 35 Π.Κ.), δεδομένου ότι στην τελευταία αυτή περίπτωση ο δράστης περιέρχεται με δόλο ή αμέλεια σε κατάσταση μέθης αναφορικά με συγκεκριμένη αξιόποινη πράξη, κάτι που σημαίνει ότι η χρήση των οιοπνευματωδών ποτών θα είναι κατά κανόνα συμπτωματική και όχι καθ' έξη, όπως απαιτεί το άρθρο 71 Π.Κ.⁷⁵.

1.3.Οι προϋποθέσεις εφαρμογής του αρ. 71 Π.Κ.

Η εφαρμογή του άρθρου 71 Π.Κ. εξαρτάται από δύο ουσιαστικές προϋποθέσεις: α) να μπορεί να αποδοθεί το τελεσθέν κακούργημα ή πλημμέλημα σε καθ' έξιν κατάχρηση οιοπνευματωδών ή καταδίκη του δράστη για υπαίτια μέθη, τελεσθείσα καθ' έξιν και β)

⁷⁴ Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ. 971, πλαγιάριθμος 1.

⁷⁵ Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ. 972, πλαγιάριθμος 2.

τέλεση κακούργηματος ή πλημμελήματος απειλούμενου από το νόμο με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον έξι μηνών.

1.3.1. Η σύνδεση του εγκλήματος με την καθ' έξι κατάχρηση οينوπνεύματος

Η «κατάχρηση» υποδηλώνει ότι δεν αρκεί η απλή κατανάλωση οينوπνευματωδών, αλλά απαιτείται αυτά να λαμβάνονται σε τέτοιες ποσότητες, ώστε είτε να περιάγουν το λήπτη σε κατάσταση μέθης είτε να αμβλύνουν τις εν γένει βιοτικές λειτουργίες του. Επιπροσθέτως, απαιτείται συσχετισμός μεταξύ της καταχρήσεως και της τελεσθείσας πράξης. Ενόψει του ότι το γράμμα του νόμου αναφέρεται σε πράξη δυνάμενη να αποδοθεί σε κατάχρηση οينوπνευματωδών ποτών, έχει προταθεί⁷⁶ από μέρος της θεωρίας η άποψη πως δεν θα πρέπει να απαιτηθεί αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της κατάχρησης και της πράξης υπό την έννοια δηλαδή ότι θα πρέπει να διερευνάται *in concreto* κατά πόσον αν δεν είχε προηγηθεί η κατάχρηση θα απελείπετο η συγκεκριμένη εγκληματική ενέργεια. Ωστόσο, θεωρώ ορθότερη την άποψη⁷⁷ ότι η φράση «μπορεί ν' αποδοθεί σε κατάχρηση...» σημαίνει ότι απαιτείται σχέση αιτιότητας μεταξύ κατάχρησης και διάπραξης του εγκλήματος, πράγμα που πρέπει και να ορίζεται στην απόφαση.

Δεν αρκεί η απλή σύνδεση της τελεσθείσας αξιόποινης πράξης με την κατάχρηση οينوπνεύματος, αλλά απαιτείται πλέον να αποδεικνύεται ότι αυτή συντελείται καθ' έξι, ήτοι όταν από την κατ' επανάληψη κατανάλωση οينوπνευματωδών ποτών αποκτάται ροπή προς πόση, η οποία κυριαρχεί σε τέτοιο βαθμό, ώστε ο δράστης να υποκύπτει σε αυτήν⁷⁸.

1.3.2. Η καταδίκη για κακούργημα ή πλημμέλημα για το οποίο ο νόμος απειλεί ποινή φυλάκισης ανώτερη από έξι μήνες

Απαραίτητη προϋπόθεση για την επιβολή του προβλεπόμενου στο άρθρο 71 Π.Κ. μέτρου ασφαλείας είναι η καταδίκη για κακούργημα ή πλημμέλημα που τιμωρείται με ποινή ανώτερη των έξι μηνών.

---

⁷⁶ Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), σελ.973, 2005, πλαγιάρριθμος 5.

⁷⁷ Αθ. Κονταζή, Ποινικός Κώδιξ, Γεν. Μέρος, τ. Α', 1991, σελ.708.

⁷⁸ Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ.973, πλαγιάρριθμος 6.

1.4. Επιβολή και διάρκεια του μέτρου

Το προβλεπόμενο στο άρθρο 71 Π.Κ. μέτρο ασφαλείας είναι δυναμικό και επιβάλλεται από το δικαστήριο που είναι αρμόδιο για την εκδίκαση του εγκλήματος. Σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρου 71 Π.Κ. η εισαγωγή στο θεραπευτικό κατάστημα επακολουθεί την έκτιση της ποινής και η παραμονή σ' αυτό διαρκεί όσο χρόνο απαιτεί ο σκοπός της, πότε όμως περισσότερο από μία διετία. Αρμόδιο δικαστήριο να διατάξει την απόλυση πριν την παρέλευση της διετίας είναι το δικαστήριο των πλημμελειοδικών στην περιφέρεια του οποίου βρίσκεται το κατάστημα με πρόταση της διεύθυνσής του.

Στην περίπτωση της υφ' όρον απόλυσης, η εισαγωγή στο θεραπευτικό κατάστημα ακολουθεί την προσωρινή απόλυση από τις φυλακές, ενώ ο χρόνος δοκιμασίας άρχεται μετά τη λήξη του μέτρου ασφαλείας (άρ. 105 παρ. 4 Π.Κ.). Αν η εκτέλεση της ποινής ανασταλεί, η εκτέλεση του μέτρου ασφαλείας είναι άμεση⁷⁹. Αν ο καταδικασθείς είναι αλλοδαπός είναι δυνατόν το δικαστήριο να διατάξει κατ' εφαρμογήν του άρθρου 74 παρ. 2 ΠΚ την άμεση απέλασή του από τη χώρα σε αντικατάσταση του εγκλεισμού σε θεραπευτικό κατάστημα.

1.5. Η ειδική μεταχείριση των εξαρτημένων από ναρκωτικά ατόμων

Οι ειδικές διατάξεις των άρθρ. 13 και 14 του ν. 1729/1987 για τα ναρκωτικά εφαρμόζονται επί των εξαρτημένων από ναρκωτικά ατόμων και έτσι η παρούσα διάταξη πλέον έχει απολέσει το μεγαλύτερο έδαφος εφαρμογής της. Υποβάλλονται στην ειδική μεταχείριση οι εξαρτημένοι κατά την έννοια του άρθρ. 13 παρ. 1 του ίδιου νόμου χρήστες, εφόσον απαλλάχθηκαν και δήλωσαν ότι επιθυμούν τούτο. Αν όμως οι εν λόγω εξαρτημένοι χρήστες κηρύχθηκαν ένοχοι πράξεων των άρθρων 5, 7, 6, 8 ή οποιασδήποτε άλλης αξιόποινης πράξης, μπορεί το δικαστήριο να διατάξει την εισαγωγή τους σε ειδικό θεραπευτικό κατάστημα ή ειδικό τμήμα καταστήματος κράτησης. Επίσης, ο ν. 2331/1995 παρέχει ευεργετήματα σ' αυτούς που παρακολουθούν πρόγραμμα απεξάρτησης.

---

⁷⁹ Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ. 973, πλαγιάριθμος 7.

2. Παραπομπή σε κατάσταση εργασίας (άρθρο 72 Π.Κ.)

Άρθρο 72

Παραπομπή σε κατάσταση εργασίας

- «1. Αν η πράξη για την οποία κάποιος κηρύχθηκε ένοχος και του επιβλήθηκε μπορεί να αποδοθεί στη φυγοπονία του ή στη ροπή του για άτακτη ζωή, το δικαστήριο μπορεί, στις περιπτώσεις που ο νόμος ειδικά καθορίζει, να διατάζει, εκτός από την ποινή που του επιβλήθηκε, και την παραπομπή του σε ειδικό κατάσταση εργασίας.*
- 2. Η εισαγωγή στο κατάσταση εργασίας επακολουθεί την έκτιση της ποινής. Η διάρκεια της παραμονής σ' αυτό δεν μπορεί να είναι κατώτερη από ένα έτος ούτε ανώτερη από πέντε έτη.*
- 3. Αφού συμπληρωθεί το ελάχιστο όριο και ακολούθως κάθε έτος το δικαστήριο των πλημμελειοδικών στην περιφέρεια του οποίου βρίσκεται το κατάσταση αποφασίζει με αίτηση της διεύθυνσής του ή του εισαγγελέα αν ο κρατούμενος πρέπει να απολυθεί.*
- 4. Αν αυτός που καταδικάστηκε είναι υπότροπος, η παραπομπή του σε επανορθωτικό κατάσταση εργασίας είναι υποχρεωτική»*

2.1. Σκοπός του μέτρου

Σύμφωνα με την Αιτιολογική έκθεση του Σχεδίου του Π.Κ., σκοπός της διάταξης του άρθρου 72 Π.Κ. είναι η απαλλαγή του καταδίκου από τα ελαττώματα της φυγοπονίας και της ροπής προς άτακτο βίο, από τα οποία επήγασε το έγκλημα. Αυτή η ψυχική κατάσταση κρίνεται επικίνδυνη από το νομοθέτη για το κοινωνικό σύνολο, η αντιμετώπιση της οποίας, σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση, επιτυγχάνεται «δια της κρατήσεως των εγκληματιών τούτων επί μακρότερον του της ποινής χρόνον εν ειδικώ καταστήματι». Κατά τον Κατσαντώνη, οι εγκληματίες οι οποίοι συνήθως αποτελούν τη μόνιμη πελατεία του καταστήματος, ήτοι οι αλήτες και οι επαίτες, δεν ενσαρκώνουν σοβαρό κίνδυνο για τη δημόσια ασφάλεια⁸⁰.

Σκοπός της μεταχείρισης αυτής, λοιπόν, είναι ο εθισμός του δράστη στην εργασία και στον τακτικό βίο, με την ελπίδα ότι θα απαλλαγεί αυτός από τα ελαττώματα, από τα οποία προήλθε η εγκληματική του δραστηριότητα· η παραπομπή στο κατάσταση κρίνεται σκόπιμη όταν η απειλούμενη κατά του δράστη, με μέτρο την αντικειμενική βαρύτητα της πράξης του,

⁸⁰ Βλ. Α. Κατσαντώνη, Π.Δ., Γενικών Μέρους, τ. 2^{ος}, σελ.112.

Η παραπομπή του δράστη σε κατάσταση εργασίας ορθώς κατακρίνεται ως αντισυνταγματική λαμβανομένης υπ' όψιν της διάταξης του άρθρου 22 παρ. 3 του Συντάγματος, η οποία απαγορεύει οποιαδήποτε μορφή αναγκαστικής εργασίας, χωρίς να καλύπτεται από τις εξαιρέσεις που η ίδια προβλέπει⁸². Επιπροσθέτως, γίνεται σήμερα καθολικά αποδεκτό ότι η ποινή αποσκοπεί μεταξύ άλλων και στην ηθική διαπαιδαγώγηση του δράστη. Συνεπώς, εφόσον οι δράστες των περιοριστικά αναφερομένων στο νόμο εγκλημάτων υποβάλλονται σε ποινές στερητικές της ελευθερίας, στο πλαίσιο έκτισης των οποίων επιδιώκεται και η βελτίωση του εγκληματία, δεν φαίνεται να υπάρχει κάποιος λόγος που να δικαιολογεί την παράταση της επιβληθείσας στερητικής της ελευθερίας ποινής.

2.2.Οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρ. 72 Π.Κ.

Οι προϋποθέσεις για την επιβολή του μέτρου ασφαλείας του άρθρου 72 Π.Κ. είναι οι εξής:

2.2.1. Καταδίκη σε φυλάκιση για την πράξη

Απαραίτητη προϋπόθεση της παραπομπής σε κατάσταση εργασίας είναι η επιβολή ποινής φυλάκισης στον δράστη για πράξη που αποδίδεται στην φυγοπονία αυτού ή στην ροπή του για άτακτη ζωή. Συνεπώς, δεν αρκεί για την επιβολή του μέτρου η καταδίκη σε κάθειρξη εν όψει του μεγάλου χρόνου διάρκειας αυτής, ούτε η καταδίκη για πταίσμα εν όψει της μηδαμινότητας⁸³.

2.2.2. Η πράξη να μπορεί να αποδοθεί σε φυγοπονία ή στη ροπή του καταδικασθέντος για άτακτη ζωή.

---

⁸¹ Βλ. Α. Κατσαντώνη, Π.Δ., Γενικόν Μέρος, τ. 2^{ος}, σελ.112.

⁸² Βλ. Σ. Αλεξιάδη, Προς αναμόρφωση του σωφρονιστικού συστήματος, 1983, σελ.67. Παλιότερα είχε τεθεί ζήτημα αν η παραπομπή σε κατάσταση εργασίας αντιβαίνει στην υπ' αρ. 105 Διεθνή Σύμβαση «περί καταργήσεως της αναγκαστικής εργασίας» που είχε κυρωθεί με το ν.δ. 4221/1961. Ο Αντεισαγγελέας του Α.Π. είχε τότε γνωμοδοτήσει αρνητικά (γνωμοδότηση 16/18, ΠοινΧρ 1968/313).

⁸³ Αθ. Κονταξή, Ποινικός Κώδιξ, Γεν. Μέρος, τ. Α', 1991, σελ.709.

Ως φυγοπονία νοείται η εκ συστήματος και εκ πεποιθήσεως αποφυγή της οποιασδήποτε εργασίας, η οποία οφείλεται κυρίως στην οκνηρία του ατόμου και στην απέχθειά του προς εργασία, ενώ ροπή στον άτακτο βίο θεωρείται ότι υπάρχει στους αλήτες και γενικώς στους υπό ιδιοσυγκρασία συνεχώς μετακινούμενους σε διάφορους τόπους, που ζουν από επίμεμπτες ή ανήθικες ή παράνομες εργασίες⁸⁴. Θα πρέπει η συνδρομή των προϋποθέσεων της φυγοπονίας ή του άτακτου βίου να ερευνάται *in concreto* και να μη θεωρείται εξ ορισμού δεδομένη στο δράστη των εγκλημάτων για τα οποία προβλέπεται η δυνατότητα επιβολής του εν λόγω μέτρου εντούτοις, ακόμη και αν διαπιστωθούν τα στοιχεία αυτά από το Δικαστήριο, η παραπομπή του καταδίκου σε κατάσταση εργασίας παραμένει δυνητική, καθώς ο δικαστής καλείται να σταθμίσει κατά πόσο η εφαρμογή του μέτρου μπορεί να έχει στην υπό κρίση περίπτωση την προσδοκώμενη επίδραση, λαμβάνοντας υπ' όψιν τις ατομικές περιστάσεις και την ηθική κατάσταση του υπαιτίου⁸⁵.

2.2.3. Να ορίζει τούτο ειδικώς ο νόμος⁸⁶

Η παραπομπή σε κατάσταση εργασίας διατάσσεται ως συνοδευτική της κύριας ποινής μόνο στις περιπτώσεις που ο νόμος ειδικά καθορίζει. Τέτοια πρόβλεψη υπάρχει για τα εξής εγκλήματα: κατ' επάγγελμα παρά φύση ασέλγεια μεταξύ αρρένων, διευκόλυνση αλλότριας ακολασίας, μαστροπεία, εκμετάλλευση πόρνης, σωματεμπορία (άρθρο 352 ΠΚ), κλοπή (άρθρο 371 παρ.3 ΠΚ), εκβίαση (άρθρο 385 παρ.2 ΠΚ), απάτη (άρθρο 386 παρ.2 Π.Κ.), αποδοχή και διάθεση προϊόντων εγκλήματος (άρθρο 394 παρ. 1 Π.Κ.), επαιτεία και αλητεία (άρθρο 410 Π.Κ.). Ωστόσο, και στις παραπάνω περιπτώσεις η επιβολή από το δικαστήριο του εν λόγω μέτρου ασφαλείας είναι δυνητική και όχι υποχρεωτική. Υποχρέωση παραπομπής σε κατάσταση υφίσταται μόνο όταν ο δράστης είναι υπότροπος.

---

⁸⁴ *Αθ. Κονταξή*, Ποινικός Κώδιξ, Γεν. Μέρος, τ. Α', 1991, σελ.709.

⁸⁵ Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ.977, πλαγιάριμος 3, με περαιτέρω παραπομπές.

⁸⁶ Έχει διατυπωθεί η άποψη ότι ο περιοριστικός καθορισμός στο νόμο των εγκλημάτων για τα οποία μπορεί να επιβληθεί η παραπομπή σε κατάσταση εργασίας οδηγεί στο εξής απαράδεκτο συμπέρασμα: από τη μια πλευρά αποτρέπει την κατάχρηση εκ μέρους του δικαστή ενός στερητικού της ελευθερίας μέτρου ασφαλείας, από την άλλη όμως τον υποχρεώνει να μην το εφαρμόσει, όταν ο φυγόπονος ή ο αλήτης δεν τέλεσε ένα από τα ειδικώς οριζόμενα στο νόμο εγκλήματα, και συνεπώς, κατά παράδοξο τρόπο, σ' αυτές τις περιπτώσεις ο νομοθέτης δέχεται να μείνει η κοινωνία απροστάτευτη. Βλ. *Ελ. Τσέλιου*, Τα μ.α. στην ελλ. νομοθεσία και πρακτική, ΑρχΝομ 1986, σελ. 267.

2.3. Επιβολή και διάρκεια του μέτρου

Η διάρκεια της παραμονής στο κατάστημα εργασίας δεν ορίζεται στην απόφαση τίθεται, ωστόσο, στο άρθρο 73 ΠΚ ως ελάχιστο όριο παραμονής το ένα έτος και ως μέγιστο τα πέντε έτη. Συνεπώς, το Δικαστήριο μπορεί να καθορίζει τη διάρκεια της παραμονής κατ' ελάχιστο όριο (ένα έτος), όμως στην περίπτωση αυτή το δευτεροβάθμιο δικαστήριο διατηρεί την εξουσία να καθορίσει τον ακριβή χρόνο του μέτρου ασφαλείας. Με την συμπλήρωση του ελάχιστου ορίου και ανά έτος το δικαστήριο των πλημμελειοδικών στην περιφέρεια του οποίου βρίσκεται το κατάστημα εργασίας, οφείλει να αποφασίσει κατόπιν αιτήσεως της διεύθυνσης του καταστήματος ή του εισαγγελέα αν ο κρατούμενος πρέπει να απολυθεί ή όχι. Κριτήριο για την σχετική κρίση αποτελεί η τυχόν επελθούσα βελτίωση του κατάδικου ή έστω η άμβλυνση της φυγοπονίας του ή της ροπής του προς άτακτη ζωή⁸⁷.

Η παραπομπή στο κατάστημα εργασίας, λόγω του συμπληρωματικού της χαρακτήρα, εκτελείται μετά την έκτιση της ποινής. Αν ο καταδικασθείς απολυθεί υπό όρο, η εισαγωγή στο επανορθωτικό κατάστημα ακολουθεί την προσωρινή απόλυση από τη φυλακή, ενώ ο χρόνος δοκιμασίας άρχεται σύμφωνα με το άρθρο 105 παρ. 4 εδ. α Π.Κ. μετά την απόλυσή του από το κατάστημα εργασίας, ενώ επί αναστολής της ποινής φυλάκισης, η εισαγωγή στο κατάστημα εργασίας εκτελείται μόλις η απόφαση καταστεί αμετάκλητη⁸⁸. Τέλος, αν ο καταδικασθείς είναι αλλοδαπός είναι δυνατόν το δικαστήριο να διατάξει κατ' εφαρμογήν του άρθρου 74 παρ.2 ΠΚ την άμεση απέλασή του από τη χώρα σε αντικατάσταση του εγκλεισμού σε θεραπευτικό κατάστημα.

---

⁸⁷ Υποστηρίζεται όμως η άποψη ότι η απόλυση από το κατάστημα εργασίας πρέπει να διατάσσεται και όταν η βελτίωση του κρατουμένου σε αυτούς τους τομείς κρίνεται ως αδύνατη. Βλ. σχετικά Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ. 977, πλαγιάριθμος 4, με περαιτέρω παραπομπές.

⁸⁸ Βλ. σχετικά Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ. 977, πλαγιάριθμος 4, με περαιτέρω παραπομπές.

3. Απαγόρευση διαμονής (άρ.73 Π.Κ.)

Άρθρο 72

Απαγόρευση διαμονής

«1. Αν το δικαστήριο, εκτιμώντας το είδος της πράξης που τέλεσε ο καταδικασμένος ή την προσωπικότητά του και τις άλλες περιστάσεις, κρίνει ότι η διαμονή του σε ορισμένους τόπους προκαλεί συγκεκριμένο κίνδυνο για τη δημόσια τάξη, και αν η ποινή που του επιβλήθηκε είναι κάθειρξη ή φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους, αλλά για την φυλάκιση μόνο στις περιπτώσεις που ορίζει ειδικά ο νόμος, το δικαστήριο αυτό μπορεί να καθορίσει τους τόπους στους οποίους η αστυνομική αρχή μπορεί, κατά την παρ. 2, να απαγορεύσει τη διαμονή του για πέντε κατ' ανώτατο όριο έτη, τα οποία αρχίζουν από την ημέρα που η ποινή εκτίθηκε, παραγράφηκε ή χαρίστηκε.

2. Με βάση αυτή την απόφαση η αστυνομική αρχή έχει δικαίωμα, μετά γνωμοδότηση της διεύθυνσης της φυλακής, να απαγορεύσει στον καταδικασμένο να διαμένει για όσο χρόνο ορίζεται στην απόφαση σε όλους τους τόπους που αυτή ορίζει ή σε μερικούς μόνο από αυτούς, κατά το χρονικό διάστημα που ορίζεται στην απόφαση.

3. Σε περίπτωση δεύτερης και κάθε άλλης νεότερης καταδίκης για οποιαδήποτε αξιόποινη πράξη κλοπής, απάτης, πλαστογραφίας, εκβιασμού, πορνογραφίας ανηλίκων, μαστροπείας, σωματεμπορίας, ασέλγειας με ανήλικο έναντι αμοιβής, εκμετάλλευσης πόρνης, παράβασης των διατάξεων για τα ναρκωτικά, λαθρεμπορίου, προστασίας του εθνικού νομίσματος και των αρχαιοτήτων, καθώς και στις περιπτώσεις της παρ. 1 αυτού του άρθρου, το δικαστήριο επιβάλλει στον καταδικασμένο την υποχρέωση μέσα σε δέκα ημέρες από την έκτιση της ποινής του ή την απόλυσή του με οποιονδήποτε τρόπο, να δηλώσει στην αστυνομική αρχή του τόπου της διαμονής του τη διεύθυνση της κατοικίας του και, επί μία τριετία, να γνωστοποιεί κάθε μεταβολή της στην ίδια αρχή. Η διάταξη του άρθρου 182 εφαρμόζεται και σ' αυτή την περίπτωση»

3.1. Σκοπός του μέτρου

Η απαγόρευση διαμονής αποτελεί μέτρο ασφαλείας⁸⁹ συμπληρωματικό της ποινής και επιβάλλεται σε περιπτώσεις που το δικαστήριο κρίνει ότι η παραμονή του δράστη, μετά την έκτιση της ποινής του, σε ορισμένους τόπους, προκαλεί συγκεκριμένο κίνδυνο για τη δημόσια

⁸⁹ Κατά τον *Μανωλεδάκη*, η απαγόρευση διαμονής συνιστά παρεπόμενη ποινή και όχι μέτρο ασφαλείας. Βλ. σχετικά *I. Μανωλεδάκη*, Γενική θεωρία του Ποινικού Δικαίου I-III, (1959-1963), σελ. 219.

τάξη. Αποσκοπεί τόσο στην προστασία του ίδιου του δράστη από κινδύνους κακής μεταχείρισής του εκ μέρους του παθόντος ή άλλων τρίτων, όσο και των κατοίκων ορισμένης περιοχής από ενδεχόμενη επιζήμια συμπεριφορά του δράστη⁹⁰. Σκοπός της απαγόρευσης διαμονής είναι η διαφύλαξη της δημόσια τάξης στις περιπτώσεις εκείνες, όπου υπάρχει σοβαρός κίνδυνος προσβολής της εξαιτίας της παρουσίας του δράστη σε ορισμένους τόπους⁹¹. Αντικατέστησε το προβλεπόμενο στα άρθρα 33 και 34 του προϊσχύσαντος Π.Ν. μέτρο της αστυνομικής επιτήρησης, το οποίο κατά τις εκτιμήσεις των συντακτών του Ποινικού Κώδικα δεν είχε καμία πρακτική χρησιμότητα⁹². Εντούτοις, και το διάδοχο ασφαλιστικό μέτρο της απαγόρευσης διαμονής επικρίνεται στη θεωρία ως αναχρονιστικό και ανακόλουθο προς τους σκοπούς της αντεγκληματικής πολιτικής με το επιχείρημα ότι η αναγκαστική απομάκρυνση του καταδικασθέντος από τον τόπο των βιοτικών του συμφερόντων, στον οποίο μπορεί ευκολότερα να βρει εργασία, ευνοεί την υποτροπή και δυσχεραίνει την κοινωνική επανένταξη του καταδίκου⁹³.

3.2.Οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρ. 73 Π.Κ.

Το μέτρο ασφαλείας του άρθρου 73 Π.Κ. μπορεί να επιβληθεί από το δικαστήριο εφόσον συντρέξουν συμπλεκτικά οι ακόλουθες περιπτώσεις: α) καταδίκη σε κάθειρξη ή σε φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους (στην περίπτωση της φυλάκισης μόνο για τις ρητά αναφερόμενες στο νόμο αξιόποινες πράξεις) και β) όταν το δικαστήριο κρίνει, εκτιμώντας το είδος της πράξης που τέλεσε ο δράστης ή την προσωπικότητά του και τις άλλες περιστάσεις, ότι η παραμονή του σε ορισμένους τόπους προκαλεί συγκεκριμένο κίνδυνο για τη δημόσια τάξη.

3.2.1. Καταδίκη σε κάθειρξη ή φυλάκιση πάνω από ένα έτος

Τυπική προϋπόθεση για την επιβολή του προβλεπόμενου στο άρθρο 73 Π.Κ. μέτρου ασφαλείας είναι η καταδίκη σε κάθειρξη ή σε φυλάκιση τουλάχιστον ενός έτους, στην δεύτερη

---

⁹⁰ *Ελ. Τσέλιου*, Τα μ.α. στην ελλ. νομοθεσία και πρακτική, ΑρχΝομ 1986, σελ. 268.

⁹¹ Βλ. *Α. Κατσαντώνη*, Π.Δ., Γενικών Μέρους, τ. 2^{ος}, σελ. 113.

⁹² Βλ. Αιτιολογική έκθεση 1933, σελ. 97.

⁹³ Βλ. σχετικά Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ. 979, πλαγί αριθμος 2, με περαιτέρω παραπομπές.

όμως περίπτωση μόνο στις περιπτώσεις που ορίζονται στο νόμο, δηλαδή στα πλημμελήματα της κατ' επάγγελμα παρά φύση ασέλγειας μεταξύ αρρένων, της διευκόλυνσης αλλότριας ακολασίας, της μαστροπείας, της εκμετάλλευσης πόρνης και της σωματεμπορίας.

3.2.2. Η διαμονή του καταδικασθέντος σε ορισμένους τόπους να αποτελεί κίνδυνο για τη δημόσια τάξη

Ουσιαστική προϋπόθεση για την επιβολή του μέτρου είναι η πρόκληση συγκεκριμένου κινδύνου για τη δημόσια τάξη από τη διαμονή σε ορισμένο τόπο. Ο κίνδυνος, ο οποίος πρέπει να είναι συγκεκριμένος και όχι αορίστως πιθανολογούμενος, ήτοι να συγκεκριμενοποιείται στην απόφαση⁹⁴, συνίσταται στη σφοδρή βάσιμη πιθανότητα για την τέλεση αξιόποινης πράξης, η οποία προκύπτει από τη διαμονή του αποφυλακιζόμενου σε έναν ή περισσότερους τόπους και στρέφεται είτε κατά του ίδιου του καταδίκου είτε κατά άλλων προσώπων ή απειλεί εν γένει τη δημόσια ασφάλεια⁹⁵.

3.3. Επιβολή και διάρκεια του μέτρου

Όπως προαναφέρθηκε, η απαγόρευση διαμονής είναι ένα δυνητικό μέτρο ασφαλείας το δικαστήριο έχει τη δυνατότητα (και όχι την υποχρέωση) να επιβάλλει το εν λόγω μέτρο στον δράστη ενός εγκλήματος εφόσον συντρέχουν σωρευτικά οι ως άνω προϋποθέσεις, καθορίζοντας συνάμα τους τόπους στους οποίους απαγορεύεται η διαμονή του καταδικασθέντος. Ωστόσο, δεν πρόκειται περί καθοριστικής αποφάσεως, υπό την έννοια ότι το δικαστήριο αποφαινεται μόνο για το παραδεκτό του περιορισμού, διότι η τελική κρίση περιέρχεται σύμφωνα με το άρθρο 73 παρ. 2 Π.Κ. στην αστυνομική αρχή, η οποία είναι σε θέση να διαγνώσει με μεγαλύτερη ασφάλεια αν είναι αναγκαία η εφαρμογή του μέτρου λαμβάνοντας πάντοτε υπ' όψιν και το συμφέρον της κοινωνικής αποκαταστάσεως του καταδίκου· η δε αστυνομική αρχή πριν αποφανθεί για την εφαρμογή ή μη του μέτρου, υποχρεούται να ακούσει τη γνώμη της διεύθυνσης της φυλακής στην οποία εξέτισε την ποινή του ο καταδικασθείς, ώστε να συνεκτιμήσει και τη διαγωγή του σ' αυτή⁹⁶. Σύμφωνα με το άρθρο 73 παρ. 2 Π.Κ., η αστυνομική αρχή με κριτήριο την ύπαρξη κινδύνου για τη δημόσια

⁹⁴ Πλ.Τριτ 56/75, ΠοινΧρ ΚΣΤ, 175.

⁹⁵ Αθ. Κονταξή, Ποινικός Κώδιξ, Γεν. Μέρος, τ. Α', 1991, σελ.711.

⁹⁶ Βλ. σχετικά Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ. 980, πλαγί αριθμος 6.

Σύμφωνα με το άρθρο 73 παρ.1 Π.Κ. το ανώτατο χρονικό όριο της απαγόρευσης διαμονής δεν μπορεί να υπερβαίνει τα πέντε έτη. Μέσα σε αυτό το όριο καθορίζεται η ακριβής διάρκεια του μέτρου από το ίδιο το δικαστήριο και όχι από την αστυνομική αρχή⁹⁹. Έχει προταθεί από τη θεωρία η άποψη ότι η αστυνομική αρχή έχει την εξουσία να απαγορεύσει τη διαμονή για βραχύτερο από τον οριζόμενο στην απόφαση χρόνο, εφόσον κρίνει ότι αυτός αρκεί για την κατοχύρωση της δημόσιας ασφάλειας¹⁰⁰. Ο χρόνος της απαγόρευσης αρχίζει από την ημέρα έκτισης, παραγραφής ή χάρης της στερητικής της ελευθερίας ποινής. Στις περιπτώσεις της υφ' όρον απολύσεως διχογνωμία επικρατεί στη θεωρία σχετικά με το χρονικό σημείο έναρξης της απαγόρευσης διαμονής, ήτοι εάν εκτελείται από την επομένη της ημέρας της προσωρινής απόλυσης από τις φυλακές¹⁰¹ (ή της απόλυσης του καταδίκου από το θεραπευτικό κατάστημα) ή αντίθετα, εάν εκτελείται μετά την πάροδο του χρόνου δοκιμασίας¹⁰². Ορθότερη πρέπει να θεωρηθεί η άποψη ότι στην περίπτωση της υφ' όρον απόλυσης η εκτέλεση του συγκεκριμένου μέτρου, λόγω της φύσης του ως βελτιωτικού και ηθικο-παιδαγωγικού, άρχεται αμέσως μετά την προσωρινή απόλυση από τις φυλακές. Τέλος,

---

⁹⁷ Έχει υποστηριχθεί η άποψη ότι στα πλαίσια της παρεχόμενης διακριτικής ευχέρειας για την εκτέλεση του μέτρου, η αστυνομική αρχή μπορεί να προβεί και σε περαιτέρω συγκεκριμενοποιήσεις των απαγορεύσεων ακόμη και σε χρονικό επίπεδο, ήτοι περιορισμός της σχετικής απαγόρευσης μόνο κατά τις εργάσιμες μέρες. Βλ. σχετικά *Τούση. Α. –Γεωργίου. Α*, Ερμηνεία Π.Κ., 1967, σελ. 236.

⁹⁸ *Α. Στάϊκου*, Επίτομος Ερμηνεία Ελληνικού Ποινικού Κώδικα I-III (1953-1963), σελ. 708.

⁹⁹ Έχει, εντούτοις, διατυπωθεί η άποψη ότι στην απόφαση ορίζεται μόνο το ανώτατο όριο της απαγόρευσης, το οποίο δεν πρέπει να υπερβαίνει τα πέντε έτη, χωρίς δηλαδή να καθορίζεται από το δικαστήριο η ακριβής διάρκεια του μέτρου. Βλ. σχετικά *Μιχαήλ Μαργαρίτη*, Ποινικός Κώδικας, 2003, σελ. 184.

¹⁰⁰ Βλ. σχετικά σε *Α. Στάϊκο*, ό.π., σελ. 709.

¹⁰¹ Βλ. σχετικά *Μ. Μαργαρίτη*, Ποινικός Κώδικας (2003), σελ. 184.

¹⁰² Βλ. σχετικά Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ. 981, πλαγίριθμος 9.

αν χορηγήθηκε αμνηστία, η αποστέρηση θεωρείται ότι ποτέ δεν απαγγέλθηκε, διότι το έγκλημα θεωρείται ανύπαρκτο¹⁰³.

3.4. Η γνωστοποίηση της διεύθυνσης της νέας κατοικίας

Σε περίπτωση δεύτερης και κάθε νεότερης καταδίκης για κάποια από τις αξιόποινες πράξεις της κλοπής, απάτης, πλαστογραφίας, εκβιασμού, μαστροπείας, σωματεμπορίας, εκμετάλλευσης πόρνης, παραβάσεως των διατάξεων για τα ναρκωτικά, λαθρεμπορίας, των διατάξεων περί προστασίας του εθνικού νομίματος και αρχαιοτήτων, καθώς και στις περιπτώσεις που το δικαστήριο επέβαλε απαγόρευση διαμονής σε ορισμένους τόπους, το δικαστήριο, σύμφωνα με το άρθρο 73 παρ.3 Π.Κ., επιβάλλει στον καταδικασθέντα την υποχρέωση μέσα σε δέκα μέρες από την έκτιση της ποινής του ή από την απόλυσή του με οποιονδήποτε τρόπο, να δηλώσει στην αστυνομική αρχή του τόπου της διαμονής του τη διεύθυνση της κατοικίας του και επί μια τριετία να γνωστοποιεί κάθε μεταβολή της στην ίδια αρχή. Η κύρωση της παραβίασης της προαναφερθείσας υποχρέωσης προβλέπεται στο άρθρο 182 Π.Κ.

---

¹⁰³ Α. Μπουροπούλου, Ερμηνεία του Ποινικού Κώδικα (1953-1963), σελ. 166 και 183.

4. Απέλαση αλλοδαπού (άρ. 74 Π.Κ.)

Άρθρο 74

Απέλαση αλλοδαπού

«1. Το δικαστήριο μπορεί να διατάζει την απέλαση αλλοδαπού που καταδικάσθηκε σε κάθειρξη ή φυλάκιση με την επιφύλαξη των σχετικών διατάξεων που περιλαμβάνονται σε διεθνείς συμβάσεις που έχουν κυρωθεί από τη χώρα. Αν ο αλλοδαπός κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης ήταν ανήλικος, για την απέλασή του λαμβάνεται υπόψη η τυχόν νόμιμη εγκατάσταση και παραμονή της οικογενείας του στη χώρα ή στην περίπτωση που η οικογένειά του διαμένει στην αλλοδαπή, ο υφιστάμενος στη χώρα προορισμού σοβαρός κίνδυνος κατά της ζωής, της σωματικής ακεραιότητας ή της προσωπικής ή γενετήσιας ελευθερίας του. Όταν ο αλλοδαπός βρίσκεται νόμιμα στη χώρα, η απέλαση του δεν μπορεί να διαταχθεί, αν δεν του έχει επιβληθεί ποινή φυλάκισης τουλάχιστον τριών μηνών. Η απέλαση εκτελείται αμέσως μετά την έκτιση της ποινής ή την απόλυση από τις φυλακές. Το ίδιο ισχύει και όταν η απέλαση επιβλήθηκε από το δικαστήριο ως παρεπόμενη ποινή.

2. Το δικαστήριο μπορεί επίσης να διατάζει την απέλαση από τη χώρα κάθε αλλοδαπού στον οποίο επιβλήθηκε μέτρο ασφαλείας των άρθρων 69, 71 και 72. Σ' αυτή την περίπτωση, η απέλαση μπορεί να διαταχθεί σε αντικατάσταση αυτών των μέτρων.

3. Οι αλλοδαποί που απελάθηκαν με αυτόν τον τρόπο μπορούν να επιστρέφουν στη χώρα με απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης αφού περάσει μία τριετία από την απέλαση και για ορισμένο χρονικό διάστημα το οποίο δύναται να παρατείνεται. Ο Υπουργός Δικαιοσύνης δεν δεσμεύεται από το χρονικό περιορισμό του προηγούμενου εδαφίου σε περίπτωση αλλοδαπού ο οποίος έχει τελέσει γάμο με Έλληνα υπήκοο, για όσο χρονικό διάστημα διαρκεί ο γάμος, καθώς και σε περίπτωση παλιννοστούντος ελληνικής καταγωγής. Η πιο πάνω απόφαση λαμβάνεται μετά από γνώμη τριμελούς συμβουλίου που αποτελείται από έναν σύμβουλο ή πάρεδρο του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, ως πρόεδρο, τον οποίο προτείνει ο Πρόεδρος του Νομικού Συμβουλίου του Κράτους, έναν ανώτερο αξιωματικό της Διεύθυνσης Αλλοδαπών του Αρχηγείου Ελληνικής Αστυνομίας τον οποίο προτείνει ο Υπουργός Δημόσιας Τάξης και τον διευθυντή της αρμόδιας Διεύθυνσης του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Χρήν γραμματέα εκτελεί υπάλληλος της αρμόδιας Διεύθυνσης του Υπουργείου Δικαιοσύνης. Ο πρόεδρος και τα μέλη του συμβουλίου, καθώς και ο γραμματέας αυτού ορίζονται με τους αναπληρωτές τους για τρία έτη με απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης.

4. Ο αλλοδαπός, μέχρι την απέλασή του, εξακολουθεί να παραμένει κρατούμενος σε ειδικούς χώρους των καταστημάτων κράτησης ή θεραπευτικών καταστημάτων»

4.1. Φύση και σκοπός του μέτρου

Πρόκειται για συμπληρωματικό μέτρο ασφαλείας, το οποίο επιβάλλεται από το δικαστήριο, εφόσον συντρέχουν οι προβλεπόμενες στο άρθρο 73 Π.Κ. προϋποθέσεις, δυνητικά και όχι υποχρεωτικά. Συνίσταται στον εξαναγκασμό αλλοδαπών, οι οποίοι καταδικάστηκαν σε ποινή κάθειρξης ή φυλάκισης (τουλάχιστον τριών μηνών εφόσον πρόκειται για νομίμως ευρισκομένους στη χώρα αλλοδαπούς) να εγκαταλείψουν τη χώρα, μετά την έκτιση της ποινής τους. Μπορεί να επιβληθεί επίσης σε συμπλήρωση ή αναπλήρωση των στερητικών της ελευθερίας μέτρων ασφαλείας που προβλέπονται από τα άρθρα 69, 71 και 72 Π.Κ.

Έχει σκοπό καθαρά εξασφαλιστικό, δηλαδή την προστασία της χώρας από αλλοδαπούς εγκληματίες με επικίνδυνη προσωπικότητα¹⁰⁴, τους οποίους η πολιτεία σε καμιά περίπτωση δεν υποχρεούται να ανέχεται.

4.2. Οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρ. 73 Π.Κ.

Τυπική προϋπόθεση της απέλασης είναι η καταδίκη σε κάθειρξη ή σε φυλάκιση τουλάχιστον τριών ετών για τους αλλοδαπούς που βρίσκονται νόμιμα στη χώρα, ενώ για τους παρανόμως ευρισκομένους στη χώρα αλλοδαπούς, αρκεί ποινή φυλάκισης οποιουδήποτε ύψους. Αδιαφόρως όμως μεγέθους ποινής, μπορεί η απέλαση να διαταχθεί αν διαπράχθηκε κάποια από τις πράξεις των άρθρων 136 και 352 Π.Κ.

Αλλοδαποί είναι τα πρόσωπα τα οποία δεν έχουν την ελληνική ιθαγένεια καθώς και οι απόλιδες. Στην περίπτωση που κάποιος έχει διπλή ιθαγένεια (ήτοι ελληνική και αλλοδαπή) είναι δυνατή η απέλαση, εφόσον ο κατηγορούμενος συναινεί παραιτούμενος από τα ευεργετήματα και τα δικαιώματα που του παρέχει η ελληνική ιθαγένεια¹⁰⁵. Η ιδιότητα του αλλοδαπού δέον να υφίσταται κατά το χρόνο της εκδίκασης, όχι απαραίτητως και κατά το

¹⁰⁴ Βλ. Α. Κατσαντώνη, Π.Δ., Γενικών Μέρους, τ. 2^{ος}, σελ.113.

¹⁰⁵ Βλ. σχετικά Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ. 986, πλαγιάριθμος 5 με αναφορά σε ΕφΝαυπλ 22/90, Μ.473.

χρόνο τελέσεως της πράξης, ενώ εάν μετά την πράξη απέκτησε την ελληνική ιθαγένεια, δεν εφαρμόζεται η διάταξη¹⁰⁶.

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 74 παρ. 1 Π.Κ., περιορισμό στη δυνατότητα επιβολής του ασφαλιστικού μέτρου της απέλασης αλλοδαπού από τα ελληνικά δικαστήρια αποτελούν οι διεθνείς συμβάσεις οι οποίες κυρώθηκαν από τη χώρα μας. Ανέκυψε το ερώτημα κατά πόσο είναι δυνατή η απέλαση από την Ελλάδα αλλοδαπού υπήκοου άλλου κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης της συνθήκης της ΕΟΚ, στην κατοχυρώνεται το δικαίωμα για ελεύθερη κυκλοφορία και εγκατάσταση των εργαζομένων εντός της κοινότητας χωρίς διάκριση ιθαγένειας με την επιφύλαξη των περιορισμών που δικαιολογούνται για λόγους δημόσιας τάξης. Ο Άρειος Πάγος¹⁰⁷ παρέπεμψε το ερώτημα στο Δικαστήριο των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (ΔΕΚ), το οποίο αποφάνθηκε ότι η διάταξη του άρθρου 74 ΠΚ υποχωρεί έναντι των αντίθετων διατάξεων του Κοινοτικού Δικαίου για την ελεύθερη κυκλοφορία και εγκατάσταση και επομένως παραμένει ενεφάρμοστη για τους υπηκόους κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης χωρίς να είναι δυνατή η δικαιολόγηση του μέτρου της απέλασης για λόγους δημόσιας τάξης. Μετά την έκδοση της απόφασης του ΔΕΚ, ο Άρειος Πάγος επιλήφθηκε εκ νέου του ζητήματος και έκρινε ότι η προσβαλλόμενη απόφαση, με την οποία διατάχθηκε η ισόβια απέλαση ιταλίδας υπηκόου που καταδικάσθηκε για πλημμεληματικές παραβάσεις του νόμου περί ναρκωτικών, εσφαλμένως εφάρμοσε το άρθρο 17 παρ. 2 Ν. 1729/1987, διότι αυτό αντιβαίνει στις υπερνομοθετικής ισχύος διατάξεις της Κοινοτικής νομοθεσίας¹⁰⁸.

Καθώς, η επικινδυνότητα αποτελεί προϋπόθεση για την επιβολή κάθε περιοριστικού της ελευθερίας μέτρου ασφαλείας, δέον να γίνει δεκτό ότι η απέλαση διατάσσεται μόνο υπό την προϋπόθεση ότι το δικαστήριο εκτιμώντας την όλη προσωπικότητα του καταδικασθέντος καθώς και τις συνθήκες, τα αίτια, τον σκοπό και τον τρόπο τελέσεως του εγκλήματος, κρίνει ότι ο καταδικασθείς αλλοδαπός είναι επικίνδυνος για τη δημόσια τάξη λόγω του ότι θεωρείται επιρρεπής στη διάπραξη νέων εγκλημάτων¹⁰⁹. Χωρίς την περίπτωση τέτοιας πιθανότητας, ήτοι

¹⁰⁶ *Αθ. Κονταξή*, Ποινικός Κώδιξ, Γεν. Μέρος, τ. Α΄. 1991, σελ.716 με περαιτέρω παραπομπές. Δυνατότητα από το σύζυγο αλλοδαπό της ελληνικής ιθαγένειας από το γάμο του με ελληνίδα δεν υφίσταται. Βλ. σχετικά ΑΠ 265/1986, ΠοινΧρ ΛΣΤ.578.

¹⁰⁷ ΑΠ 1067/1996 ΠοινΧρ ΜΖ.767.

¹⁰⁸ Βλ. περισσότερο σε Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ. 986, πλαγιάρριθμος 5 με περαιτέρω παραπομπές.

¹⁰⁹ Βλ. σχετικά Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), σελ.985, πλαγιάρριθμος 2 με περαιτέρω παραπομπές και *Αθ. Κονταξή*, Ποινικός Κώδιξ, Γεν. Μέρος, τ. Α΄, 1991, σελ.715. Αξίζει να σημειωθεί ότι η νομολογία με την ΑΠ 1419/1998 ΠοινΔικ 2000.1095 κάνει ένα βήμα πιο πέρα θέτοντας ως κριτήριο για την απέλαση ή μη του

4.3 Διάκριση δικαστικής και διοικητικής απέλασης

Η απέλαση διακρίνεται σε δικαστική, η οποία επιβάλλεται ως μέτρο ασφαλείας από το δικαστήριο και σε διοικητική, η οποία επιβάλλεται από διοικητικό όργανο και αποβλέπει στην αποτροπή κινδύνου για την εσωτερική και εξωτερική ασφάλεια του κράτους. Η διοικητική απέλαση είναι ανεξάρτητη της δικαστικής, μπορεί δηλαδή να διαταχθεί και ακόμη όταν το ποινικό δικαστήριο δεν επέβαλλε απέλαση¹¹⁰· ακόμη και στην περίπτωση μη τέλεσης εγκλήματος.

4.4. Εκτέλεση του μέτρου

Το άρθρο 74 Π.Κ. δεν καθορίζει τη διαδικασία η οποία πρέπει να ακολουθηθεί, προκειμένου να εκτελεστεί η απόφαση που διατάσσει την απέλαση. Για τη συμπλήρωση του παραπάνω κενού αρχικώς εφαρμόστηκαν αναλογικά οι διατάξεις της υπ' αρ. 4803/13/7^α/18.6.1992 κοινής Υπουργικής Απόφασης, η οποία είχε εκδοθεί κατ' εξουσιοδότηση του άρθρου 27 παρ. 2 Ν.1975/1991 και αφορούσε την εκτέλεση των αποφάσεων για την διοικητική απέλαση. Η ανωτέρω υπουργική απόφαση όριζε ότι α) ο απελαυνόμενος οφείλει να αποχωρήσει από τη χώρα το συντομότερο δυνατό, β) ο αλλοδαπός που συλλαμβάνεται για απέλαση οφείλει να εμφανίσει το διαβατήριό του ή άλλο ταξιδιωτικό έγγραφο αναγκαίο για την επιστροφή στη χώρα καταγωγής του, αλλιώς τα έγγραφα αυτά κατάσχονται, γ) οι προς απέλαση αλλοδαποί κρατούνται στα κρατητήρια των αστυνομικών υπηρεσιών ή σε άλλους κατάλληλους χώρους, ενώ για τη διατροφή, περίθαλψη και εν γένει μεταχείρισή τους ισχύει ό, τι και για τους λοιπούς κρατούμενους, δ) αν δεν είναι δυνατή για οποιοδήποτε λόγο η άμεση απέλαση, ο Υπουργός Δημοσίας Τάξεως μπορεί μέχρι να αρθούν τα κωλύματα να επιτρέψει την προσωρινή του παραμονή του αλλοδαπού στη χώρα και να

καταδικασθέντος αλλοδαπού το χρόνο παραμονής αυτού στο ελληνικό έδαφος, τον επαγγελματικό προσανατολισμό του καθώς και την ύπαρξη οικογένειας.

¹¹⁰Α. Μπουροπούλου, Ερμηνεία του Ποινικού Κώδικα (1953-1963), σελ. 185.

επιβάλλει περιοριστικούς όρους¹¹¹, ε) αν ο αλλοδαπός στερείται του αναγκαίου για την αναχώρησή του από την χώρα διαβατηρίου ή άλλου ταξιδιωτικού εγγράφου, ο διευθυντής του καταστήματος κρατήσεως ενημερώνει την αρμόδια αστυνομική αρχή, προκειμένου αυτή να μεριμνήσει για τον εφοδιασμό του αλλοδαπού με τα απαιτούμενα έγγραφα.

Υποστηρίχθηκε¹¹² πάντως ευρέως η άποψη ότι όταν η απέλαση του αλλοδαπού διατάσσεται με δικαστική απόφαση, δεν μπορεί να τύχει εφαρμογής το άρθρο 8 της ΚΥΑ 4803/18.6.92, που παρέχει τη δυνατότητα προσωρινής παραμονής στη χώρα του απελαθέντος αλλοδαπού υπό κράτηση στα κρατητήρια των αστυνομικών υπηρεσιών, αφού αυτός, σύμφωνα με το άρθρο 74 παρ. 4 του Π.Κ., μέχρι την απέλασή του εξακολουθεί να παραμένει κρατούμενος σε ειδικούς χώρους των καταστημάτων κράτησης ή θεραπευτικών καταστημάτων.

Η ΚΥΑ 137954/16.10.2000, η οποία καθορίζει τη διαδικασία εκτέλεσης των δικαστικών αποφάσεων που διατάσσουν την απέλαση, προσπάθησε να δώσει λύση στο προαναφερθέν πρόβλημα. Συγκεκριμένα ορίζει (άρθρο 3) ότι όταν η δικαστική απέλαση δεν είναι δυνατό να εκτελεσθεί αμέσως για οποιονδήποτε λόγο, και ιδίως όταν κινδυνεύει η ζωή του υπό απέλαση προσώπου, ο εισαγγελέας εκτελέσεως απευθύνεται στο Τριμελές Πλημ/κείο για την άρση της τυχόν χορηγηθείσας αναστολής της εκτέλεσης της ποινής και την έκτισή της, ενώ αν η απέλαση είναι ανέφικτη και μετά την έκτιση της ποινής το Τριμελές Πλημ/κείο μπορεί να αποφασίσει την παραμονή του αλλοδαπού στη χώρα με περιοριστικούς όρους. Σχετική είναι και η ρύθμιση της παρ. 5 του άρθρου 99 ΠΚ, σύμφωνα με την οποία αν ο αλλοδαπός έχει εκτίσει με οποιονδήποτε τρόπο την ποινή του και η απέλασή του, που έχει διαταχθεί με δικαστική απόφαση δεν είναι δυνατή, η απέλαση αναστέλλεται με απόφαση του Τριμελούς Πλημ/κείου του τόπου έκτισης της ποινής, ύστερα από πρόταση του εισαγγελέα

---

¹¹¹ Βραχύχρονη παραμονή στη χώρα του υπό απέλαση αλλοδαπού υπό καθεστώς ελεγχόμενης ελευθερίας μπορεί να διαταχθεί από τον Υπουργό Δημοσίας Τάξεως σε κάθε περίπτωση που για οποιονδήποτε νομικό ή πραγματικό λόγο δεν είναι εφικτό να πραγματοποιηθεί αμελλητί η άμεση απέλαση και μάλιστα όχι μόνο για λόγους που αναφέρονται στην ΚΥΑ, αλλά όταν διαπιστώνεται δράση του αλλοδαπού υπέρ της ελευθερίας, όταν πρόκειται για πρόσφυγες, των οποίων η ζωή και η ελευθερία απειλείται στη χώρα καταγωγής καθώς και όταν κρίνεται ότι ο αλλοδαπός θα κινδυνεύσει να υποστεί βασανιστήρια. Οξύτατο πρόβλημα δημιουργήθηκε στην πράξη τα τελευταία έτη από την αδυναμία άμεσης εκτελέσεως της απελάσεως αλλοδαπών λόγω του ότι αυτοί είτε στερούνται ταξιδιωτικών εγγράφων και δεν υπάρχει διπλωματική εκπροσώπηση της χώρας καταγωγής τους για την έκδοση ταξιδιωτικών εγγράφων είτε προέρχονται από χώρες για τις οποίες ισχύει διεθνές εμπάργκο Βλ. σχετικά Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ.988, πλαγιάριθμος 10 με αναφορά σε ΓνΕισΕφΠειρ 1/1998, ΠοινΧρΜΗ.693 και ΓνΕισΑΠ 2/1993, ΠοινΧρ ΜΓ.455.

¹¹² Βλ. σχετικά ΓνΕισΑΠ 6/2000 ΠοινΧρ Ν.378 και ΓνΕισΕφΠειρ5221/2000 Ν.664

που εποπτεύει το οικείο κατάστημα κράτησης και όπου αυτός δεν υπάρχει, του εισαγγελέα που είναι αρμόδιος για την εκτέλεση της ποινής. Κατά τη χορήγηση της αναστολής το δικαστήριο μπορεί να επιβάλλει τους όρους που προβλέπονται στην παρ.2 του άρθρου 100 Α του Π.Κ. ή ορισμένους από αυτούς. Αν εκλείψουν οι λόγοι που επέβαλαν την αναστολή της απέλασης η απόφαση για τη χορήγησή της ανακαλείται με την ίδια διαδικασία.

Ωστόσο, παρά τη λύση που προσέφερε η ως άνω ΚΥΑ, οι δικαιοπολιτικές ενστάσεις με τις οποίες βαρύνεται το άρθρο 74 παρ. 4 Π.Κ. δεν έχουν εξαλειφθεί¹¹³. Σημαντική μερίδα της θεωρίας διατυπώνει σοβαρές επιφυλάξεις¹¹⁴ ως προς τη συνταγματικότητα της παρ. 4 του άρθρου 74 Π.Κ. που προβλέπει παραμονή του αλλοδαπού μέχρι την απέλασή του υπό κράτηση σε ειδικούς χώρους των καταστημάτων κράτησης. Αναμφίβολα, η αόριστη παράταση του χρόνου κρατήσεως του υπό απέλαση αλλοδαπού μετά την έκτιση της ποινής του χωρίς νομιμοποιητική δικαστική απόφαση προσκρούει στη συνταγματική αρχή για την προστασία της ανθρώπινης αξιοπρέπειας καθώς και στην συνταγματική αρχή της αναγκαίας αναλογίας¹¹⁵.

4.5. Διάρκεια του μέτρου

Η διάρκεια της απέλασης είναι αόριστη¹¹⁶. Οι απελαθέντες αλλοδαποί μπορούν, σύμφωνα με το άρθρο 74 παρ. 3 Π.Κ., να επιστρέφουν στη χώρα με απόφαση του Υπουργού Δικαιοσύνης αφού περάσει μία τριετία από την απέλαση και για ορισμένο χρονικό διάστημα το οποίο δύναται να παρατείνεται¹¹⁷. Ο Υπουργός Δικαιοσύνης δεν δεσμεύεται από το χρονικό περιορισμό του προηγούμενου εδαφίου σε περίπτωση αλλοδαπού ο οποίος έχει τελέσει γάμο με Έλληνα υπήκοο, για όσο χρονικό διάστημα διαρκεί ο γάμος, καθώς και σε περίπτωση παλιννοστούντος ελληνικής καταγωγής.

Σύμφωνα με το άρθρο 74 παρ. 1 Π.Κ. η απέλαση εκτελείται αμέσως μετά την έκτιση της ποινής ή την απόλυση από τις φυλακές. Στην περίπτωση της υφ' όρον απόλυσης, σύμφωνα

¹¹³ Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ. 989, πλαγιάριθμος 10 με περαιτέρω παραπομπές.

¹¹⁴ *Ε. Συμεωνίδου – Καστανίδου*, Υπερ. 1999.1508.

¹¹⁵ Ο Συνήγορος του Πολίτη με το υπ' αρ. 13821/29.9.2000 πόρισμά του προτείνει τη θέσπιση ενός εύλογου χρόνου τριάντα ημερών, πέραν του οποίου να μην επιτρέπεται η συνέχιση της κράτησης του υπό απέλαση αλλοδαπού χωρίς δικαστικό τίτλο. Βλ. σχετικά Συνήγορος του Πολίτη Πόρισμα αναφοράς αρ. πρωτ.13821/29.9.2000, ΠοινΧρ ΝΑ.657.

¹¹⁶ Με εξαίρεση την προβλεπόμενη στο άρθρο 17 παρ.2 Ν.2161/93 ισόβια απέλαση των αλλοδαπών δραστών οποιουδήποτε εγκλήματος της νομοθεσίας για τα ναρκωτικά.

¹¹⁷ Αν ο αλλοδαπός επανέλθει αυτοβούλως στη χώρα τιμωρείται κατά το άρθρο 182 ΠΚ.Βλ. σχετικά ΠλημΠειρ 463/2002, ΠοινΔικ 2002.534.

με το άρθρο 105 παρ. 4 Π.Κ., η απέλαση εκτελείται αμέσως μετά την υπό όρο απόλυση αυτού, εκτός αν η απέλαση είναι αδύνατη, οπότε απολύεται ο κατάδικος και αρχίζει ο χρόνος δοκιμασίας. Δύναται όμως το Δικαστήριο, όταν η απέλαση είναι αδύνατη, να τροποποιήσει τον όρο της απέλασης, υπό τον οποίο διατάσσεται η υφ' όρον απόλυση και να επιτρέψει στον αλλοδαπό να παραμείνει με περιοριστικούς όρους στην Ελλάδα καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου δοκιμασίας ¹¹⁸.

4.6. Η επιβολή της απέλασης σε αντικατάσταση άλλων μέτρων ασφαλείας

Το δικαστήριο μπορεί, σύμφωνα με το άρθρο 74 παρ. 2 Π.Κ., να διατάξει περαιτέρω την απέλαση κάθε αλλοδαπού στον οποίο επιβλήθηκε μέτρο ασφαλείας των άρθρων 69, 71 και 72 του Ποινικού Κώδικα· η απέλαση μπορεί ακόμη και να διαταχθεί και σε αντικατάσταση αυτών των μέτρων. Είναι δηλαδή δυνατόν να διαταχθεί απέλαση αλλοδαπού από το δικαστήριο είτε στην περίπτωση που έχει διαταχθεί το αναπληρωματικό μέτρο ασφαλείας της φύλαξης ακαταλόγιστων εγκληματιών (ένεκα νοσηρής διατάραξης πνευματικών λειτουργιών ή κωφλαλίας) ή της εισαγωγής σε θεραπευτικό κατάστημα αλκοολικών και τοξικομανών ή της παραμονής σε κατάστημα εργασίας, είτε σε αντικατάσταση των μέτρων αυτών. Η δυνατότητα του δικαστηρίου να διατάξει την απέλαση σε αντικατάσταση του εκάστοτε επιβαλλόμενου μέτρου ασφαλείας σχετίζεται τόσο με την ανάγκη αποσυμφόρησης των φυλακών όσο και με την σκέψη ότι η αποθεραπεία και η κοινωνική επανένταξη του εγκληματήσαντος αλλοδαπού μπορεί να επιτευχθεί αποτελεσματικότερα στη χώρα του ¹¹⁹. Η επιλογή του νομοθέτη όσον αφορά την δυνατότητα του δικαστηρίου να διατάξει την απέλαση αλλοδαπού σε αντικατάσταση του επιβληθέντος σε αυτού μέτρου ασφαλείας κρίνεται, κατά τη γνώμη μου, ως μη ορθή διότι παραγκωνίζει τον θεραπευτικό χαρακτήρα του μέτρου, δεδομένου ότι σε καμιά περίπτωση δεν είναι εξασφαλισμένη η εκτέλεση του μέτρου ασφαλείας στην αλλοδαπή, και κατά συνέπεια θέτει την αποθεραπεία του εγκληματήσαντος σε δεύτερη μοίρα.

---

¹¹⁸ ΠλημΠειρ 463/2002, ΠοινΔνη 2002.534

¹¹⁹ *H. Αναγνωστόπουλου*, ΝοΒ 42.1430.

5.Δήμευση (άρ.76 Π.Κ.)

Άρθρο 76 Π.Κ.

Δήμευση

«1. Αντικείμενα που είναι προϊόντα κακουργήματος ή πλημμελήματος το οποίο πηγάζει από δόλο, καθώς και το τίμημά τους, και όσα αποκτήθηκαν με αυτά, επίσης και αντικείμενα που χρησίμευσαν ή προοριζόταν για την εκτέλεση τέτοιας πράξης μπορούν να δημευθούν αν αυτά ανήκουν στον αυτουργό ή σε κάποιον από τους συμμετόχους. Για άλλες αξιόποινες πράξεις, το μέτρο αυτό μπορεί να ληφθεί μόνο στις περιπτώσεις που ορίζει ειδικά ο νόμος.

2. Αν από τα ανωτέρω αντικείμενα προκύπτει κίνδυνος της δημόσιας τάξης, η δήμευσή τους επιβάλλεται υποχρεωτικά σε όποιον τα κατέχει, έστω και χωρίς την καταδίκη ορισμένου προσώπου για την πράξη που τελέστηκε. Η δήμευση εκτελείται και κατά των κληρονόμων, αν η απόφαση έγινε αμετάκλητη ενόσω ζούσε εκείνος κατά του οποίου απαγγέλθηκε η δήμευση. Αν δεν προηγήθηκε καταδίκη ορισμένου προσώπου ή δεν μπορούσε να γίνει δίωξη, τη δήμευση διατάσσει είτε το δικαστήριο που δίκασε την υπόθεση είτε το δικαστήριο πλημμελειοδικών, με πρόταση του εισαγγελέα.

3. Σε κάθε περίπτωση δήμευσης, το δικαστήριο αποφασίζει αν αυτά που δημεύθηκαν πρέπει να καταστραφούν.»

5.1. Η δήμευση γενικά

Η νομική φύση της δήμευσης είναι αμφισβητούμενη, παρά την ένταξή της στα μέτρα ασφαλείας. Η κρατούσα, ωστόσο, άποψη προβαίνει στην εξής διαφοροποίηση: όταν επιβάλλεται σε αντικείμενα που ανήκουν στον αυτουργό ή τους συμμετόχους κακουργήματος ή εκ δόλου πλημμελήματος και τα οποία είναι προϊόντα εγκλήματος ή χρησίμευσαν για την τέλεση του, θεωρείται παρεπόμενη ποινή (άρθρο 76 παρ. 1 Π.Κ.), ενώ όταν επιβάλλεται σε προϊόντα ή μέσα τελέσεως του εγκλήματος, ανεξαρτήτως της καταδίκης ή μη του αυτουργού ή των συμμετόχων, εκ των οποίων προκύπτει κίνδυνος για τη δημόσια τάξη, έστω και αν αυτά ανήκουν σε πρόσωπο παντελώς αμέτοχο στην τέλεση του εγκλήματος, θεωρείται μέτρο ασφαλείας (άρθρο 76 παρ. 2 Π.Κ.)¹²⁰. Οι πρακτικές συνέπειες της ανωτέρω διάκρισης είναι

¹²⁰ Ν.Παρασκευόπουλου σε Λ. Μαργαρίτη - Ν. Παρασκευόπουλου Ποινολογία, στ' έκδοση, 2000, σελ.113, Χωραφά, Ποινικόν Δίκαιον, 9^η έκδοση 1978 (επιμέλεια Κ. Σταμάτη), σελ. 95, Αθ. Κονταξή, Ποινικός Κώδιξ, Γεν.

εξαιρετικά σημαντικές αν αναλογιστεί κανείς ότι αναφορικά με τις ποινές, συνεπώς και με τις παρεπόμενες ποινές, ισχύει η αρχή της εφαρμογής του επεικέστερου νόμου, η οποία δεν εφαρμόζεται στα πλαίσια των μέτρων ασφαλείας¹²¹. Αξίζει, ωστόσο, να σημειωθεί πως η δήμευση είτε ως παρεπόμενη ποινή είτε ως μέτρο ασφαλείας μπορεί να επιβληθεί μόνο με δικαστική απόφαση και αποτελεί μέτρο που πλήττει την περιουσία. Επίσης, σε κάθε περίπτωση δήμευσης, το δικαστήριο, σύμφωνα με το άρθρο 76 παρ. 3 Π.Κ., αποφασίζει αν τα πράγματα που δημεύονται πρέπει να καταστραφούν¹²². Τέλος, πρέπει πάντα κατά την επιβολή της, είτε ως παρεπόμενης ποινής είτε ως μέτρου ασφαλείας, να τηρείται η αρχή της αναλογικότητας, όπως διαγράφεται στο άρθρο 25 παρ. 1 του Συντάγματος¹²³. Η ως άνω συνταγματική αρχή αποκτά ακόμη μεγαλύτερη σημασία στα πλαίσια της δήμευσης ως μέτρου ασφαλείας, και ιδίως στην περίπτωση που αυτή επιβάλλεται κατά της περιουσίας αμέτοχου στο έγκλημα προσώπου, δεδομένου ότι όταν το πράγμα είναι ιδιαίτερα μεγάλης αξίας, η δήμευση υπερβαίνει τα όρια που θέτει ο εγκληματοπροληπτικός σκοπός των μέτρων ασφαλείας και κινείται περισσότερο προς τον δυσβάσταχτο χαρακτήρα της ποινής.

5.2. Τα αντικείμενα που υπόκεινται σε δήμευση

Τα αντικείμενα τα οποία σύμφωνα με το άρθρο 76 Π.Κ. υπόκεινται σε δήμευση είναι τα εξής:

α) Τα προϊόντα κακουργήματος ή πλημμελήματος που πηγάζει από δόλο, το τίμημά τους, καθώς και όσα αποκτήθηκαν με αυτά (*producta sceleris*), λ.χ. τα λαθραία, τα πλαστά έγγραφα, τα παραχαραχθέντα νομίσματα, το αντίτιμο της πλαστής επιταγής, τα κινητά ή

Μέρος, τ. Α'. 1991, σελ.719, *Α. Μπουρόπουλου*, Η δήμευσις εις τους νέους ποινικούς κώδικας, , ΠοινΧρ Β.161, *Α. Κατσαντώνη*, Π.Δ., Γενικόν Μέρος, τ. 2^{ος}, σελ.114, *Ευάγγελου Φρονίμου*, Τινά περί των παρεπόμενων ποινών και των μέτρων ασφαλείας κατά τη νέα ποινική νομοθεσία, ΝοΒ 1954.394 και ενδεικτικά από τη νομολογία 392/1988, ΠοινΧρ 1988.619.

¹²¹ *Α. Κατσαντώνη*, Π.Δ., Γενικόν Μέρος, τ. 2^{ος}, σελ.114.

¹²² Τέτοια απόφαση θα πάρει το δικαστήριο αν κρίνει ότι η απλή δήμευση των συγκεκριμένων αντικειμένων δεν αρκεί για να αποτρέψει τον κίνδυνο που δημιουργούν λ.χ. για τη δημόσια υγεία (φάρμακα μη ιατρικώς εγκεκριμένα, ναρκωτικά, αποσυντεθειμένα τρόφιμα) ή για την ασφάλεια των συναλλαγών (πλαστά χαρτονομίσματα). Βλ. Γνωμοδότηση Εισαγγελέως Εφετείου Ρόδου *Β. Παπαναστασίου*, ΠοινΧρ 1970.210, ΠλημΒόλου 186/1974, ΠοινΧρ1975.233, καθώς και Πλημ.Πειραιά 1003/1968 ΠοινΧρ Κ.49 .

¹²³ Βλ. σχετικά Γνωμοδότηση *Μαγκάκη/Σπινέλλη*, ΠοινΧρ ΚΗ.543, καθώς και Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ.1006 επ.

ακίνητα πράγματα που απέκτησε ο δράστης με τα κλαπέντα χρήματα. Όχι όμως τα άμεσα κλαπέντα από το έγκλημα.

β) Εκείνα που χρησίμευσαν ή προορίζονταν για την τέλεση της αξιόποινης πράξης (λ.χ. τα διαρρηκτικά εργαλεία, τα όπλα, τα μεταφορικά μέσα κ.λ.π.), ακόμη και αν δεν χρησιμοποιήθηκαν για την τέλεση του εγκλήματος. Όχι όμως όσα χρησιμοποιήθηκαν για την προπαρασκευή απλώς του εγκλήματος ή προς απόκρυψη ή διαφυγή του δράστη ή τη συγκάλυψη του εγκλήματος μετά την τέλεση¹²⁴.

Πρέπει πάντως να πρόκειται για ενσώματα αντικείμενα¹²⁵. Η δήμευση είναι ανεπίτρεπτη σε αντικείμενα τα οποία δύνανται να δημευθούν, δεν μπορούν όμως να θεωρηθούν ως μέσα ή όργανα εκτέλεσεως στη συγκεκριμένη περίπτωση¹²⁶.

5.3. Δήμευση των μέσων ή προϊόντων του εγκλήματος ως παρεπόμενη ποινή (άρθρο 76 παρ. 1 Π.Κ.)

Η δήμευση ως παρεπόμενη ποινή, όπως προαναφέρθηκε, επιβάλλεται σε αντικείμενα που ανήκουν στον αυτουργό ή τους συμμετόχους κακουργήματος ή εκ δόλου πλημμελήματος και τα οποία είναι προϊόντα εγκλήματος ή χρησίμευσαν για την τέλεση του. Επιβάλλεται κατά την κρίση του δικαστηρίου ανεξάρτητα από την επικινδυνότητα των αντικειμένων που δημεύονται και μόνο εφόσον αυτά ανήκουν στον αυτουργό ή σε κάποιον από τους συμμετόχους της αξιόποινης πράξης. Σε αντίθεση με τη δήμευση ως μέτρο ασφαλείας, η δήμευση ως παρεπόμενη ποινή δεν μπορεί να εκτελεστεί κατά των κληρονόμων του καταδικασθέντος διότι η ποινή, συνεπώς και η παρεπόμενη ποινή, έχει προσωπικό χαρακτήρα. Χρήζει αναφοράς το γεγονός ότι η δήμευση κατ' άρθρο 76 παρ. 1 Π.Κ. δεν επιβάλλεται υποχρεωτικά από το δικαστήριο εφόσον συντρέχουν οι προβλεπόμενες στο νόμο προϋποθέσεις εφαρμογής της, αλλά η επιβολή της εναπόκειται στην διακριτική ευχέρεια του δικαστηρίου. Τέλος, δεν προβλέπεται δυνατότητα αναστολής εκτέλεσης της δήμευσης ως παρεπόμενης ποινής¹²⁷.

---

¹²⁴ Αθ. Κονταξή, Ποινικός Κώδιξ, Γεν. Μέρος, τ. Α΄. 1991, σελ.722.

¹²⁵ Κατά τον Στάικο, μπορεί να επιβληθεί δήμευση ακόμη και σε υποθήκη, καθώς και σε οποιαδήποτε άλλη απαίτηση υλοποιούμενη σε ενσώματο πράγμα, Βλ. παραπομπή Κονταξή, Ποινικός Κώδιξ, Γεν. Μέρος, τ. Α΄. 1991, σελ. 723.

¹²⁶ Αθ. Κονταξή, Ποινικός Κώδιξ, Γεν. Μέρος, τ. Α΄, 1991, σελ.722.

¹²⁷ Βλ. ενδεικτικά ΑΠ 826/1974 ΠοινΧρ ΚΕ.179.

5.3.1. Οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 76 παρ. 1 Π.Κ.

Ειδικότερα για την επιβολή της δήμευσης ως παρεπόμενη ποινής απαιτείται:

5.3.1.1. Καταδίκη ορισμένου προσώπου για οποιοδήποτε κακούργημα ή εκ δόλου πλημμέλημα

Η καταδίκη ορισμένου προσώπου για έγκλημα που φέρει το χαρακτήρα κακουργήματος ή πλημμελήματος από δόλο, εάν τα ανωτέρω υπό στοιχ. 5.2. αντικείμενα ανήκουν στον αυτουργό ή σε κάποιον από τους συμμετόχους. Εκ του άρθρου 76 παρ.1 εδ. β του Π.Κ. συνάγεται ότι δεν μπορεί να επιβληθεί δήμευση ως παρεπόμενη ποινή για πλημμελήματα από αμέλεια ή για πταίσματα, εκτός εάν προβλέπει ρητά αυτό ο νόμος.

Σε περίπτωση μη καταδίκης δεν μπορεί να επιβληθεί η δήμευση ως παρεπόμενη ποινή, αλλά το δικαστήριο μπορεί να διατάζει την απόδοση των κατασχεθέντων¹²⁸ ή να επιβάλλει δήμευση ως μέτρο ασφαλείας. Επίσης, εάν η παρεπόμενη ποινή αρθεί με χάρη, αυτός εις βάρος της περιουσίας του οποίου επιβλήθηκε δήμευση δικαιούται να αναζητήσει τα κατασχεθέντα, και να αυτά δεν σώζονται την αξία τους κατά την ΑΚ 904¹²⁹.

5.3.1.2. Ιδιότητα του δράστη ως κυρίου των αντικειμένων

Τα υπό στοιχ. 5.2. αντικείμενα να ανήκουν στην κυριότητα του αυτουργού ή κάποιου συμμετόχου κατά το χρόνο επιβολής της δήμευσης¹³⁰. Αν συνεπώς ανήκουν στον παθόντα ή στον αμέτοχο τρίτο, διατάσσεται η απόδοσή τους.

Έχει ωστόσο διατυπωθεί από μερίδα της θεωρίας η άποψη ότι η κυριότητα επ' αυτών των αντικειμένων αρκεί να υπάρχει κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης. Ενόψει όμως του σκοπού της δήμευσης ως παρεπόμενης ποινής, ήτοι τον κολασμό του εγκλήματος και την τιμώρηση του ιδιοκτήτη του δημευόμενου πράγματος, δέον να γίνει δεκτό ότι για την επιβολή του μέτρου προϋποτίθεται η κυριότητα του αυτουργού ή του συμμετόχου στο δημευόμενο αντικείμενο κατά το χρόνο επιβολής της δήμευσης, διότι διαφορετικά η τελευταία αποκτά το χαρακτήρα μέτρου ασφαλείας.

¹²⁸ Βλ. ΑΠ 414/1987 ΠοινΧρ ΛΖ.444.

¹²⁹ Αθ. Κονταζή, Ποινικός Κώδιξ, Γεν. Μέρος, τ. Α'. 1991, σελ. 722 και Μ. Μαργαρίτη, Ποινικός Κώδικας (2003), σελ. 190 με περαιτέρω αναφορές σε θεωρία και νομολογία.

¹³⁰ Βλ. Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ. 1001, πλαγιάριθμος 12 με περαιτέρω παραπομπές και ενδεικτικά από νομολογία ΑΠ 487/1988 ΠοινΧρ ΛΗ.640.

5.4. Δήμευση των μέσων ή προϊόντων εγκλήματος επικινδύνων για τη δημόσια τάξη ως μέτρο ασφαλείας (άρθρο 76 παρ. 2Π.Κ.)

Το μέτρο¹³¹ αυτό επιβάλλεται υποχρεωτικά¹³² ακόμη και χωρίς την καταδίκη συγκεκριμένου προσώπου για το έγκλημα και στρέφεται κατά οποιουδήποτε κατόχου των δημευόμενων προϊόντων ή εργαλείων του εγκλήματος, μπορεί δηλαδή να στραφεί και κατά αμέτοχου στο έγκλημα· εκτελείται εξάλλου και κατά των κληρονόμων του προσώπου κατά του οποίου απαγγέλθηκε η απόφαση, εφόσον έγινε αμετάκλητη όσο το τελευταίο ζούσε. Επίσης, στην περίπτωση που δεν προηγήθηκε καταδίκη ορισμένου προσώπου ή δεν μπορούσε να γίνει δίωξη, τη δήμευση διατάσσει είτε το δικαστήριο που δίκασε την υπόθεση είτε το δικαστήριο πλημμελειοδικών, με πρόταση του εισαγγελέα.

Σκοπός του μέτρου αυτού είναι η παρεμπόδιση της τελέσεως ή της επαναλήψεως ορισμένων αξιόποινων πράξεων¹³³ και όχι η τιμώρηση ορισμένου προσώπου¹³⁴.

Σε κάθε περίπτωση απαραίτητη προϋπόθεση είναι να προκύπτει από τα πράγματα κίνδυνος για τη δημόσια τάξη¹³⁵. Ως κίνδυνος θεωρείται όχι μόνο η ισχυρή και βάσιμη πιθανότητα τελέσεως/επαναλήψεως αξιόποινης πράξης, αλλά και η ισχυρή και βάσιμη πιθανότητα προκλήσεως βλάβης εκ της κατοχής αυτών των πραγμάτων στη δημόσια υγεία, στην κοινή ειρήνη και ασφάλεια, στη δημόσια πίστη και εν γένει στην δημόσια ασφάλεια

---

¹³¹ Σωστά επισημαίνει ο *Μανωλεδάκης* ότι στη συγκεκριμένη μορφή της δήμευσης γίνεται χρήση της πλατιάς έννοιας των μέτρων ασφαλείας ως εγκληματοπροληπτικών και όχι μόνο ως θεραπευτικών μέσων. Βλ. σχετικά *Μανωλεδάκη Ι.*, Γενική θεωρία του Ποινικού Δικαίου Π.230. Το ερώτημα το οποίο πρέπει να τεθεί με αφορμή την παραπάνω εύστοχη παρατήρηση του *Μανωλεδάκη* είναι κατά πόσο δικαιολογείται μια τόσο σημαντική παρέκκλιση από τη στενή έννοια των μέτρων ασφαλείας ως θεραπευτικών μέσων. Για την όλη προβληματική βλ. σχετικά *Ν.Παρασκευόπουλου* σε Λ. Μαργαρίτη- Ν. Παρασκευόπουλου Ποινολογία, στ' έκδοση, 2000, σελ. 114 επ.

¹³² *Α. Μπουρόπουλου*, ΠοινΧρ Β.163.

¹³³ *Α. Κατσαντώνη*, Π.Δ., Γενικών Μέρους, τ. 2^ο, σελ. 114.

¹³⁴ *Κ. Γαρδίκια*, ΠοινΧρ Γ. 238.

¹³⁵ Έχει ορθά διατυπωθεί η άποψη πως η προσφυγή του Π.Κ., στην περίπτωση της δήμευσης ως μέτρου ασφαλείας, στην έννοια των επικινδύνων πραγμάτων δεν πλήττει την ασφάλεια του δικαίου: όπως είναι φυσικό είναι πολύ πιο εύκολο να διαγνώσει κανείς τη δυνατότητα ενός πράγματος να προκαλέσει βλάβη, με βάση τις υπαρκτές ιδιότητές του, ένα κίνδυνο για τη δημόσια τάξη, από όσο το να προδικάσει τη μελλοντική εγκληματική συμπεριφορά ενός ανθρώπου. Βλ. σχετικά *Ν. Παρασκευόπουλου* σε Λ. Μαργαρίτη- Ν. Παρασκευόπουλου Ποινολογία, στ' έκδοση, 2000, σελ.113.

ανεξαρτήτως τελέσεως εγκλήματος¹³⁶. Τόσο η νομολογία όσο και η θεωρία απαιτεί να αιτιολογείται ειδικά στην απόφαση σε τι συνίσταται ο κίνδυνος για το πράγμα¹³⁷.

Η θεωρητική πρόταση διάκρισης μεταξύ απολύτως (ήτοι εκείνα τα οποία από την ιδιοσυστασία τους και μόνο προορίζονται για προσβολή των εννόμων αγαθών π.χ. όπλα, αλλοιωμένα τρόφιμα, ναρκωτικά, πλαστά έγγραφα κ.λ.π.) και σχετικώς (ήτοι πράγματα τα οποία δεν είναι καθαυτά πρόσφορα για την προσβολή κάποιου έννομου αγαθού, αλλά μπορούν να καταστούν επικίνδυνα στα χέρια του κατόχου τους) επικίνδυνων πραγμάτων έχει προκαλέσει διχογνωμία στους νομικούς κύκλους: Κατά μια άποψη, το άρθρο 76 παρ. 2 Π.Κ. αναφέρεται μόνο στα απολύτως επικίνδυνα αντικείμενα¹³⁸, ενώ κατά την αντίθετη αυτής, η δήμευση ως μέτρο ασφαλείας εκτείνεται τόσο στα απολύτως όσο και σχετικώς επικίνδυνα αντικείμενα¹³⁹. Αξίζει να σημειωθεί ότι την ως άνω διάκριση δεν ακολουθεί η νομολογία, με ελάχιστες ωστόσο εξαιρέσεις¹⁴⁰. Κατά την άποψή μου, η επιβολή δήμευσης ακόμη και σε σχετικώς επικίνδυνα αντικείμενα, ήτοι αντικείμενα που δεν συνιστούν κατά τη φύση τους κίνδυνο για τη δημόσια τάξη κρίνεται ως επιεικώς απαράδεκτη, δεδομένου ότι διευρύνει υπέρμετρα τα όρια της ποινικής παρέμβασης, ενώ συνάμα θεμελιώνει την επικινδυνότητα του αντικειμένου στη διάθεση, ήτοι στο φρόνημα, του κατόχου του, ερχόμενη με τον τρόπο αυτό σε ευθεία αντίθεση με το γράμμα του νόμου το οποίο κάνει λόγο για επικινδυνότητα του ίδιου του αντικειμένου και όχι του προσώπου που το κατέχει. Επιπροσθέτως, υποβιβάζει το άτομο που κατέχει το αντικείμενο σε μέσο για την εξυπηρέτηση εγκληματοπροληπτικών σκοπών προσβάλλοντας τόσο τη συνταγματική αρχή περί σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας όσο και το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα στην ιδιοκτησία.

¹³⁶ Α.. Κονταξή, Ποινικός Κώδιξ, Γεν. Μέρος, τ. Α', 1991, σελ.726.

¹³⁷ Α. Μπουρόπουλου, ΠοινΧρ Β.163, ΑΠ 241/1988 ΠοινΧρ ΛΗ.515.

¹³⁸ Ν. Παρασκευόπουλου σε Λ. Μαργαρίτη- Ν. Παρασκευόπουλου Ποινολογία, στ' έκδοση, 2000, σελ.113 .

¹³⁹ Κατά τον Κατσαντώνη ως επικίνδυνα προϊόντα και όργανα του εγκλήματος πρέπει να θεωρούνται τόσο τα «εν γένει», όσο και τα «σχετικώς» επικίνδυνα αντικείμενα, ήτοι αντιστοίχως είτε τα αντικείμενα τα οποία λόγω της ιδιοσυστασίας τους συνεπάγονται κίνδυνο για τα έννομα αγαθά (π.χ. δηλητήρια, εκρηκτικά υλικά κ.λ.π.) είτε τα αντικείμενα τα οποία ναι μεν μπορεί να μην έχουν την παραπάνω ιδιότητα, λόγω όμως της εγκληματικής διάθεσης ή του βαθμού αμελείας του κατόχου τους, μπορούν να αποτελέσουν πηγή κινδύνου για τα έννομα αγαθά. Βλ. σχετικά Α.. Κατσαντώνη, Π.Δ., Γενικών Μέρους, τ. 2^{ος}, σελ.114, καθώς και Σ. Παύλου, Εγκλήματα περί το νόμισμα (1989), σελ. 339.

¹⁴⁰ Βλ. σχετικά ΝαυτΠειρ 142/1996 Υπερ 1997.372 και ΠλημΚορ65/1992 ΠοινΧρ ΜΒ.874.

Π. Μέτρο ασφαλείας που επιβάλλεται αντί της ποινής (αναπληρωματικό μέτρο ασφαλείας).

Φύλαξη ακαταλογίστων εγκληματιών σε δημόσιο θεραπευτικό κατάστημα (άρ. 69 Π.Κ.).

Άρθρο 69

Φύλαξη ακαταλογίστων εγκληματιών

«Αν κάποιος, λόγω νοσηρής διατάραξης των πνευματικών λειτουργιών του (άρθρο 34) ή κωφλαλίας (άρθρο 33 παρ. 1), απαλλάχθηκε από την ποινή ή τη δίωξη για κακούργημα ή πλημμέλημα, για το οποίο ο νόμος απειλεί ποινή ανώτερη από έξι μήνες, το δικαστήριο διατάσσει τη φύλαξή του σε δημόσιο θεραπευτικό κατάστημα εφόσον κρίνει ότι είναι επικίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια».

1. Φύση και σκοπός του μέτρου

Ο εγκλεισμός ακαταλογίστων δραστών σε δημόσιο ψυχιατρικό κατάστημα αποτελεί αναπληρωματικό μέτρο ασφαλείας, το οποίο επιβάλλεται αντί της ποινής, και συνάμα στερητικό της ελευθερίας. Όπως όλα τα μέτρα ασφαλείας, ο θεσμός εισήχθη για πρώτη φορά στην ελληνική έννομη τάξη με την κύρωση του Π.Κ. το 1950, ενώ ήταν άγνωστος στον προϊσχύσαντα Ποινικό Νόμο, ο οποίος δεν προέβλεπε θεραπευτικά μέτρα κατά των ακαταλογίστων προσώπων. Ο εγκλεισμός του ψυχικά ασθενούς ατόμου σε θεραπευτικό κατάστημα δεν συγκαταλέγεται στις ποινές – παρόλο που μοιάζει με αυτές στο σημείο της αποστέρησης της προσωπικής ελευθερίας - διότι δεν έχει χαρακτήρα κατασταλτικό, αλλά προληπτικό, καθώς, κατά την κρατούσα άποψη, η διαφοροποίηση μεταξύ ποινών και μέτρων ασφαλείας δεν έγκειται στον τρόπο εκτέλεσέως τους, αλλά στον σκοπό τον οποίο επιτελούν¹⁴¹.

---

¹⁴¹ Κατά τον Κατσαντώνη, η παρατήρηση ότι το συγκεκριμένο μέτρο ασφαλείας δεν διαφέρει σε τίποτα από την ποινή της καθείρξεως, καθώς συνιστά εκδήλωση του φαινομένου της «απάτης της ετικέτας» είναι αδικαιολόγητη, καθώς η καθείρξη και η φύλαξη σε ψυχιατρικό κατάστημα δεν διακρίνονται με κριτήριο τον τρόπο εκτέλεσέως, αλλά με γνώμονα το αίτιο και το σκοπό για τον οποίο επιβάλλονται η μεν ποινή επιβάλλεται με σκοπό τη γενική και την ειδική πρόληψη, ενώ το μέτρο ασφαλείας επιβάλλεται ένεκα της επικινδυνότητας του δράστη με σκοπό την ειδική πρόληψη. Βλ. σχετικά Α. Κατσαντώνη, Π.Δ., Γενικών Μέρους, τ. 2^{ος}, σελ.108 επ.

Διχογνωμία επικρατεί αναφορικά με τον προληπτικό σκοπό τον οποίον εξυπηρετεί το εν λόγω μέτρο ασφαλείας. Έχει διατυπωθεί από μερίδα της θεωρίας η άποψη ότι ο εγκλεισμός του ακαταλόγιστου εγκληματία σε δημόσιο θεραπευτήριο κατατείνει πρωτίστως στην προστασία της κοινωνίας από την επικινδυνότητα που ενέχει η προσωπικότητά του και δευτερευόντως στην αποθεραπεία του¹⁴², ενώ, κατά την κρατούσα άποψη, προέχει ο θεραπευτικός χαρακτήρας του μέτρου¹⁴³. Ωστόσο, στη νομολογία παρατηρείται μια τάση συγκερασμού των δύο απόψεων, έστω και αν, φαινομενικά τουλάχιστον, το προβάδισμα δίνεται στη θεραπεία του ακαταλόγιστου δράστη¹⁴⁴. Πάντως πιο συμβατή προς την έννοια της φιλελεύθερης δημοκρατικής κοινωνίας είναι η θεώρηση του προβλεπόμενου στο άρθρο 69 Π.Κ. μέτρου ασφαλείας προεχόντως ως θεραπευτικού και κατά δεύτερο λόγο ως εξασφαλιστικού, καθώς η μεταχείριση ενός ατόμου ως αντικειμένου καταστολής και η χρησιμοποίησή του ως μέσου για την προστασία της κοινωνίας από την επικινδυνότητα που ενέχει η προσωπικότητά του, αντιβαίνει στον σκληρό πυρήνα της πρωταρχικής συνταγματικής επιταγής σεβασμού της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και δεν γίνεται αποδεκτή στα πλαίσια μιας δικαιοκρατούμενης κοινωνίας. Η αναγκαστική θεραπεία του ψυχοσθενούς εγκληματία είναι ανεκτή, εφόσον υπάρχουν δικονομικές εγγυήσεις, είναι διαπιστωμένη ιατρικώς η νοσηρή κατάσταση και τα επαχθή στοιχεία της μεταχείρισης είναι περιορισμένα και ανάλογα του επιδιωκόμενου σκοπού¹⁴⁵.

---

¹⁴²Βλ. σχετικά *Κ. Γαρδίκια*, *Εγκληματολογία*, τ. Γ, Σωφρονιστική (1955), σελ.99 - *Γ. Σταθέα*, *Ψυχιατρική πραγματογνωμοσύνη*, ΝοΒ 37 (1989), 529 επ.

¹⁴³Βλ. *Ι. Ζαγκαρόλα*, *Η εν τη παρ' ημίν δικαστική και σωφρονιστική αντιμετώπιση των ψυχοπαθθτικών προσωπικοτήτων*, ΠoinXp ΚΓ (1973), 428 και *Α. Κατσαντώνη*, Π.Δ., *Γενικών Μέρους*, τ. 2^{ος}, σελ.108 επ.

¹⁴⁴ΣυμβΠλημIωαν 254/2004 ΠoinXp 2005,652 – ΣυμβΠλημΑμαλιαδ 3/2005 ΠΛογ 2005,376ΠλημΘεσ 1384/83 ΠoinXp 1984,759 – ΣυμβΠλημΑθ 3838/84 ΝοΒ 34,714 και εισαγγελική πρόταση *Α. Μητσάκη*, 714 έως 715 – ΣυμβΠλημΘεσ 1801/89 Αρμ 43,1014 και εισαγγελική πρόταση *Ε. Μετσοβίτου-Φλουρή* – ΣυμβΠλημΘεσ 618/90 Υπερ 1991,67.

¹⁴⁵ Η επιβαλλόμενη φύλαξη δέον να εμφανίζεται in concreto ως το έσχατον μέσο προς πραγμάτωση του σκοπού που επιδιώκεται. Αν λ.χ. οι γονείς του ακαταλόγιστου είναι φυσικώς, κοινωνικώς και οικονομικώς σε θέση να παρεμποδίσουν την υπό του ακαταλόγιστου τέλεση νέου εγκλήματος μελλοντικά, τότε η επιβολή φυλάξεως είναι περιττή, διότι ο δράστης είναι επικίνδυνος μόνο in abstracto, όχι όμως και in concreto. Βλ. σχετικά *Α. Κατσαντώνη*, Π.Δ., *Γενικών Μέρους*, τ. 2^{ος}, σελ.110.

2. Οι προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 69. Π.Κ.

Οι προϋποθέσεις που ορίζει ο νόμος για την επιβολή του μέτρου αυτού, ήτοι την φύλαξη ακαταλόγιστου εγκληματία σε δημόσιο ψυχιατρικό κατάστημα, είναι οι εξής:

2.1. Τέλεση αξιόποινης πράξης

Απαραίτητη προϋπόθεση για την επιβολή του προβλεπόμενου στο άρθρο 69 Π.Κ. μέτρου ασφαλείας είναι η τέλεση αξιόποινης πράξης, συγκεκριμένα η τέλεση κακουργήματος ή πλημμελήματος (ουδέποτε πταίσματος), σε κατάσταση νοσηρής διατάραξης των πνευματικών λειτουργιών που αποκλείει τον καταλογισμό ή (σε κατάσταση) κωφαλαλίας. Έτσι, η τέλεση μιας αξιόποινης πράξης συνιστά ένα πραγματικό γεγονός, δεδομένο και αναμφισβήτητο, καθώς μόνο η συνδρομή μιας επικίνδυνης ψυχικής διαταραχής που δεν εκδηλώνεται με την τέλεση αξιόποινης πράξης, αποκλείει την εφαρμογή του άρθρου 69 Π.Κ. και δεν αφήνει περιθώρια για αυθαίρετη δικαστική κρίση.

Θα μπορούσε εκ πρώτης όψεως να υποστηριχθεί ότι για την εφαρμογή του άρθρου 69 Π.Κ. αρκεί η πλήρωση της αντικειμενικής υπόστασης ενός εγκλήματος και η έλλειψη της ικανότητας για καταλογισμό χωρίς να ενδιαφέρει η συνδρομή άλλων υποκειμενικών στοιχείων του εγκλήματος, λόγων άρσεως του αδικού ή άλλων λόγων συγγνώμης· η άποψη αυτή όμως καταλήγει στο άτοπο της δυσμενέστερης μεταχείρισης των ακαταλόγιστων από τους ικανούς προς καταλογισμό σε περιπτώσεις που οι τελευταίοι θα έμεναν ατιμώρητοι¹⁴⁶. Προκειμένου να αποφευχθεί το ως άνω ενδεχόμενο, θα πρέπει να τεθεί ως ελάχιστη προϋπόθεση για την εφαρμογή του άρθρου 69 Π.Κ. η τέλεση τελικά άδικης πράξης, έτσι ώστε να μην καταλείπεται περιθώριο εγκλεισμού του ακαταλόγιστου δράστη σε θεραπευτικό κατάστημα όταν συντρέχει λόγος άρσης του άδικου χαρακτήρα της πράξης¹⁴⁷.

Έτι περαιτέρω, είναι υπερβολικό να περιορίζεται η εφαρμογή του άρθρου 69 Π.Κ. στις περιπτώσεις εκείνες όπου η μη επιβολή της ποινής οφείλεται αποκλειστικά και μόνο στην έλλειψη ικανότητας προς καταλογισμό, διότι θα ξέφευγαν από τη ρυθμιστική εμβέλεια του άρθρου 69 Π.Κ. οι περιπτώσεις όπου η αδυναμία επιβολής ποινής στον ακαταλόγιστο δράστη

¹⁴⁶ Χ. Δέδε, Οι εγγυήσεις της ατομικής ελευθερίας των ακαταλόγιστων, ΝοΒ 11(1963), 372.

¹⁴⁷ Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ.961, πλαγιάριθμος 4, με παραπομπή σε *LK – Hanack*, vor 63, Rn 31.

οφείλεται στην απουσία άλλων – πέραν της ικανότητας προς καταλογισμό - υποκειμενικών στοιχείων του εγκλήματος, όπως λ.χ. η έλλειψη του σκοπού ιδιοποίησης¹⁴⁸.

Για τους παραπάνω λόγους κρίνεται ενδεδειγμένη η διαφοροποίηση μεταξύ εξαρτημένων και μη εξαρτημένων από την ψυχική ασθένεια υποκειμενικών παραστάσεων του ακαταλόγιστου. Στα πλαίσια της ανωτέρω διάκρισης, οι απορρέουσες από την διατάραξη των πνευματικών λειτουργιών υποκειμενικές περιστάσεις δεν πρέπει να αποκλείουν το μέτρο ασφαλείας του άρθρου 69 ΠΚ, έστω και αν αναιρούν στοιχεία της υποκειμενικής υπόστασης του εγκλήματος (π.χ. η μη συνδρομή του στοιχείου της ιδιοποίησης στο πρόσωπο του ακαταλόγιστου, ο οποίος πιστεύει ότι τα ξένα πράγματα που αφαιρεί είναι δώρο εξ ουρανού), ενώ, αντιθέτως, πεπλανημένες παραστάσεις που δεν συνδέονται με την ψυχική νόσο του δράστη, πρέπει να αποβαίνουν εις όφελός του και να αποκλείουν την εφαρμογή του άρθρου 69 Π.Κ.¹⁴⁹. Η παραπάνω διάκριση λαμβάνεται υπ' όψιν από τη νομολογία μας κατά την εφαρμογή του άρθρου 69 Π.Κ. Στο σημείο αυτό παρατίθεται ενδεικτικά απόσπασμα από το υπ' αρ. 3/2005 βούλευμα του ΣυμβΠλημΑμαλιαδ¹⁵⁰, το οποίο μεταξύ άλλων αναφέρει: «...Απαλλάσσεται ο κατηγορούμενος για ανθρωποκτονία, παράνομη οπλοφορία και οπλοχρησία και διατάσσεται ο επ' αόριστον εγκλεισμός του σε δημόσιο θεραπευτικό κατάστημα, επειδή και αποδεδειγμένα πάσχει από νοσηρή διατάραξη των πνευματικών του λειτουργιών λόγω σχιζοφρένειας, **εξαιτίας της οποίας** είναι ακαταλόγιστος και απαλλάσσεται από κάθε ποινή, αλλά και συγκεντρώνει και τα χαρακτηριστικά της επικινδυνότητας για τη δημόσια ασφάλεια.»

Τέλος, στα κατ' έγκληση διωκόμενα εγκλήματα, το άρθρο 69 ΠΚ δεν μπορεί να τύχει εφαρμογής εάν δεν έχει υποβληθεί έγκληση του παθόντος ή τυχόν απαιτούμενη άδεια για δίωξη¹⁵¹.

2.2. Η βαρύτητα του εγκλήματος

---

¹⁴⁸ Διότι ναι μεν σ' αυτές τις περιπτώσεις η μη επιβολή ποινής κρίνεται ικανοποιητική όσον αφορά τους ικανούς προς καταλογισμό, ωστόσο η μη επιβολή του μέτρου ασφαλείας είναι παρακινδυνευμένη όσον αφορά του ακαταλόγιστους, δεδομένου ότι οι τελευταίοι λόγω της καταστάσεώς τους δεν είναι σε θέση να συνειδητοποιήσουν την ύπαρξη ή να ερμηνεύσουν σωστά την σημασία των υποκειμενικών στοιχείων των πράξεών τους. Βλ. σχετικά Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ. 961, πλαγιάριθμος 4.

¹⁴⁹ Βλ. σχετικά Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ.961, πλαγιάριθμος 4.

¹⁵⁰ ΣυμβΠλημΑμαλιαδ 3/2005 ΠΛογ 2005.376.

¹⁵¹ Χ. Δέδε, Οι εγγυήσεις της ατομικής ελευθερίας των ακαταλόγιστων, ΝοΒ 11(1963), 372.

Απαραίτητη προϋπόθεση για την επιβολή του εγκλεισμού σε ψυχιατρικό κατάστημα κατ' άρθρο 69 Π.Κ. είναι η τέλεση κακουργήματος ή πλημμελήματος απειλούμενο από το νόμο με ποινή ανώτερη από έξι μήνες. Δεν γίνεται σαφές στο κείμενο του νόμου αν το όριο των έξι μηνών αφορά το ανώτερο ή το κατώτερο όριο της ποινής που προβλέπεται για το πλημμέλημα. Θα πρέπει, ωστόσο, να γίνει δεκτό ότι το όριο των έξι μηνών αφορά το κατώτερο όριο της απειλούμενης ποινής¹⁵². Υπέρ της άποψης αυτής συνηγορεί πρωτίστως η αρχή της αναλογίας, η οποία υπαγορεύει την επιβολή του επαχθούς μέτρου της φύλαξης μόνο στα βαρύτερα των πλημμελημάτων· εξάλλου, μόνο η διάπραξη ενός σοβαρού πλημμελήματος επιτρέπει τη συναγωγή της επικινδυνότητας του δράστη και θεμελιώνει την πρόγνωση για την τέλεση και άλλων σοβαρών εγκλημάτων στο μέλλον, η αποτροπή των οποίων επιβάλλει τη φύλαξή του¹⁵³. Έχει υποστηριχθεί από μέρος της θεωρίας η άποψη ότι η επιλογή του νομοθέτη να θέσει ως απαραίτητη προϋπόθεση για την επιβολή του συγκεκριμένου μέτρου την τέλεση πλημμελήματος (ή κακουργήματος) το οποίο απειλείται από το νόμο με ποινή τουλάχιστον έξι μηνών είναι άστοχη, διότι δεσμεύεται υπέρμετρα ο δικαστής, αφού στην περίπτωση ελαφρών άδικων πράξεων που τιμωρούνται με ποινή φυλάκισης μικρότερη από έξι μήνες, ο τελευταίος δεν έχει τη δυνατότητα να κρίνει αναφορικά με το αν ο δράστης είναι επικίνδυνος στη δημόσια ασφάλεια¹⁵⁴.

2.3. Η επικινδυνότητα για τη δημόσια ασφάλεια

Απαραίτητη προϋπόθεση για τον εγκλεισμό του ακαταλόγιστου δράστη σε ψυχιατρικό κατάστημα είναι να κριθεί επικίνδυνος για την δημόσια ασφάλεια¹⁵⁵. Το επικίνδυνο

---

¹⁵² Στο ελάχιστο όριο αναφέρεται σωστά το ΒουλΣυμβΠλημΧαλκ 149/1985: «Δεν δικαιούται το δικαστήριο να διατάξει το προβλεπόμενο από το άρθρο 69 ΠΚ μέτρο ασφαλείας του εγκλεισμού σε δημόσιο θεραπευτικό κατάστημα, όταν η διαπραχθείσα από τον ακαταλόγιστο πράξη απειλείται στο νόμο με φυλάκιση κατώτερη των έξι μηνών», Αρμ1985,761 – ΣυμβΠλημΚαστ 39/1997 Υπερ1998,105. Βλ. όμως και ΠλημΘεσ 1384/1983, ΠοινΧρ 1984,759.

¹⁵³ Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ. 962, πλαγιάριθμος 7.

¹⁵⁴ *Ελ. Τσέλιου*, Τα μ.α. στην ελλ. νομοθεσία και πρακτική, ΑρχΝομ 1986, σελ. 257 επ και *Α. Κονταξή*, Ποινικός Κώδικας, Γεν. Μέρος, τ.Α', άρθρο 69 ΠΚ, σελ. 705

¹⁵⁵ Η νοσηρή διατάραξη των πνευματικών λειτουργιών του υπαιτίου αξιόποινης πράξης, υπάρχουσα κατά το χρόνο τελέσεως της τελευταίας, ασκεί ουσιώδη επιρροή στον καταλογισμό (άρθρα 34 και 36 ΠΚ) και στην δικαστική κρίση περί της επιβολής του προβλεπόμενου στο άρθρο 69 ΠΚ μέτρου ασφαλείας, αν είναι τέτοιας μορφής που καθιστά τον πάσχοντα επικίνδυνο για την δημόσια ασφάλεια. Βλ. *Α. Μπουρόπουλου*, Ψυχιατρική πραγματογνωμοσύνη, ΠοινΧρ 1958.65.

---

¹⁵⁶ *Μ Μπακατσούλα*, Το επικίνδυνω του εγκληματίου εν τω νέω ποινικό κωδίκι, ΠοινΧρ 1951.119 επ.

¹⁵⁷ Στην ψυχιατρική χαρακτηρίζεται ένα άτομο «επικίνδυνο», όταν βρίσκεται σε παθολογική κατάσταση και από αυτή και εξαιτίας της, έκανε ήδη ή δεν έκανε, αλλά υπάρχει σοβαρή πιθανότητα να κάνει πράξεις ή παραλείψεις, που όχι μόνο αντιβαίνουν στον ΠΚ και διώκονται από αυτόν, αλλά ενδεχομένως στρέφονται και εναντίον του εαυτού του και έτσι μπορεί να βλάψει άμεσα ή έμμεσα την κοινωνική τάξη και ασφάλεια. Βλ. *Μ. Στριγγάρη*, Η επικινδυνότητα των ψυχικών διαταραχών, ΠοινΧρ ΛΓ,1.

¹⁵⁸ *Ν. Κουράκη*, Περί της έννοιας του επικινδύνου εις την δημόσιαν τάξιν, Ποιν.Επιθ. 1970.783 επ.

¹⁵⁹ Πρώτος ο *Feuerbach* συλλαμβάνει την έννοια του επικινδύνου, παραλείποντας το αντικειμενικό στοιχείο της εν λόγω έννοιας, ως εξής: «Το επικίνδυνον εκφράζει την ιδιότητα του προσώπου εκείνου, το οποίο βασίμως συμπεραίνουμε ότι μέλλει να παραβιάσει πραγματικώς το δίκαιον», ενώ το αντικειμενικόν στοιχείον περί της έννοιας του επικινδύνου φαίνεται ότι συνέλαβε πρώτος ο *Garofalo*. Κατ' αυτόν επικίνδυνον είναι η σταθερά και ενεργός διαστροφή του εγκληματίου και το ποσό των δεινών , τα οποία προβλέποντες μπορούμε να φοβηθούμε από αυτόν. Βλ. σχετικά *Κ. Γαρδίκια*, Το επικίνδυνον του εγκληματίου, ΠοινΧρ ΙΘ, 69, *Ν. Κουράκη*, Περί της έννοιας του επικινδύνου εις την δημόσιαν τάξιν, Ποιν.Επιθ. 1970.783 επ και *Μ. Μπακατσούλα*, Το επικίνδυνω του εγκληματίου εν τω νέω ποινικό κωδίκι, ΠοινΧρ 1951.119 επ.

¹⁶⁰ *Ν. Κουράκη*, Περί της έννοιας του επικινδύνου εις την δημόσιαν τάξιν, Ποιν.Επιθ. 1970.787.

¹⁶¹ *Κ. Γαρδίκια*, Το επικίνδυνον του εγκληματίου, ΠοινΧρ ΙΘ, σελ.70.

¹⁶² *Ν. Χωραφά*, Ελληνικόν Ποινικόν Δίκαιον, σελ.172.

Η δε νομολογία σταθερά χαρακτηρίζει ως επικίνδυνο εκείνο τον δράστη ο οποίος από α) την βαρύτητα, τον τρόπο και τις συνθήκες τελέσεως αυτής, β) τα ελατήρια και γ) την προσωπικότητά του και τους όρους του περιβάλλοντός του παρέχει τη βάσιμη πιθανότητα ότι θα διαπράξει στο μέλλον νέα εγκλήματα τέτοιας σοβαρότητας, ώστε η μέσω αυτών διατάραξη της έννομης τάξης να είναι σοβαρή¹⁶⁷. Ανακύπτει, ωστόσο, το ερώτημα, ποιό από τα παραπάνω στοιχεία βαρύνει περισσότερο για την εκτίμηση της επικινδυνότητας¹⁶⁸. Ο δικαστής, προκειμένου να αποφανθεί περί της επικινδυνότητας του ακαταλόγιστου

---

¹⁶³ Βλ. Κ. Γαρδίκια, Εγκληματολογία, τ. Γ', 1960, σελ. 543

¹⁶⁴ Α. Κατσαντώνη, Π.Δ., Γενικών Μέρους, τ. 2^{ος}, σελ. 110

¹⁶⁵ Μ. Στριγγάρη, Η επικινδυνότητα των ψυχικών διαταραχών, ΠοινΧρ ΛΓ (1983). 1.

¹⁶⁶ Δεν καταγράφεται ροπή προς τέλεση εγκλημάτων όταν ένα έγκλημα εξ αμελείας προηγείται ενός εκ δόλου τελεσθέντος εγκλήματος ή αντιστρόφως, ενώ το ίδιο πρέπει να γίνει δεκτό και όταν πρόκειται για δύο εξ αμελείας εγκλήματα που πλήττουν διαφορετικά έννομα αγαθά. Βλ. περισσότερα Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ. 963,πλαγιάριθμος 10.

¹⁶⁷ ΣυμβΑΠ 752/1981 ΠοινΧρ 1982.45, ΣυμβΑΠ 802/1981 ΠοινΧρ 1982.71, Συμβ ΑΠ 52/1982 ΠοινΧρ 1982,774, ΣυμβΑΠ 90/1982 ΠοινΧρ 1982.790, ΑΠ 440/1982 ΠοινΧρ 1982.942.

¹⁶⁸ Ο *Grispigni* θεώρησε ως σπουδαιότερο κριτήριο το τελεσθέν έγκλημα, διότι, κατ' αυτόν, το έγκλημα είναι ουσιώδες σύμπτωμα ψυχικής ελαττωματικότητας και καταδεικνύει την ροπή του δράστη προς «το εγκληματείν». Βλ. σχετικά Ν. Ανδρουλάκη, Περί συρροής εγκλημάτων, τ. Β', 1968. Διά των απόψεων όμως του *Grispigni* καταλήγουμε στο υπερβολικό συμπέρασμα ότι κάθε εγκληματήσας είναι επικίνδυνος, έστω και αν το έγκλημα τελέσθηκε εκ περιστάσεως. Προς αντιμετώπιση της υπερβολής αυτής η επιστήμη ενεβάθυνη περισσότερο στο θέμα και έστρεψε την προσοχή της στα αίτια που ώθησαν το δράστη στην τέλεση της πράξης, τα οποία διακρίνει σε τυχαία και μόνιμα, εκ των οποίων τυχαία θεωρούνται όσα αφορούν τον ομαλό άνθρωπο, ενώ μόνιμα όσα αφορούν την προσωπικότητα ψυχικά ανωμάλου ατόμου, επικίνδυνου για την δημόσια ασφάλεια. Βλ. σχετικά Ν. Κουράκη, Περί της έννοιας του επικινδύνου εις την δημόσιαν τάξιν, Ποιν.Επιθ. 1970.788.

Το στερεότυπο του επικίνδυνου ψυχασθενούς, ήτοι η ταύτιση ψυχικής ασθένειας και επικινδυνότητας, έχει επιστημονικώς καταρριφθεί, αφού έχουν διαπιστωθεί περιπτώσεις στις οποίες το σύμπτωμα της ψυχικής νόσου εμφανίζεται άπαξ και δεν αναμένεται επανάληψή του συνεπώς, δεν χωρεί εγκλεισμός σε ψυχιατρικά καταστήματα προσώπων που εκδηλώνουν παροδικά και ανεπίδεκτα επαναλήψεως φαινόμενα ψυχικών διαταραχών¹⁷². Σε όσες περιπτώσεις η επικινδυνότητα του ακαταλόγιστου προσώπου θεμελιώνεται στην ψυχική ασθένειά του, απαιτείται αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ των μελλοντικών εγκληματικών ενεργειών που ενδέχεται να διαπράξει και της αιτίας της ανικανότητας προς καταλογισμό, υπό την έννοια ότι η επικινδυνότητα πρέπει να πηγάζει από την ίδια τη ψυχική νόσο, σύμπτωμα της οποίας υπήρξε η τελεσθείσα από τον ακαταλόγιστο εγκληματική ενέργεια¹⁷³

---

¹⁶⁹ Επικρατεί διχογνωμία στη θεωρία σχετικά με την δεσμευτικότητα ή μη της ψυχιατρικής πραγματογνωμοσύνης. Βλ. σχετικά *Μ. Καϊάφα - Γκμπάντι*, Θα 'πρεπε μήπως το πόρισμα της ψυχιατρικής πραγματογνωμοσύνης να είναι δεσμευτικό για το ποινικό δικαστήριο; Αρμενόπουλος 1983, 1046 επ. – *Ν. Φωτάκη*, Η ψυχιατρική-ψυχολογική πραγματογνωμοσύνη, Τα ευρήματα, τα όρια και η αποδεικτική της αξία, σειρά ΠΟΙΝΙΚΑ, αριθμ. 14 (1983) – *Ν. Ανδρουλάκη*, Ο ψυχίατρος-πραγματογνώμων εν τη ποινική δίκη, ΠοινΧρ ΚΓ (1973), 321 επ.

¹⁷⁰ *Κ. Κοσμάτου*, Η διάρκεια του εγκλεισμού σε ψυχιατρικό κατάστημα κατά το άρθρο 70 του Π.Κ., 1998, σελ.95.

¹⁷¹ Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ. 965, πλαγιάρριθμος 10.

¹⁷² Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ. 965, πλαγιάρριθμος 10.

¹⁷³ Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ. 965, πλαγιάρριθμος 10.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η αβεβαιότητα με την οποία επιβαρύνεται κάθε διαδικασία πρόγνωσης της μελλοντικής συμπεριφοράς ενός προσώπου, ευνόησε την επιφυλακτική στάση έναντι στην έννοια της επικινδυνότητας όχι μόνο της θεωρίας, αλλά και της νομολογίας, μέχρι του σημείου να χαρακτηριστεί ευθέως η επικινδυνότητα ως «στοιχείο πλαστό» και να περιοριστεί τρόπον τινά η υπερτροφική διάστασή της στο πλαίσιο του ουσιαστικού ποινικού δικαίου¹⁷⁴, διατηρούμενη στο άρθρο 69 Π.Κ., ενώ σε δικονομικό επίπεδο απαντάται ως προϋπόθεση μόνο για την επιβολή μέτρων δικονομικού καταναγκασμού¹⁷⁵ (πχ. προσωρινή κράτηση).

Κρίσιμο χρονικό σημείο για τη διάγνωση της επικινδυνότητας είναι ο χρόνος κατά τον οποίο εκδίδεται η απόφαση περί εγκλεισμού του ακαταλόγιστου προσώπου σε θεραπευτικό κατάστημα. Ειρήσθω εν παρόδω, ότι τα μέτρα ασφαλείας δικαιώνονται μόνο χάρη στο θεραπευτικό προορισμό τους, και επομένως δεν μπορούν να επιβληθούν αν δεν υπάρχει παθολογική κατάσταση της υγείας του δράστη, ούτε να διαρκέσουν περισσότερο από αυτήν· κατά συνέπεια, αν η νοσηρή διατάραξη των πνευματικών λειτουργιών του δράστη έχει εκλείψει πια κατά το χρόνο της δίκης, δεν επιτρέπεται ο εγκλεισμός του σε ψυχιατρικό κατάστημα, ακόμη κι αν κρίνεται επικίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια· ενώ δηλαδή η προϋπόθεση της νοσηρής διατάραξης αναφέρεται κατά το άρθρο 69 Π.Κ. (που παραπέμπει στο 34 ΠΚ) μόνο στο χρόνο τελέσεως της πράξης, είναι αναγκαία η διαπίστωση ότι αυτή συνεχίζεται και κατά το χρόνο της δίκης, ώστε να μην είναι έκθετο το μέτρο στον κίνδυνο μετατροπής του σε αναγκαστική θεραπεία υγιούς προσώπου¹⁷⁶.

---

¹⁷⁴ Η επιφυλακτική στάση της θεωρίας και της νομολογίας απέναντι στην έννοια της επικινδυνότητας είχε ως αποτέλεσμα την κατάργηση της ιδιαίτερης επικινδυνότητας ως κριτηρίου μεταβάσεως στην κακουργηματική μορφή των εγκλημάτων της κλοπής, της απάτης και της εκβίασης με τα άρθρα 1 παρ. 8 και 9 Νόμου 2408/1996.

¹⁷⁵ Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ. 963, πλαγιάριθμος 8 με αναφορά σε *N. Παρασκευόπουλο*, Φρόνημα και καταλογισμός στο Ποινικό Δίκαιο (1987), *Φ. Τσαλίκoglou*, Ο μύθος του επικίνδυνου ψυχασθενή (1987), *Σ. Αλεξιάδη*, ΜΝΗΜΗ Ι και ΑΠ 98/94, ΜΔ/603, όπου τονίζεται η έννοια της ρευστότητας. Για τη δικονομική διάσταση της επικινδυνότητας βλ. *H. Αναγνωστόπουλου*, «Επικίνδυνοι» κατηγορούμενοι και προληπτικά δικονομικά μέτρα, ΠοινΧρ ΛΓ (1983), 771.

¹⁷⁶ *N. Παρασκευόπουλου* σε Λ. Μαργαρίτη- Ν. Παρασκευόπουλου Ποινολογία, στ' έκδοση, 2000, σελ.97.

3. Δικονομικά προβλήματα εκ της εφαρμογής του άρ. 69 Π.Κ.

3.1. Αρμοδιότητα

Ερμηνευτικό πρόβλημα έχει ανακύψει αναφορικά με το αρμόδιο για την επιβολή της φύλαξης όργανο, ήτοι συγκεκριμένα αν ο εγκλεισμός του ακαταλόγιστου σε θεραπευτικό κατάστημα μπορεί να διαταχθεί και από το δικαστικό συμβούλιο. Ο νόμος δέχεται τη δυνατότητα του δικαστικού συμβουλίου να επιβάλλει το μέτρο χωρίς να παραπέμπεται η υπόθεση στο ακροατήριο: πραγματικά, το άρθρο 69 Π.Κ. αναφέρεται σε απαλλαγή από την ποινή ή τη δίωξη. Την άποψη αυτή ακολουθεί πιστά η νομολογία¹⁷⁷, καθώς και σημαντικό μέρος της θεωρίας¹⁷⁸, με το επιχείρημα ότι, όταν το άρθρο 69 ΠΚ κάνει λόγο για δικαστήριο, εννοεί με την ευρεία έννοια και το δικαστικό συμβούλιο, δεδομένου ότι όταν η απαλλαγή διατάσσεται κατά το στάδιο της προδικασίας, το τελευταίο είναι αποκλειστικά αρμόδιο για την επιβολή της φύλαξης.

Η παραπάνω άποψη, ωστόσο, αντικρούεται με το επιχείρημα ότι ο όρος δικαστήριο χρησιμοποιείται από τον Π.Κ. «εν διακρίσει» προς τον όρο δικαστικό συμβούλιο και κατά συνέπεια, ο πρώτος όρος σημαίνει το δημόσια συνεδριάζον δικαστήριο¹⁷⁹. Επίσης, το Σύνταγμα στο άρθρο 92 προβλέπει πως όλες οι συνεδριάσεις των δικαστηρίων είναι δημόσιες, ενώ παρέκκλιση επιτρέπεται μόνο στις περιπτώσεις εκείνες όπου η δημοσιότητα πρόκειται να είναι επιβλαβής στα χρηστά ήθη ή στην κοινωνική ευταξία, και μόνο εφόσον το δικαστήριο εκδώσει περί τούτου αιτιολογημένη απόφαση. Επιπροσθέτως, βασική αρχή του Ποινικού Δικαίου είναι ότι κάθε ποινικός κολασμός μπορεί να επιβληθεί μόνο από δημόσια συνεδριάζον δικαστήριο, ενώ το επιχείρημα ότι η αρχή αυτή ισχύει μόνο για την επιβολή των ποινών και όχι των μέτρων ασφαλείας, είναι εσφαλμένη διότι παραβλέπει το γεγονός ότι και τα μέτρα ασφαλείας αποτελούν μέρος των ποινικών κυρώσεων, ενώ συνάμα προσβάλλει στοιχειώδεις ατομικές ελευθερίες, για την εξασφάλιση των οποίων μεριμνά το Σύνταγμα¹⁸⁰.

Κρίνεται λοιπόν σκόπιμη η επιβολή του μέτρου ασφαλείας αποκλειστικά από τα δικαστήρια, διότι σε κάθε άλλη περίπτωση ο κατηγορούμενος διατρέχει τον κίνδυνο να βρεθεί

¹⁷⁷ ΣυμβΠλημΑμαλιάδ 3/2005, ΠΛογ 2005.376 – ΣυμβΠλημΐωαν 254/2004 ΠοινΧρ 2005,652 – ΣυμβΠλημΑθ 135/2001 ΠοινΧρ ΝΑ.553 – ΣυμβΠλημΘεσ 1208/1985 Αρμ 1986.38 – ΣυμβΠλημΘεσ 717/1985 Αρμ 1985.500.

¹⁷⁸ Βλ. σχετικά σε Α. Μπουρόπουλο, Ερμηνεία ΠΚ, τ. Α', σελ.176.

¹⁷⁹ Κ. Γαρδίκας, Σωφρονιστική, σελ.542 επ.

¹⁸⁰ Βλ. περισσότερα σε Χ. Λέδε, Αι εγγυήσεις της ατομικής ελευθερίας των ακαταλόγιστων, ΝοΒ 11.373.

σε δημόσιο θεραπευτικό κατάστημα πριν καν αναπτύξει πλήρως την υπεράσπισή του και χωρίς τις εγγυήσεις της δημοσιότητας της δίκης¹⁸¹. Σωστά προτείνεται¹⁸² να παραπέμπεται ο κατηγορούμενος στο ακροατήριο με επιφύλαξη απαλλαγής και επιβολής του προβλεπόμενου στο άρθρο 69 Π.Κ. μέτρου ασφαλείας.

3.2. Ποινική δίωξη

Κατά την κρατούσα άποψη, ως ποινική δίωξη νοείται η διαδικασία η οποία κινείται μετά από την διάπραξη ορισμένης αξιόποινης πράξης. Η διαδικασία η οποία σαν αντικείμενο έχει πράξη μη καταλογιστή στον πράξαντα, δεν μπορεί να υπαχθεί στην ως άνω έννοια της ποινικής δίωξεως. Όμως, η δυνατότητα εφαρμογής του άρθρου 69 ΠΚ προϋποθέτει την άσκηση της ποινικής δίωξης εναντίον του ακαταλόγιστου. Προκειμένου να καλυφθεί το ως άνω νομοθετικό κενό, προτείνεται ως λύση ο εισαγγελέας να αγνοήσει το ακαταλόγιστο του δράστη και να ασκήσει ποινική δίωξη, σαν να επρόκειτο περί υποτιθέμενης άδικης και καταλογιστής πράξης, έστω και εάν εν προκειμένω ελλείπει ένα από τα στοιχεία του εγκλήματος, ήτοι η ικανότητα προς καταλογισμό, προκειμένου να δοθεί στη συνέχεια η δυνατότητα στο δικαστήριο να επιβάλλει το μέτρο ασφαλείας του εγκλεισμού σε ψυχιατρικό κατάστημα¹⁸³. Αν όμως ο εισαγγελέας έχει την άποψη ότι δεν συντρέχει κάποια από τις προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 69 ΠΚ (λ.χ. η επικινδυνότητα του δράστη για την δημόσια ασφάλεια), έχει την εξουσία να αρχειοθετήσει τη μήνυση.

3.3. Ένδικα μέσα

Σύμφωνα με την άποψη της νομολογίας¹⁸⁴, η απόφαση που επιβάλλει τη φύλαξη του ακαταλόγιστου δράστη σε δημόσιο θεραπευτικό κατάστημα είναι αθωωτική και συνεπώς δεν υπόκειται σε ένδικο μέσο. Το δικαίωμα έφεσης όμως εδώ είναι το ίδιο αναγκαίο όσο και στις καταδικαστικές αποφάσεις. Ο νομοθέτης δεν το χορηγεί δεχόμενος προφανώς το πλάσμα ότι τα μέτρα ασφαλείας δεν είναι επαχθή, δεν είναι «κακό» από το οποίο ο κρινόμενος ενδιαφέρεται να ξεφύγει το πλάσμα τούτο όμως δεν αντανακλά την πραγματικότητα καθώς η εισαγωγή σε δημόσιο ψυχιατρικό κατάστημα συνεπάγεται περισσότερες στέρησεις και

¹⁸¹ Βλ. *N. Παρασκευόπουλου* σε Λ.Μαργαρίτη- Ν.Παρασκευόπουλου Ποινολογία, στ' έκδοση, 2000, σελ.97.

¹⁸² *I. Μανωλεδάκης*, Γενική θεωρία του Ποινικού Δικαίου I (1976), σελ. 229.

¹⁸³ Βλ. περισσότερα σε *X. Δέδε*, Αι εγγυήσεις της ατομικής ελευθερίας των ακαταλόγιστων, ΝοΒ 11, 373.

¹⁸⁴ ΑΠ 181/1952 ΠοινΧρ Β'.300, ΑΠ 139/1987 ΠοινΧρ ΛΖ'.329, ΕφΘεσ 36/1982 Δίκαιο και Πολιτική 1982.249.

Η μη δυνατότητα ασκήσεως εφέσεως από τον ακαταλόγιστο στον οποίο επιβλήθηκε το μέτρο ασφαλείας του άρθρου 69 Π.Κ. συνιστά αποτέλεσμα νομικά απαράδεκτο διότι παραβιάζεται κατάφωρα η βασική δικονομική αρχή των δύο βαθμών δικαιοδοσίας· για το λόγο αυτό κάθε απόφαση επιβάλλουσα οιονδήποτε περιορισμό της ελευθερίας (ανεξαρτήτως δηλαδή αν πρόκειται για ποινή ή μέτρο ασφαλείας) θα πρέπει να χαρακτηρίζεται ως καταδικαστική¹⁸⁶, κατά της οποίας θα υπάρχει η δυνατότητα ασκήσεως εφέσεως. Ωστόσο, ακόμη και στην τελευταία αυτή προταθείσα περίπτωση δεν επιλύεται το πρόβλημα, δεδομένου ότι ο εγκλεισμός σε θεραπευτικό κατάστημα δεν συγκαταλέγεται στις απαριθμούμενες στο άρθρο 489 ΚΠΔ κυρώσεις, από το ύψος των οποίων εξαρτάται το εκκλητό της απόφασης¹⁸⁷ και συνεπώς ούτε καθ' αυτόν τον τρόπο μπορεί να θεμελιωθεί δικαίωμα ασκήσεως ενδίκων μέσων.

---

¹⁸⁵ Βλ. κριτικές παρατηρήσεις του *N. Παρασκευόπουλου* στην απόφαση του Μικτού Ορκωτού Εφετείου Θεσσαλονίκης 40/1982, Δίκαιο και Πολιτική Ι, 1982.249 επ.

¹⁸⁶ Βλ. σε *X. Δέδε*, Αι εγγυήσεις της ατομικής ελευθερίας των ακαταλόγιστων, ΝοΒ 11, 375.

¹⁸⁷ Βλ. σε *X. Δέδε*, Αι εγγυήσεις της ατομικής ελευθερίας των ακαταλόγιστων, ΝοΒ 11, 375 και Συστ. Ερμ. του Π.Κ. (άρ.1-133 Π.Κ.), 2005, σελ. 967, πλαγί αριθμος 14.

4. Διάρκεια του μέτρου

Σύμφωνα με το άρθρο 70 Π.Κ. η φύλαξη του ακαταλόγιστου εγκληματία στο ψυχιατρικό κατάστημα συνεχίζεται όσο το επιβάλλει η δημόσια ασφάλεια και η διάρκειά της ελέγχεται κάθε τρία χρόνια από το δικαστήριο των πλημμελειοδικών του τόπου όπου εκτελείται το μέτρο. Από το άρθρο λοιπόν 70 Π.Κ. συνάγεται αβίαστα το συμπέρασμα πως είναι δυνατή η συνέχιση της φύλαξης του κρατουμένου-ασθενούς, ακόμη και εάν έχει αποθεραπευτεί πλήρως, εφόσον αυτός εξακολουθεί να θεωρείται επικίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια. Ωστόσο, η εκδοχή αυτή θεωρείται εσφαλμένη στα πλαίσια της ισχύουσας έννομης τάξης για τους εξής λόγους:

α) Η μεταχείριση ενός ατόμου ερήμην των χαρακτηριστικών της προσωπικότητάς του και ιδίως της ατομικής του ευθύνης σημαίνει ότι αυτό αντιμετωπίζεται ως μέσο για κάποιο (κρατικό) σκοπό. Αυτό αντιβαίνει στο σκληρό πυρήνα της πρωταρχικής συνταγματικής επιταγής σεβασμού της αξιοπρέπειας του ανθρώπου, που κατοχυρώνεται στο άρθρο 2 παρ.1 σε συνδυασμό με το άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος, καθώς και στο άρθρο 5 παρ. 5 του Συντάγματος¹⁸⁸, στο οποίο έχει κατοχυρωθεί το ατομικό δικαίωμα στην προστασία της υγείας και το οποίο βαίνει στην πράξη παράλληλα με το άρθρο 21 παρ. 3 του Συντάγματος, όπου και προβλέπεται το κοινωνικό δικαίωμα μέριμνας της υγείας των πολιτών έναντι του κράτους.

β) Η παραμονή στο ψυχιατρείο ενός προσώπου υγιούς (είτε επικίνδυνου είτε μη) αντιβαίνει στις αυξημένες κατά το Σύνταγμα ισχύος διατάξεις της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ) και συγκεκριμένα στο άρθρο 5 παρ.1 αυτής καθώς και στο σχέδιο του ΟΗΕ για τις Αρχές, Οδηγίες και εγγυήσεις για την προστασία προσώπων που κρατούνται εξαιτίας της ψυχικής τους ασθένειας ή της ψυχικής τους διαταραχής (1986) που συντάχθηκαν με βάση την Έκθεση της E. I. Daes¹⁸⁹.

---

¹⁸⁸ Βλ. Ν. Παρασκευόπουλου σε Α. Μαργαρίτη - Ν. Παρασκευόπουλου Ποινολογία, στ' έκδοση, 2000, σελ.99 επ.

¹⁸⁹ Στην έκθεση αυτή ορίζεται: «Η περίοδος της κράτησης εξαρτάται αποκλειστικά από την εξέλιξη της πάθησης του ασθενούς και από την μείωση των κινδύνων που δημιουργεί για τη ζωή και την ασφάλεια τη δική του και των άλλων. Μόνο ιατρικές υπηρεσίες είναι σε θέση να κρίνουν τα γεγονότα αυτά. Η σύμπραξη διοικητικών ή δικαστικών αρχών ή και των δύο γίνεται δεκτή εδώ ως πρόσθετη εγγύηση, αλλά οι αρχές αυτές αποφασίζουν με βάση ιατρικές συμβουλές για την αναγκαιότητα ή μη της παράτασης της διάρκειας της κράτησης. Σε συνάρτηση με την αρχική διαδικασία κράτησης, μόνο καθαρά ιατρικοί λόγοι μπορούν να αναπτυχθούν για την επιμήκυνση ή συνέχιση της κράτησης του ασθενούς». Βλ. σελ. 24, παράγραφοι 175-176.

γ) Επιπλέον, η εξάρτηση της διάρκειας της φύλαξης από την ανάγκη προστασίας του δημοσίου συμφέροντος δεν κρίνεται συμβατή με τον θεραπευτικό σκοπό τον οποίο πρωτίστως, υποτίθεται, ότι εξυπηρετεί το μέτρο ασφαλείας του άρθρου 69 Π.Κ.

δ) Επίσης, μια τέτοια ερμηνευτική εκδοχή, πέραν της αντίθεσής της στις προαναφερθείσες συνταγματικές διατάξεις καθώς και στην ΕΣΔΑ, δεν μπορεί να τύχει επιδοκιμασίας και για έναν ακόμη λόγο: δεν νοείται εξακολούθηση του εγκλεισμού, όταν εκλείπει μία από τις καθοριζόμενες στο άρθρο 69 Π.Κ. προϋποθέσεις του, δηλαδή η νοσηρή διατάραξη των πνευματικών λειτουργιών του εγκλειστού¹⁹⁰.

Παρά την διατύπωση του άρθρου 79 Π.Κ., γίνεται δεκτό ότι η διάρκεια του εγκλεισμού δεν πρέπει να υπερβαίνει το χρόνο αποθεραπείας της ψυχικής ασθένειας¹⁹¹.

Η παρ. 3 του άρθρου 70 Π.Κ. καθιερώνει σύστημα περιοδικού ελέγχου για τη συνέχιση ή τη λήξη του εγκλεισμού ανά τριετία. Παρέχεται, ωστόσο, η δυνατότητα να διαταχθεί οποτεδήποτε (δηλαδή και πριν την παρέλευση της τριετίας) η απόλυση του έγκλειστου με αίτηση του εισαγγελέα ή της διεύθυνσης του θεραπευτικού καταστήματος. Ο ίδιος ο φυλασσόμενος δεν έχει το δικαίωμα να ζητήσει την απόλυσή του¹⁹².

Όπως προαναφέρθηκε, για τη συνέχιση της φύλαξης του ακαταλόγιστου (ή τη λήξη αυτής) αποφαινεται το Τριμελές Πλημμελειοδικείο στην περιφέρεια του οποίου εκτελείται το μέτρο. Μέρος της θεωρίας¹⁹³ χρησιμοποιεί την παραπάνω αρμοδιότητα του Δικαστηρίου ως επιχείρημα κατά της δυνατότητας του δικαστικού συμβουλίου για την επιβολή του συγκεκριμένου μέτρου ασφαλείας.

---

¹⁹⁰ Ν. Παρασκευόπουλος, Υπερ1991, 440.

¹⁹¹ ΠλημΘεσ 8907/1990 με πρόταση Δ. Παπαγεωργίου, Υπερ 1991, 436.

¹⁹² Η απόφαση για τη συνέχιση ή τη λήξη του μέτρου ασφαλείας του άρθρου 69 ΠΚ δεν υπόκειται σε ένδικο μέσο. Βλ. Κ. Κοσμάτου, Η διάρκεια του εγκλεισμού σε ψυχιατρικό κατάσταση κατά το άρθρο 70 ΠΚ, 1998, σελ. 156.

¹⁹³ Χ. Δέδε, ΝοΒ 11, σελ.374 και Ι. Ζαγκαρόλα, ΠοινΧρ Δ, 318.

5. Η ακούσια νοσηλεία

5.1. Σύγκριση με το μέτρο ασφαλείας του άρθρου 69 Π.Κ.

Η ελληνική νομοθεσία προβλέπει δύο τρόπους αναγκαστικής νοσηλείας των ψυχικά διαταραγμένων ατόμων σε ψυχιατρικά καταστήματα: τον προληπτικό, ο οποίος προβλέπεται από τον νόμο Ν. 2071/1992 και εφαρμόζεται ανεξάρτητα από την τέλεση οποιασδήποτε αξιόποινης πράξης και τον «ποινικό», που προβλέπεται από τα άρθρα 69-70 Π.Κ. και αφορά όσους τέλεσαν άδικη πράξη κάποιας βαρύτητας, έχουν κριθεί ακαταλόγιστοι και χαρακτηρίζονται επικίνδυνοι για τη δημόσια ασφάλεια.

Στο Ν. 2071/1992¹⁹⁴ «Εκσυγχρονισμός και οργάνωση Συστήματος Υγείας» και ιδίως στα άρθρα 91-101 ρυθμίζεται το μέτρο της ακούσιας νοσηλείας το οποίο απευθύνεται σε ψυχικώς διαταραγμένα άτομα τα οποία, όπως προαναφέρθηκε, δεν έχουν τελέσει κάποια αξιόποινη πράξη. Οι ουσιαστικές προϋποθέσεις για την εφαρμογή του εξωποινικού μέτρου της ακούσιας νοσηλείας είναι οι εξής: «1.α. Ο ασθενής να πάσχει από ψυχική διαταραχή, β. Να μην είναι ικανός να κρίνει για το συμφέρον της υγείας του, γ. Η έλλειψη νοσηλείας να έχει σαν αποτέλεσμα είτε να αποκλεισθεί η θεραπεία του είτε να επιδεινωθεί η κατάσταση της υγείας του ή 2. Η νοσηλεία του ασθενούς που πάσχει από ψυχική διαταραχή να είναι απαραίτητη για να αποτραπούν πράξεις βίας κατά του ίδιου ή τρίτου». Επιπλέον, στον ίδιο ως άνω νόμο ορίζεται ότι η ακούσια νοσηλεία του ψυχασθενούς διατάσσεται από το Πολυμελές Πρωτοδικείο (ήδη σύμφωνα με το άρθρο 39 Ν. 2447/96 οι σχετικές αιτήσεις εκδικάζονται από την 30^η/12/96 από το Μονομελές Πρωτοδικείο), το οποίο συνεδριάζει κεκλεισμένων των θυρών εντός δέκα ημερών κατόπιν αιτήσεως του εισαγγελέα, την οποία συνοδεύουν δύο γραπτές γνωματεύσεις ψυχιάτρων (άρθρο 96 παρ. 2 και 6). Η αίτηση του εισαγγελέα επιβάλλεται να είναι πλήρως και ειδικώς αιτιολογημένη, δηλαδή πρέπει να περιγράφει κατά το

---

¹⁹⁴ Ο νόμος αυτός αντικατέστησε το προϊσχύσαν Ν.Δ. 104/1973 «Περί ψυχικής υγιεινής και περιθάλψεως των ψυχικών πασχόντων», οι διατάξεις του οποίου κρίθηκαν ως αντιβαίνουσες στην ΕΣΔΑ. Ένα μέτρο βαρύ για τα θεμελιώδη δικαιώματα του προσώπου (στερητικό της ελευθερίας και συνεπαγόμενο μια σοβαρή επέμβαση στην προσωπικότητα και την κοινωνική ταυτότητά του, καθοριστική ίσως για όλη την υπόλοιπη ζωή του) λαμβανόταν χωρίς εγγυήσεις ελέγχου της ορθότητάς του. Βλ. σχετικά *Ν. Α. Παρασκευόπουλου*, Ν.2071/1992, Εκσυγχρονισμός και Οργάνωση Συστήματος Υγείας, Υπερ. 1993, 199 επ, *Α. Μανιτάκη*, Οι εγγυήσεις της προσωπικής ελευθερίας της ΕυρΣΔΑ και η κράτηση «ψυχασθενούς» σε ψυχιατρικό ίδρυμα», ΕΕΕυρΔ 1987, 547 επ και *Σ. Αλεξιάδη*, Η πρόσφατη νομολογία του ΕυρΔΔΑ σχετικά με τις εγγυήσεις προσωπικής ελευθερίας και ασφάλειας των κρατουμένων ψυχασθενών», ΕΕΕυρΔ.180 επ.

δυνατόν ακριβέστερα το ψυχικό νόσημα του ασθενούς, την εκδηλούμενη από αυτόν συμπεριφορά, τις ενέργειες που έχουν προηγηθεί για εκούσια εξέτασή του ή την άρνηση του ασθενούς να εξετασθεί, ενώ επιπλέον επιβάλλεται και η προσκόμιση των σχετικών αποδεικτικών στοιχείων¹⁹⁵. Ο ασθενής καλείται στη συνεδρίαση προ 48 ωρών και δικαιούται να παραστεί σε αυτή με δικηγόρο καθώς και με ψυχίατρο ως τεχνικό σύμβουλο (άρθρο 96 παρ. 6), έχει δε δικαίωμα να ασκήσει κατά της απόφασης του Πρωτοδικείου έφεση και ανακοπή (άρθρο 97). Επίσης καθιερώνεται ανώτατο όριο της ακούσιας νοσηλείας, το οποίο καθορίζεται στους έξι μήνες. Υπέρβαση αυτού του ορίου είναι δυνατή σε όλως εξαιρετικές περιπτώσεις μετά από σύμφωνη γνώμη τριών ψυχιάτρων, εκ των οποίων ο ένας είναι ο θεράπων ιατρός και ο άλλος ορίζεται από τον εισαγγελέα (άρθρο 99 παρ. 2 και 4). Υποστηρίζεται ότι η παράταση αυτή δεν μπορεί να υπερβεί τους έξι μήνες¹⁹⁶. Προβλέπεται επίσης και η δυνατότητα εκ νέου εισαγωγής του ασθενούς σε ψυχιατρική κλινική σε περίπτωση υποτροπής της ασθένειας (άρθρο 99).

Παρατηρείται ότι δεν υφίστανται σημαντικές αποκλίσεις μεταξύ των δύο ρυθμίσεων κατά την εφαρμογή τους, καθώς βασικές προϋποθέσεις τους είναι η ψυχική διαταραχή και η επικινδυνότητα (ο Ν. 2071/1992 κάνει λόγο συγκεκριμένα για ανάγκη αποτροπής πράξεων βίας κατά του ίδιου ή τρίτου), ενώ κατά τον ΠΚ απαιτείται και η τέλεση άδικης πράξης. Κοινή διαδικαστική προϋπόθεση επίσης είναι η αντίστοιχη δίκη.

Ωστόσο, αξιοσημείωτες διαφορές εμφανίζονται στο στάδιο της έκτισης του εγκλεισμού. Το άρθρο 98 του Ν. 2071/1992 φαίνεται να αποτελεί ώριμο προϊόν εμπειρίας και θεωρίας: Ορίζει ότι οι συνθήκες ακούσιας νοσηλείας πρέπει να εξυπηρετούν τις ανάγκες της θεραπείας και τα αναγκαία περιοριστικά μέτρα δεν επιτρέπεται να αποκλείουν απαραίτητα θεραπευτικά εργαλεία, όπως οι άδειες, οι οργανωμένες έξοδοι και η διαμονή σε χώρους που εποπτεύονται έξω από τα κλειστά ιδρύματα, ενώ σε κάθε περίπτωση πρέπει να επιδεικνύεται σεβασμός προς την προσωπικότητα του ασθενή και οι περιορισμοί στην ατομική του ελευθερία να προσδιορίζονται μόνο από την κατάσταση της υγείας του και τις ανάγκες της νοσηλείας θα μπορούσε λοιπόν να αναφερθεί κανείς σε μια υπεροχή της θεραπευτικής επί της φυλακτικής λογικής¹⁹⁷. Στα σχετικά άρθρα 69 και 70 του Ποινικού Κώδικα αναφέρεται μια

¹⁹⁵ ΕγκΕισΠρωτ Θεσ/νίκης 633/2000, Υπερ. 2000, 630.

¹⁹⁶ Κ. Κοσμάτος, Το έκτο κεφάλαιο του ν. 2071/1992 μετά από ένα έτος εφαρμογής: έρευνα της δοκιμασίας του στην πράξη, Υπεράσπιση 1994, 202 επ.

¹⁹⁷ Ν. Παρασκευόπουλου σε Ν. Παρασκευόπουλος –Κ. Κοσμάτος, Ο αναγκαστικός εγκλεισμός του ψυχικά ασθενή σε ψυχιατρείο, 1997, σελ.61. Βλ. περαιτέρω σε Ν. Παρασκευόπουλο, Ο εγκλεισμός σε ψυχιατρείο ως προληπτικό μέτρο και ως μέτρο ασφαλείας του ελληνικού Ποινικού Κώδικα, Εισήγηση στο Συνέδριο Ψυχικής

Στο τελικό στάδιο της εξόδου ή απόλυσης από το Ψυχιατρείο, οι διαφορές των δύο ρυθμίσεων είναι εξίσου μεγάλες. Ο Ν. 2071/1992 (άρθρο 99) προβλέπει τους έξι μήνες ως ανώτατο όριο διάρκειας της ακούσιας νοσηλείας. Παράταση επιτρέπεται μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις και με «πολυτελείς» διαδικαστικές εγγυήσεις, και γενικά άμεση διακοπή της νοσηλείας (και πριν τους έξι μήνες) σε περίπτωση αποθεραπείας, ενώ ο Ποινικός Κώδικας ορίζει στο άρθρο 70 ότι ο κρατούμενος ασθενής απολύεται όταν πάψει να είναι επικίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια, χωρίς να γίνεται η παραμικρή αναφορά στην υγεία του¹⁹⁹. Η κακή διατύπωση του άρθρου 70 μπορεί να οδηγήσει στο εξής απαράδεκτο συμπέρασμα: ενδέχεται ο κρατούμενος να έχει θεραπευτεί από τη νοσηρή διατάραξη των πνευματικών του λειτουργιών και ωστόσο να παραμένει στο θεραπευτικό κατάστημα, επειδή η προσωπικότητά του επιτρέπει την πρόβλεψη ότι μπορεί να εγκληματίσει ξανά στο μέλλον, ήτοι επειδή θεωρείται επικίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια.

Συνοψίζοντας επιγραμματικά τις διαφορές που επισημάνθηκαν ανάμεσα στις δύο ρυθμίσεις είναι φανερό ότι στην ακούσια νοσηλεία προέχει ο θεραπευτικός χαρακτήρας του μέτρου, ενώ συγχρόνως καθιερώνονται και δικαστικές εγγυήσεις για την αναγκαστική εισαγωγή του ψυχικά ασθενούς ατόμου στο Ψυχιατρείο, ενώ αντιθέτως ο Ποινικός Κώδικας υποτάσσει πλήρως τη θεραπευτική στην φυλακτική δεοντολογία, απαγορεύοντας οποιαδήποτε μορφή εξόδου κατά τη διάρκεια της κράτησης και θέτοντας την επικινδυνότητα του ασθενούς για τη δημόσια ασφάλεια ως μοναδική προϋπόθεση για τη διάρκεια της φύλαξης²⁰⁰.

Υγείας και Ανθρώπινα Δικαιώματα, οργάνωση από Εταιρεία Περιφερειακής Ανάπτυξης και Ψυχικής Υγείας και από Ευρωπαϊκή Επιτροπή για το Δίκαιο, την Ηθική και την Ψυχιατρική (CEDEP) 1996.

¹⁹⁸ Ν. Παρασκευόπουλου σε Ν. Παρασκευόπουλος –Κ. Κοσμάτος, Ο αναγκαστικός εγκλεισμός του ψυχικά ασθενή σε ψυχιατρείο, 1997, σελ. 61.

¹⁹⁹ Ν. Παρασκευόπουλου σε Ν. Παρασκευόπουλος –Κ. Κοσμάτος, Ο αναγκαστικός εγκλεισμός του ψυχικά ασθενή σε ψυχιατρείο, 1997, σελ. 62.

²⁰⁰ Ν. Παρασκευόπουλου σε Ν. Παρασκευόπουλος –Κ. Κοσμάτος, Ο αναγκαστικός εγκλεισμός του ψυχικά ασθενή σε ψυχιατρείο, 1997, σελ. 64.

5.2. Επιβολή του μέτρου της ακούσιας νοσηλείας για την τέλεση αξιόποινης πράξης απειλούμενης από το νόμο με ποινή κατώτερη των έξι μηνών

Υποστηρίζεται με πειστικά επιχειρήματα η άποψη ότι χωρεί εφαρμογή του ν. 2071/1992 στην περίπτωση που ο ψυχασθενής τελέσει αξιόποινη πράξη η οποία τιμωρείται από το νόμο με ελάχιστη ποινή κατώτερη των έξι μηνών²⁰¹. Η γραμματική διατύπωση του άρθρου 69 ΠΚ, σύμφωνα με το οποίο απαραίτητη προϋπόθεση για την εφαρμογή του μέτρου ασφαλείας της φύλαξης ακαταλόγιστου προσώπου σε δημόσιο θεραπευτικό κατάστημα είναι η τέλεση πλημμελήματος (ή κακουργήματος) για το οποίο ο νόμος απειλεί ποινή ανώτερη από έξι μήνες, επιβάλλει, εφόσον γίνει δεκτό ότι το όριο των έξι μηνών αφορά το κατώτερο όριο της απειλούμενης ποινής, να μη γίνεται χρήση του εν λόγω μέτρου στις περιπτώσεις τέλεσης πλημμελημάτων που απειλούνται με ποινή κατώτερη των έξι μηνών. Στις περιπτώσεις όπου η επικινδυνότητα του δράστη δεν μπορεί να εξαχθεί από τη βαρύτητα του εγκλήματος που διέπραξε, πρόβλημα ανακύπτει όταν παρόλα αυτά η ίδια η ασθένεια επιτρέπει αποδεδειγμένα την πρόγνωση ότι ο δράστης θα τελέσει παρόμοιες πράξεις στο μέλλον αν δεν βοηθηθεί ιατρικά στο σημείο αυτό ακριβώς προτείνεται η ενεργοποίηση των διατάξεων για την ακούσια νοσηλεία²⁰².

Θα μπορούσε, ωστόσο, να προβληθεί η αντίρρηση, αρυόμενη από το άρθρο 95 του ν. 2071/1992 το οποίο ορίζει ότι «Από την ακούσια νοσηλεία διακρίνεται η φύλαξη ασθενή με τα άρθρα 69 επ. του Ποιν. Κώδικα», πως όταν πρόκειται για ακαταλόγιστους ψυχασθενείς που τέλεσαν αξιόποινη πράξη, εφαρμογή έχουν οι σχετικές διατάξεις του ΠΚ και όχι το μέτρο της ακούσιας νοσηλείας, το οποίο λειτουργεί σε περίπτωση επικινδυνότητας του ατόμου προληπτικά και δεν προϋποθέτει τέλεση αξιόποινης πράξης. Για την αντίκρουση της παραπάνω απόψεως προτάθηκε²⁰³ το εξής αντεπιχείρημα: η τέλεση αξιόποινης πράξης δεν

²⁰¹ Αφορμή για την ανάπτυξη επιχειρηματολογίας σχετικά με την εφαρμογή του ν. 2071/1992 στις περιπτώσεις εκείνες όπου ο ψυχασθενής έχει τελέσει αξιόποινη πράξη τιμωρούμενη από το νόμο με ελάχιστη ποινή κατώτερη των έξι μηνών, έδωσε το Βουλ.Συμβ.Πλημ.Θεσ 471/1994 (Υπεράσπιση 1994,959) σε συνδυασμό με την διαφοροποιημένη ως προς αυτό εισαγγελική πρόταση. Συγκεκριμένα το βούλευμα οδηγήθηκε σε εφαρμογή του άρθρου 69 ΠΚ αντιμετωπίζοντας μια περίπτωση τέλεσης κακουργηματικής (άρθρο 324 παρ.2 ΠΚ) αρπαγής ανηλίκου από ακαταλόγιστο. Η εισαγγελική πρόταση υπέδειξε αντί για τα άρθρα 69 επ. ΠΚ εφαρμογή των διατάξεων για την ακούσια νοσηλεία του ν.2071/1992.

²⁰² *Μ.Καϊάφα – Γκμπάντι*, Η τέλεση πλημμελήματος με απειλούμενη ποινή και κατώτερη των έξι μηνών επιτρέπει φύλαξη των ακαταλόγιστων δραστών ή μόνο ακούσια νοσηλεία; Υπεράσπιση 1994,959 επ.

²⁰³ *Μ. Καϊάφα – Γκμπάντι*, Η τέλεση πλημμελήματος με απειλούμενη ποινή και κατώτερη των έξι μηνών επιτρέπει φύλαξη των ακαταλόγιστων δραστών ή μόνο ακούσια νοσηλεία; Υπεράσπιση 1994,959 επ.

αποτελεί αρνητική προϋπόθεση για την ακούσια νοσηλεία ενός ακαταλόγιστου ψυχασθενή και κατά συνέπεια, δεν αποκλείεται η εφαρμογή της και σε μια τέτοια περίπτωση, αρκεί βέβαια να μην συντρέχουν παράλληλα και οι προϋποθέσεις εφαρμογής των άρθρων 69 επ. Π.Κ., γιατί τότε είναι φανερό πως το ποινικό ασφαλιστικό μέτρο υπερισχύει απέναντι στις διατάξεις για την αναγκαστική νοσηλεία.

---

6. Η πρόσφατη νομολογία του ΕυρΔΔΑ σχετικά με τη φύλαξη ακαταλογίστων σε ψυχιατρικό κατάστημα (υπόθεση *Hutchison Reid v. The United Kingdom*).

6.1. Η σημασία της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ).

Η Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ασκεί στις έννομες τάξεις των κρατών – μελών επίδραση πολλαπλή: ισχύει καταρχήν άμεσα και ευθέως στο εσωτερικό τους αναγνωρίζοντας δικαιώματα υπέρ των ατόμων που υπόκεινται στη δικαιοδοσία τους, έχει δημιουργήσει ένα μηχανισμό προστασίας των ατομικών ελευθεριών εγκαθιστώντας θεσμούς που επιβλέπουν και ελέγχουν τη νομοθετική και διοικητική πρακτική των κρατών, έχουν θεσπίσει δικαιοδοτικά έργα, όπως είναι η Επιτροπή και το Δικαστήριο, στα οποία μπορούν να προσφεύγουν άτομα που θεωρούν ότι έχουν συντελεστεί παραβιάσεις της Σύμβασης²⁰⁴· μια όμως από τις πιο διακριτικές και έμμεσες, αλλά εξίσου ευεργετικές επιδράσεις, είναι αυτή που ασκείται μέσω της νομολογίας του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου. Το Δικαστήριο ερμηνεύοντας τις διατάξεις της Σύμβασης με τρόπο δυναμικό και εξελικτικό και προσδιορίζοντας τι ισχύει ως δίκαιο σε συγκεκριμένη κάθε φορά περίπτωση, καλλιεργεί παράλληλα και διαμορφώνει κοινές αντιλήψεις και αρχές για τα κράτη – μέλη στον τομέα των δικαιωμάτων του ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών²⁰⁴.

Ενόψει όλων των παραπάνω, γίνεται φανερή η σημασία της νομολογίας του ΕυρΔΔΑ, αναφορικά με την έννοια και την εφαρμογή των διατάξεων της ΕυρΣΔΑ στην εσωτερική έννομη τάξη κάθε κράτους - μέλους. Συγκεκριμένα, στο άρθρο 5 παρ. 1 και 4 της ΕυρΣΔΑ καθορίζονται οι εγγυήσεις προστασίας της προσωπικής ελευθερίας και ασφάλειας των ψυχοδιανοητικά ασθενών ατόμων, όταν κάτω από τις εκάστοτε συνθήκες κρίνεται αναγκαίος ο εγκλεισμός τους σε ψυχιατρικό κατάστημα.

Στη σχετικά πρόσφατη απόφαση του ΕυρΔΔΑ *Case of Hutchison Reid v. The United Kingdom*²⁰⁵, η ανάλυση της οποίας έπεται, διαγράφονται με πλέον παραστατικό τρόπο τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι υπό φύλαξη σε ψυχιατρικά καταστήματα δράστες, καθώς και οι κατευθυντήριες γραμμές που δίνονται από το Δικαστήριο, στα πλαίσια ερμηνείας της

---

²⁰⁴ Βλ. σχετικά *A. Μανιτάκη*, Οι εγγυήσεις προσωπικής ελευθερίας της ΕυρΣΔΑ και η κράτηση «ψυχασθενούς» σε ψυχιατρικό ίδρυμα. ΕΕΕυρΔ.3.1983, σελ. 539.

²⁰⁵ *Case of Hutchison Reid v. The United Kingdom* (application no 50272/1999), judgement of 20.2.2003, www.echr.coe.int

ΕΣΔΑ, για την επίλυση των ως άνω ζητημάτων και για τα ελάχιστα εχέγγυα προστασίας των ατομικών δικαιωμάτων αυτής της ιδιαίτερης κατηγορίας προσώπων.

6.2. Τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης *Hutchison Reid v. The United Kingdom*

Ο προσφεύγων γεννήθηκε το 1950 και κρατείται στο ψυχιατρείο Carstairs Hospital, στο Lanarkshire.

Στις 8/9/1967 ο προσφεύγων, τότε 17 ετών, καταδικάστηκε για ανθρωποκτονία. Το δικαστήριο βασιζόμενο στις πραγματογνωμοσύνες δύο ψυχιάτρων, σύμφωνα με τις οποίες έπασχε από διανοητική διαταραχή, διέταξε τον επ' αόριστον εγκλεισμό του σε δημόσιο ψυχιατρικό κατάστημα. Εντούτοις, ένας γιατρός έκρινε ότι έπασχε από διαταραχή της προσωπικότητάς του, η οποία δεν μπορούσε να δικαιολογήσει τη φύλαξή του στο ως άνω ψυχιατρείο.

Στις 24/4/1972 ο προσφεύγων δραπετεύσε από το δημόσιο θεραπευτήριο αλλά συνελήφθη αυθημερόν.

Όχι αργότερα από το 1980, αυτός δεν θεωρούνταν πλέον ως πάσχων από διανοητική διαταραχή. Η μοναδική ιατρική βάση για την κράτησή του ήταν η διάγνωση σύμφωνα με την οποία είχε αντικοινωνική προσωπικότητα/ψυχοπαθολογική διαταραχή.

Μετά το 1983, δόθηκε το δικαίωμα στους υπό φύλαξη ασθενείς μια φορά το χρόνο να αιτούνται την απόλυσή τους ενώπιον του Ανώτατου Δικαστή (sheriff). Σύμφωνα με το βρετανικό δίκαιο (άρθρο 17 του Νόμου περί Υγείας/1984), μεταξύ των κριτηρίων για την απόλυση των ως άνω προσώπων ήταν και το εξής: όπου η διανοητική διαταραχή, από την οποία έπασχε το άτομο, εκδηλωνόταν με μη φυσιολογική συμπεριφορά ή (ο ασθενής) εμφανιζόταν σημαντικά ανεύθυνος (ήτοι ψυχοπαθολογική ή αντικοινωνική συμπεριφορά), θα κρατούνταν μόνο υπό τον όρο ότι η ιατρική παρακολούθηση ήταν πολύ πιθανό να αποκλείσει ή να αποτρέψει την επιδείνωση της κατάστασής του. Ο αρμόδιος Δικαστής (sheriff) ήταν υποχρεωμένος να διατάξει την απόλυση του υπό κράτηση ασθενούς εφόσον ο τελευταίος δεν έπασχε πλέον από διανοητική διαταραχή.

Το 1985 μεταφέρθηκε σε ένα ανοικτό ψυχιατρικό νοσοκομείο. Στις 6/8/1985 ξαναεπιτέθηκε, συνελήφθη και οδηγήθηκε στη φυλακή. Κατηγορήθηκε για επίθεση και απόπειρα απαγωγής ενός οχτάχρονου παιδιού. Διορίστηκαν δύο ψυχίατροι-πραγματογνώμονες και οι δύο ανέφεραν στις εκθέσεις τους (στις 14/8/1986) ότι ο προσφεύγων είχε διαταραχή προσωπικότητας, αλλά κανένας από αυτούς δεν θεώρησε ότι ο τελευταίος έπασχε από διανοητική διαταραχή η οποία δικαιολογούσε την ιατρική του παρακολούθηση εντός

Σε συμπλήρωση της ως άνω ποινής που του επεβλήθη, ο προσφεύγων ξαναοδηγήθηκε στο κρατικό ψυχιατρικό κατάστημα με την αιτιολογία ότι (κατά το άρθρο 68 παρ. 3 του Νόμου περί Υγείας/1984) μπορεί να μην έπασχε από κάποια μορφή ψυχικής ασθένειας αλλά εμφάνιζε μια σταθερή αντικοινωνική/ανεύθυνη συμπεριφορά, η αντιμετώπιση της οποίας μπορούσε να επιτευχθεί μόνο με τον εγκλεισμό του στο ως άνω κατάστημα, σύμφωνα με το από 8/8/1986 πόρισμα ενός ψυχιάτρου του Κράτους. Σύμφωνα με την παραπάνω ψυχιατρική πραγματογνωμοσύνη, το περιστατικό με την απόπειρα απαγωγής του παιδιού δημιουργούσε σοβαρές επιφυλάξεις σχετικά με την επικινδυνότητα του αιτούντος για τα υπόλοιπα μέλη της κοινωνίας και αυτός ήταν κυρίως ο λόγος που κρίθηκε απαραίτητη η επιστροφή του στο δημόσιο θεραπευτικό κατάστημα, όπου και τελικά οδηγήθηκε στις 7/10/1986, ήτοι την ίδια ημέρα που συμπληρώθηκε η έκτιση της ποινής του στις φυλακές.

Ανάμεσα στο Φεβρουάριο 1987 και τον Ιούνιο 1994, έλαβαν χώρα περίπου 18 ιατρικές αναφορές από έξι ψυχιάτρους, η πλειοψηφία των οποίων έκρινε ότι ο προσφεύγων δεν έπασχε πλέον από ψυχική ασθένεια και ότι επίσης ο εγκλεισμός του δεν μπορούσε να συμβάλει στην θεραπεία του, καθώς ήταν ανεπίδεκτος βελτιώσεως. Επιπροσθέτως, κάποιοι ψυχίατροι υπογράμμισαν ότι η συνέχιση της κράτησής του οδηγούσε ή ήταν πολύ πιθανό να οδηγήσει σε χειροτέρευση της κατάστασής του. Μεταξύ Αυγούστου του 1986 και Μαΐου του 1994, 10 ψυχιατρικές αναφορές οχτώ ψυχιάτρων προετοιμάστηκαν για τις αρμόδιες κυβερνητικές υπηρεσίες, στις οποίες οι απόψεις των ιατρών ποικίλαν ως προς την αποδεξιμότητα θεραπείας της ψυχικής κατάστασης του προσφεύγοντος.

Οι αιτήσεις του προσφεύγοντος στον Ανώτατο Δικαστή στις 29/2/1988, 20/10/1988, 12/5/1992, για οριστική ή υφ' όρον απόλυση απορρίφθηκαν.

Στις 8/4/1994 ο προσφεύγων υπέβαλλε μία ακόμα αίτηση ενώπιον του ως άνω Δικαστού (σύμφωνα με το 63 παρ. 2 του Νόμου περί Υγείας/1984). Ανάμεσα στο Μάιο και τον Ιούνιο του 1994 πραγματοποιήθηκε πληθώρα ψυχιατρικών πραγματογνωμοσυνών αναφορικά με την κατάσταση του προσφεύγοντος.

Στις 19/6/1994 η αίτησή του για απόλυση απορρίφθηκε ξανά. Επτά ψυχίατροι, ομόφωνα ανέφεραν στα πορίσματα τους ότι ο προσφεύγων έπασχε από μια διανοητική διαταραχή, συγκεκριμένα μία σταθερή και επίμονη ψυχοπαθολογική/αντικοινωνική διαταραχή προσωπικότητας, εκδηλούμενη με μη φυσιολογική επιθετική και σημαντικά ανεύθυνη συμπεριφορά. Κρίθηκε ότι στην υποθετική περίπτωση που ο προσφεύγων απελευθερωνόταν,

υπήρχε πολύ μεγάλος κίνδυνος να ξαναπροσβάλλει έννομα αγαθά. Ωστόσο, έγινε δεκτό από την πλειοψηφία των ψυχιάτρων ότι η διαταραχή του προσφεύγοντος δεν μπορούσε να δικαιολογήσει την είσοδό του στο ψυχιατρείο και υπογραμμίστηκε ότι η κατάστασή του δεν ήταν θεραπεύσιμη, καθώς επίσης και ότι ιατρική θεραπεία η οποία του χορηγήθηκε, στα πλαίσια φυλάξεώς του στο δημόσιο ψυχιατρείο (State Hospital), δεν είχε βελτιώσει ούτε θα μπορούσε να βελτιώσει την κατάστασή του. Εντούτοις, το κρίνον όργανο θεώρησε ότι η διαταραχή του προσφεύγοντος ήταν σοβαρή και έκρινε ότι ήταν απαραίτητη η συνέχιση της κρατήσεώς του στο ψυχιατρικό κατάστημα. Επίσης, υπερθεμάτισε ότι πουθενά στο νόμο δεν προβλεπόταν η δυνατότητα απόλυσης από το δημόσιο θεραπευτήριο προσώπου, στο οποίο επιβλήθηκε από το Δικαστήριο αορίστου διάρκειας φύλαξη, εάν η κατάστασή του ήταν μη βελτιώσιμη. Ωστόσο, συμφώνησε με την άποψη του Mr. White, τον κρατικό ψυχίατρο, σύμφωνα με τον οποίον ο περιορισμός σε ένα ιατρικά επιβλεπόμενο περιβάλλον, οδηγεί στον έλεγχο του θυμού του ασθενούς καθώς και στη μείωση της επιθετικότητάς του. Συγκεκριμένα, ο τελευταίος σημειώνει στην αναφορά του: «..έχει αποδειχθεί πως όταν επιχειρείται οποιαδήποτε μορφή ελάττωσης στη φύλαξή του (προσφεύγοντος), τίθενται περισσότεροι κίνδυνοι για το κοινωνικό σύνολο. Ο εγκλεισμός έχει βελτιώσει την κατάστασή του και θα εξακολουθήσει να την βελτιώνει...»

Το κρίνον όργανο, με σημείο αναφοράς την κατάθεση του Mr. White, καταλήγει: «..το 1967 ο δράστης ήταν συναισθηματικά ανώριμος και αναλφάβητος ` από τότε έχει σημειωθεί σημαντική άνοδος του μορφωτικού του επιπέδου. Αυτός επωφεληθήκε από τη νοσηλεία και την ιατρική περίθαλψη στο σταθερό περιβάλλον που του παρείχε το δημόσιο θεραπευτήριο...».

Αποφάνθηκε λοιπόν ότι έπρεπε να συνεχιστεί η φύλαξή του στο δημόσιο ψυχιατρείο.

Δεν υπήρχε δυνατότητα προσβολής της απόφασης του ως άνω οργάνου.

Στις 28/2/1995 η Γραμματεία του Κράτους πληροφορήθηκε ότι ο προσφεύγων θα κινούνταν δικαστικώς για να ανατρέψει την παραπάνω απόφαση περί μη απόλυσής του. Στις 16/10/1995 έλαβε αίτηση του προσφεύγοντος για νομική βοήθεια, η οποία του χορηγήθηκε στις 17/11/1995 από την Scottish Legal Aid Board.

Στις 21/2/1996 ο προσφεύγων υπέβαλε έκκληση στο Outer House of the Court of Session για δικαστική αναθεώρηση της απορριπτικής απόφασης για τη λήξη της φύλαξής του, ισχυριζόμενος ότι έλαβε χώρα παραβίαση του νόμου καθώς και λανθασμένη εκτίμηση των αποδείξεων. Στις 16/5/1996 ασκήσε το δικαίωμά του για ακρόαση και στις 29/5/1996 απορρίφθηκε για ακόμη μια φορά η αίτησή του.

Στις 14/6/1996 ο προσφεύγων επανέφερε την αίτησή του ενώπιον του Inner House of the Court of Session .

Στις 22/8/1997 το Inner House of the Court of Session έκανε δεκτή την αίτηση και εξαφάνισε την παραπάνω απορριπτική απόφαση, με την αιτιολογία ότι για τη συνέχιση της φυλάξεως σε ψυχιατρικό κατάστημα ενός ατόμου που πάσχει από διανοητική διαταραχή, εκδηλούμενη μόνο με μη φυσιολογική επιθετική ή σημαντικά ανεύθυνα συμπεριφορά, προϋποτίθεται δυνατότητα θεραπείας, ήτοι η ψυχιατρική θεραπεία να είναι πιθανό ότι θα οδηγήσει σε ύφεση της κατάστασης ή θα εμποδίσει τη χειροτέρευση της. Επανεκτιμώντας τις αποδείξεις, το δικαστήριο έκρινε ότι ο Ανώτατος Δικαστής (sheriff) είχε λανθασμένα καταλήξει στο συμπέρασμα ότι ο προσφεύγων ήταν επιδεκτικός θεραπείας καθώς και ότι ήταν υποχρεωμένος να διατάξει την απόλυση ενός υπό κράτηση ψυχικά ασθενούς ο οποίος ήταν ανεπίδεκτος βελτιώσεως.

Στις 11/11/1997 το κράτος προσέφυγε στο The House Of Lords, προκειμένου να προσβάλλει την παραπάνω απόφαση. Και εντέλει στις 3/12/1998 το πιο πάνω δικαστικό όργανο έκανε δεκτή την προσφυγή, συμφώνησε με την απόφαση του προηγούμενου δικαστηρίου αναφορικά με το ότι το κριτήριο της θεραπευσιμότητας συμπεριλαμβάνεται στα κριτήρια απόλυσης (του άρθρου 64), αλλά έκρινε ότι το προηγούμενο δικαστήριο δεν είχε το δικαίωμα να αποφασίσει σχετικά με την θεραπευσιμότητα του προσφεύγοντος υποκαθιστώντας την άποψη του sheriff, ο οποίος ήταν αποκλειστικά αρμόδιος για το θέμα αυτό.

Ο Hutchison Reid προσέφυγε ακολούθως στην Επιτροπή των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου στρεφόμενος κατά του Ηνωμένου Βασιλείου και επικαλούμενος: α) ότι κρατούνταν παρανόμως σε ψυχιατρικό κατάστημα (κατά παράβαση του άρθρου 5 παρ.1 της ΕΣΔΑ), β) ότι δεν είχε τη δυνατότητα να προσβάλλει ενώπιον δικαστηρίου (κατά παράβαση του άρθρο 5 παρ.4 της ΕΣΔΑ) ή, επικουρικώς, ενώπιον εθνικής αρχής (κατά παράβαση του άρθρο 13 της ΕΣΔΑ) την απόφαση που διέτασσε την παράνομη συνέχιση της κράτησής του .

Η ΕυρΕΔΑ, αφού έκρινε παραδεκτή τη αίτησή του, τη διαβίβασε στο ΕυρΔΔΑ, για έκδοση απόφασης.

6.3. Τα νομικά ζητήματα της υπόθεσης

Το δικαστήριο κλήθηκε να απαντήσει στα εξής βασικά ερωτήματα:

α) αν η στέρηση της προσωπικής ελευθερίας του προσφεύγοντος ήταν νόμιμη (άρθρο 5 παρ. 1 της ΕΣΔΑ).

β) αν το άτομο που στερήθηκε την ελευθερία του είχε τη δυνατότητα να προσφύγει σε δικαστήριο, προκειμένου το τελευταίο να αποφανθεί περί της νομιμότητας της στερητικής της προσωπικής του ελευθερίας απόφασης (άρθρο 5 παρ. 4 της ΕΣΔΑ).

6.3.1. Το άρθρο 5 παρ. 1 της ΕΣΔΑ

Ως προς τον πρώτο λόγο προσφυγής, το Δικαστήριο έκρινε, με βάση το άρθρο 5 παρ.1 της ΕΣΔΑ, ότι δεν έλαβε χώρα παραβίαση της Ευρωπαϊκής Σύμβασης, όσον αφορά το ζήτημα αυτό, καθώς και ότι η κράτηση ήταν νόμιμη και τηρήθηκαν όλες οι εκ του νόμου προβλεπόμενες προϋποθέσεις και διαδικασίες.

Οι δικαστές του ΕυρΔΔΑ υπενθύμισαν τη γενική αρχή ότι, προκειμένου η κράτηση να είναι δικαιολογημένη, κατά το άρθρο 5 παρ.1 της ΕΣΔΑ, θα πρέπει να πραγματοποιείται σύμφωνα με τις νόμιμες διαδικασίες που προβλέπονται από την εκάστοτε εθνική νομοθεσία, στην οποία το Δικαστήριο δεν έχει δικαίωμα να επεμβαίνει, παρά μόνο ελέγχοντας αν είναι σύμφωνη με το πνεύμα της ΕΣΔΑ. Οποιαδήποτε, ωστόσο, αποστέρηση της προσωπικής ελευθερίας θα πρέπει να τελεί πάντοτε σε συμφωνία με το άρθρο 5 παρ. 1 της ΕΣΔΑ, προκειμένου να προστατευθεί το άτομο από την κρατική αυθαιρεσία. Το Δικαστήριο παρέπεμψε σε προηγούμενες αποφάσεις του αναφορικά με το συγκεκριμένο ζήτημα: *Winterwerp v. Netherlands*, judgement of 24 October 1979, Series A, no 33, pp. 17-18, 19-20, §§ 39 και 45, *Bizzotto v. Greece*, judgement of 15 November 1996, Reports of Judgments and Decisions 1996 – V, p. 1738, § 31 και *Aerts v. Belgium*, judgement of 30 July 1998, Reports 1998-V, pp. 1961-62, § 46.

Σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 1, κανένα ψυχικά ασθενές άτομο δεν πρέπει να στερείται την ελευθερία του παρά μόνο εφόσον συντρέχουν οι κάτωθι προϋποθέσεις: «α) για να θεωρηθεί η κράτηση νόμιμη, θα πρέπει να έχει αποδειχτεί με πειστικό τρόπο ότι πάσχει από ψυχική διαταραχή, β) η ψυχική πάθηση πρέπει να είναι τέτοιας μορφής ή εντάσεως που να δικαιολογεί τον υποχρεωτικό περιορισμό και γ) η νομιμότητα της συνέχισης της φύλαξης εξαρτάται από την εξακολούθηση της διαταραχής». (Βλ. σχετική νομολογία *Winterwerp v. Netherlands*, judgement of 24 October 1979, Series A, no 33, pp. 17-18, §39, *Johnson v. the United Kingdom*, judgement of 24 October 1997, Reports 1997 – VII, p. 2409, § 60 και *Vardanov v. Bulgaria*, no. 31365/96, § 45, ECHR 2000-X).

Επιπλέον το Δικαστήριο τόνισε ότι η στέρηση της ελευθερίας ενός ψυχικά ασθενούς ατόμου είναι θεμιτή μόνο εφόσον υπάρχει συνάφεια μεταξύ της κράτησης και του τόπου και των συνθηκών φύλαξής του, ήτοι όταν αυτή πραγματοποιείται σε κατάλληλους για το σκοπό

αυτό χώρους (Βλ. σχετικά *Ashingdane v. The United Kingdom*, judgement of 28 May 1985, Series A no. 93, p. 21, § 44 και *Aerts*, ο.π.).

Στη συγκεκριμένη περίπτωση το Δικαστήριο έκρινε ότι η κράτηση του προσφεύγοντος στο ψυχιατρείο το 1967 ήταν νόμιμη και σύμφωνη με το άρθρο 5 παρ. 1 εδ. ε της ΕΣΔΑ. Επίσης, ούτε ο προσφεύγων είχε εγείρει αμφιβολίες ως προς αυτό· κατόπιν διεξοδικής εξέτασης όλων των δικονομικών διαδικασιών κατά των οποίων είχε στραφεί ο προσφεύγων προκειμένου να επιτύχει την απόλυσή του από το δημόσιο ψυχιατρείο, το Δικαστήριο έκρινε ότι όλες ήταν σύμφωνες με την τότε ισχύουσα εσωτερική νομοθεσία του καθ'ού η παρούσα Κράτους.

Το κυριότερο ερώτημα στο οποίο κλήθηκε να απαντήσει το Δικαστήριο ήταν το εξής: σε ποιες περιπτώσεις η συνέχιση της φύλαξης ενός ψυχικά ασθενούς ατόμου για μεγάλο χρονικό διάστημα μπορεί να είναι σύμφωνη με το πνεύμα του άρθρου 5 παρ. 1 της ΕΣΔΑ. Στον ισχυρισμό του προσφεύγοντος (βασιζόμενος στις ψυχιατρικές πραγματογνωμοσύνες που πραγματοποιήθηκαν τον Ιούνιο και Ιούλιο 1994) ότι πάσχει από ψυχοδιανοητική διαταραχή της προσωπικότητας η οποία δεν μπορεί να θεραπευθεί στο πλαίσιο ενός ψυχιατρικού καταστήματος και συνεπώς, για το λόγο αυτό, εθεωρείτο, κατά τον ίδιο, υποχρεωτική η απόλυσή του, το Δικαστήριο υπογράμμισε ότι ναι μεν το κρίνον τότε όργανο λανθασμένα θεώρησε ότι η κατάστασή του ήταν βελτιώσιμη, αλλά εντούτοις, σύμφωνα με τη νομολογία του Δικαστηρίου (βλ. χαρακτηριστικά περίπτωση *Witold Litwa v. Poland*, no.26629/95, § 60, ECHR 2000-III) «ο περιορισμός σε ψυχιατρικό κατάστημα δεν επιβάλλεται μόνο όταν ένα άτομο χρήζει ιατρικής παρακολούθησης προκειμένου να αποθεραπευτεί ή τουλάχιστον να μην επιδεινωθεί η κατάστασή του, αλλά και όταν ο εγκλεισμός του κρίνεται απαραίτητος τόσο για την προστασία του ίδιου όσο και για τη προστασία των υπολοίπων μελών της κοινωνίας», ήτοι για λόγους δημοσίας ασφαλείας κατά το ημέτερο Δίκαιο.

Επίσης, το Δικαστήριο έκρινε ότι και η απόφαση περί μη απόλυσής του το 1994 ήταν εξίσου δικαιολογημένη και νόμιμη, δεδομένου ότι, σύμφωνα με την άποψη των ψυχιάτρων - πραγματογνώμων, ο προσφεύγων έπασχε από ένα είδος ψυχοδιανοητικής ασθένειας, η οποία εκδηλωνόταν με επιθετική συμπεριφορά, και κατά συνέπεια, ορθώς θεώρησε το τότε αποφασίζον όργανο (sheriff) ότι η απόλυση του δράστη θα ενείχε μεγάλο κίνδυνο για την ασφάλεια των υπολοίπων πολιτών.

Εν κατακλείδι, το Δικαστήριο κατέληξε αναφορικά με το πρώτο αίτημα ότι η κράτηση του προσφεύγοντος, ήτοι ενός ψυχικά ασθενούς ατόμου, στο θεραπευτικό κατάστημα ήταν επιβεβλημένη και συνεπώς δεν υπήρξε παραβίαση του άρθρου 5 παρ. 1 της ΕΣΔΑ.

6.3.2. Το άρθρο 5 παρ. 4 της ΕΣΔΑ

Το δεύτερο αίτημα του προσφεύγοντος δεν είχε την ίδια τύχη με το προηγούμενο και έγινε δεκτό από το Δικαστήριο.

Κατ' αρχάς, το άρθρο 5 παρ. 4 της ΕυρΣΔΑ ορίζει ότι κάθε πρόσωπο το οποίο στερείται της ελευθερίας του ένεκα συλλήψεως ή κρατήσεως, έχει δικαίωμα προσφυγής ενώπιον δικαστηρίου για να αποφασίσει το τελευταίο σε «βραχεία προθεσμία» εάν η κράτησή του είναι νόμιμη και να διατάξει την απόλυσή του σε περίπτωση που διαπιστώσει ότι είναι παράνομη. Στην ως άνω έννοια του δικαστηρίου, σύμφωνα με το ΕυρΔΔΑ, περιλαμβάνεται οποιοδήποτε όργανο περιβάλλεται από εγγυήσεις ανεξαρτησίας από την εκτελεστική εξουσία καθώς και από εγγυήσεις διαδικαστικής φύσεως, διασφαλίζουσες αμερόληπτη και αντικειμενική κρίση περί της νομιμότητας τόσο της επιβολής της κράτησης όσο και της συνέχισης αποστερήσεως της προσωπικής ελευθερίας του ατόμου συνεπώς, όχι μόνο τα δικαστήρια με τη στενή έννοια του όρου (Βλ. σχετικά *Weeks v. the United Kingdom* judgement of 2 March 1987, Series A no. 114, p. 30, § 61).

Στην εν λόγω περίπτωση, το Δικαστήριο έκρινε ότι ο Ανώτατος Δικαστής (sheriff), ενώπιον του οποίου ο προσφεύγων υπέβαλε αίτημα απόλυσης την 4^η Ιουνίου 1994 και 1^η Ιουλίου 1994, ήταν αρμόδιος να κρίνει το συγκεκριμένο αίτημα, δεδομένου ότι, κατά τα ανωτέρω, υπάγεται στην έννοια του οργάνου, που, σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ, έχει αρμοδιότητα να αποφανθεί περί της νομιμότητας της επιβληθείσας κράτησης.

Όμως, ο προσφεύγων προέβαλε δύο ακόμη ισχυρισμούς στα πλαίσια του ίδιου άρθρου αναφορικά με τη διαδικασία, τους οποίους το Δικαστήριο εξέτασε περαιτέρω: ήτοι, επικαλέστηκε παραβίαση του άρθρου 5 παρ. 4 της ΕΣΔΑ εκ μέρους του καθ' ού η προσφυγή Κράτους, διότι, πρώτον, έφερε ο ίδιος το βάρος απόδειξης περί μη ύπαρξης ψυχικής ασθένειας που να δικαιολογούσε την συνέχιση της κράτησής του στο ψυχιατρείο, καθώς και περί μη βελτιωσιμότητας της κατάστασής του, και δεύτερον, διότι υπήρξε καθυστέρηση στην έκδοση των αποφάσεων επί των αιτήσεων απολύσεώς του.

Όσον αφορά τον πρώτο ισχυρισμό, το Δικαστήριο απεφάνθη ότι το βάρος απόδειξης περί συνδρομής των προϋποθέσεων που δικαιολογούν είτε την επιβολή είτε τη συνέχιση της στέρησης της προσωπικής ελευθερίας του ατόμου φέρει στην πρώτη εκ των άνω περιπτώσεων το αποφασίζον για την επιβολή της κράτησης όργανο, ενώ στη δεύτερη το κρατικό όργανο (δικαστικό ή μη) ενώπιον του οποίου άγεται προς κρίση το αίτημα περί απολύσεως (το ΕΔΔΑ παρέπεμψε σε προηγούμενες αποφάσεις του *Winterwerp v. Netherlands*, pp 17-18, §§ 39 – 40 και *Johnson v. the United Kingdom*, pp 2409-10 § 60). το Δικαστήριο έκρινε ότι στην

συγκεκριμένη υπόθεση υπήρξε παραβίαση του άρθρου 5 παρ. 4 της ΕΣΔΑ από το κράτος κατά του οποίου στρέφεται η προσφυγή, δεδομένου ότι, όπως αποδεικνύεται έπειτα από διεξοδική ανάλυση των ισχυρισμών τόσο του προσφεύγοντος όσο και του κράτους, ο προσφεύγων ήταν επιφορτισμένος να αποδείξει ότι δεν συνέτρεχαν οι νόμιμες προϋποθέσεις για τη συνέχιση της κρατήσεώς του.

Ως προς τη δεύτερη αιτίαση της παραβίασης της παρ. 4 του άρθρου 5 της ΕΣΔΑ, δηλαδή της καθυστέρησης (σε όχι «βραχεία προθεσμία») εκδόσεως αποφάσεων επί των αιτήσεων του προσφεύγοντος για τερματισμό της κρατήσεώς του, το ΕυρΔΔΑ καταρχήν αναφέρθηκε σε προηγούμενη νομολογία του για τον προσδιορισμό των προϋποθέσεων εφαρμογής της παραγράφου 4 του άρθρου 5 της ΕΣΔΑ (Baranowski v. Poland, no. 28358/95, § 68, ECHR 2000- III). Στη συνέχεια, αφού πρώτα έλαβε υπόψη του: α) την πληθώρα των ψυχιατρικών πραγματογνωμοσυνών που διεξήχθησαν καθώς και την ακρόαση των ψυχιάτρων, β) τα δυσχερή νομικά ζητήματα που προέκυψαν στα πλαίσια της εν λόγω υπόθεσης, ως προς τα οποία υπήρχε απόκλιση απόψεων μεταξύ των εθνικών δικαστηρίων, σε συνδυασμό με την αδράνεια του προσφεύγοντος σε ορισμένες περιπτώσεις, αποφάνθηκε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 5 παρ. 4 της ΕΣΔΑ τόσο από τον sheriff όσο και από τα υπόλοιπα δικαστικά όργανα (ήτοι τα Outer House of the Court of Session, Inner House of the Court of Session και The House Of Lords), τα οποία καθυστέρησαν αδικαιολόγητα στην έκδοση των αποφάσεών τους, χωρίς ωστόσο να υπάρχουν εξαιρετικές συνθήκες που να δικαιολογούν την παραπάνω κωλυσιεργία.

Επικουρικώς, σε περίπτωση μη αποδοχής από το Δικαστήριο των δύο παραπάνω αιτιάσεων, ο προσφεύγων ισχυρίστηκε ότι υπήρξε παραβίαση του άρθρου 13 της ΕΣΔΑ, το οποίο συγκεκριμένα ορίζει «Παν πρόσωπον του οποίου τα αναγνωριζόμενα εν τη παρούση Συμβάσει δικαιώματα και ελευθερίες παρεβιάσθησαν, έχει το δικαίωμα πραγματικής προσφυγής ενώπιον εθνικής αρχής, έστω και αν η παραβίασις διεπράχθη υπό προσώπων ενεργούντων εν τη εκτελέσει των δημοσίων καθηκόντων των». Το Δικαστήριο, εν όψει όλων όσων ανέφερε σχετικά με τους δύο πρώτους ισχυρισμούς του προσφεύγοντος, έκρινε ότι η διερεύνηση του εν λόγω αιτήματος παρέλκει.

6.4. Γενικά συμπεράσματα από την απόφαση

Τα γενικά συμπεράσματα τα οποία συνάγονται εκ της αναλύσεως της παραπάνω αποφάσεως είναι τα εξής:

- Σύμφωνα με το άρθρο 5 παρ. 1 της ΕΣΔΑ, η στέρηση της προσωπικής ελευθερίας ενός προσώπου που χαρακτηρίζεται ως ψυχικά ασθενές, μπορεί να λάβει χώρα μόνο εφόσον συντρέχουν σωρευτικά οι εξής προϋποθέσεις: α) να έχει αποδειχθεί με αξιόπιστο τρόπο η ύπαρξη της ψυχικής ασθένειας, β) η διαταραχή να εμφανίζει τέτοιο χαρακτήρα ή τέτοια ένταση που να δικαιολογεί την υποχρεωτικότητα της κράτησης και γ) η κράτηση δεν μπορεί να παρατείνεται έγκυρα χωρίς να εξακολουθεί να υπάρχει η διανοητική διαταραχή.
- Η φύλαξη ενός ψυχικά ασθενούς ατόμου είναι θεμιτή μόνο εφόσον αυτή εκτελείται σε κατάλληλους για την θεραπεία του προσώπου χώρους, ήτοι νοσοκομεία, κλινικές ή άλλα κατάλληλα καταστήματα.(άρθρο 5 παρ. 1 εδ. ε της ΕΣΔΑ).
- Η κράτηση ενός ψυχικά διαταραγμένου προσώπου σε ψυχιατρικό κατάστημα μπορεί να διαταχθεί όχι μόνο στην περίπτωση που το άτομο χρειάζεται κλινική θεραπεία, προκειμένου να αποθεραπευτεί ή να μειωθεί η ένταση της ασθένειάς του, αλλά και στις περιπτώσεις εκείνες όπου η παρακολούθηση και η επιτήρηση του προσώπου κρίνεται απαραίτητη προκειμένου να προστατευθεί τόσο ο ίδιος (από το κακό που μπορεί να προξενήσει στον εαυτό του) όσο και τα υπόλοιπα μέλη της κοινωνίας.
- Σύμφωνα με το ΕυρΔΔΑ, στα πλαίσια ερμηνείας του άρθρο 5 παρ. 4 της ΕΣΔΑ, το (εθνικό) «δικαστήριο» ενώπιον του οποίου έχει δικαίωμα να προσφύγει κάθε πρόσωπο το οποίο στερείται την ελευθερία του ένεκα συλλήψεως ή κρατήσεως δεν νοείται ως δικαστήριο με την στενή έννοια του όρου, αλλά περιλαμβάνει κάθε όργανο, το οποίο είναι ανεξάρτητο από την εκτελεστική εξουσία και περιβάλλεται από διαδικαστικής φύσεως εγγυήσεις οι οποίες αρμόζουν σε δικαστική εξουσία²⁰⁶.
- Εν όψει του άρθρου 5 παρ. 4 της ΕΣΔΑ, η «βραχεία προθεσμία» εντός της οποίας η εθνική δικαστική αρχή καλείται να αποφανθεί περί του αιτήματος του κρατουμένου προς απόλυση εμφανίζεται ιδιαίτερα περιορισμένη χρονικά στη νομολογία του ΕυρΔΔΑ, ενώ παράτασή της δικαιολογείται μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις.

²⁰⁶ Ήτοι δικαστική ακρόαση του κρατουμένου, δυνατότητα αμφισβήτησης της επίσημης ιατρικής γνωμάτευσης, παρουσία δικηγόρου κ.λ.π. Βλ. σχετικά Α. Μανιτάκη, Οι εγγυήσεις της προσωπικής ελευθερίας της ΕυρΣΔΑ και η κράτηση ψυχασθενούς σε ψυχιατρικό ίδρυμα, ΕΕΕυρΔ , 1983. 540 επ.

- Το βάρος απόδειξης για τη συνδρομή των προϋποθέσεων που δικαιολογούν την επιβολή, καθώς και τη συνέχιση της στέρησης της προσωπικής ελευθερίας του ψυχικά ασθενούς ατόμου φέρει η κρατική εξουσία.

7. Τελικές εκτιμήσεις / προτάσεις

Όπως προκύπτει από την όλη ερμηνευτική προσέγγιση, που επιχειρήθηκε στα πλαίσια της παρούσας εργασίας, του προβλεπόμενου στο άρθρο 69 Π.Κ μέτρου ασφαλείας, εύκολα διαπιστώνει κανείς ότι πρόκειται για ένα μέτρο ιδιαίτερα βαρύ για τα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου, το οποίο, κατά την εφαρμογή του, παρουσιάζει πολλές ομοιότητες με την ποινή. Θα μπορούσε κάλλιστα να θεωρηθεί ως μια εναλλακτική μορφή ποινής, δεδομένου ότι συνεπάγεται, όπως και η ποινή, αποστέρηση της προσωπικής ελευθερίας του ατόμου, και μάλιστα, εν αντιθέσει με την τελευταία, για αόριστο χρονικό διάστημα. Ο εγκλεισμός τόσο στη φυλακή όσο και στο δημόσιο ψυχιατρικό κατάστημα (κατ' εφαρμογή του άρθρου 69 Π.Κ.) βιώνεται από τον δράστη ως δεινό, καθώς, και στις δύο περιπτώσεις, ο φυλασσόμενος απομακρύνεται από το οικογενειακό - επαγγελματικό του περιβάλλον και στιγματίζεται κοινωνικά. Κάτω από την επίφαση της θεραπείας του ψυχικά πάσχοντος προσώπου και της προσπάθειας για αποκινδυνοποίησή του, φαλκιδεύονται βασικά ατομικά του δικαιώματα και νομιμοποιούνται κρατικές εγκληματοπροληπτικές σκοπιμότητες. Ωστόσο, ενώ η ποινή προστατεύεται με ένα αυστηρά προκαθορισμένο πλαίσιο όσον αφορά την εφαρμογή της, δεδομένου ότι οι προϋποθέσεις για την επιβολή της είναι σαφώς ορισμένες στο νόμο και δεν αφήνουν περιθώρια αμφισβήτησης, το μέτρο ασφαλείας του άρθρου 69 Π.Κ. επιβάλλεται μεταξύ άλλων με γνώμονα την επικινδυνότητα του δράστη, μια έννοια ασαφή και αόριστη, η διαπίστωση της οποίας επαφίεται στην κρίση του εκάστοτε δικαστή. Επιπροσθέτως, η άποψη ότι τα μέτρα ασφαλείας δεν έχουν τιμωρητικό – ανταποδοτικό χαρακτήρα, αλλά σαφώς θεραπευτικό, απέχει παρασάγγας από την ελληνική πραγματικότητα καθώς η πείρα έχει αποδείξει ότι ο εγκλεισμός σε θεραπευτικό κατάστημα, κατ' επιταγή του άρθρου 69 Π.Κ., υπερκεράζει σε σκληρότητα την ποινή και οδηγεί στην κοινωνική εξουδετέρωση του φυλασσομένου προσώπου, με αποτέλεσμα όχι μόνο να μην συντείνει στην αποθεραπεία του αλλά αντιθέτως να τον τιμωρεί για την ιδιαιτερότητά του, ήτοι την ψυχική ασθένεια από την οποία πάσχει! Καταλήγουμε λοιπόν στο άτοπο η φύλαξη του ακαταλόγιστου προσώπου σε ψυχιατρικό κατάστημα, ήτοι ενός μέτρου άκρως «θεραπευτικού», να αποδεικνύεται επαχθέστερη από την έκτιση της ποινής και εντούτοις να περιβάλλεται με λιγότερες δικονομικές εγγυήσεις από την τελευταία!

Κρίνεται λοιπόν απαραίτητη η δια νόμου επίλυση των ζητημάτων που αναφέρονται κατά την εφαρμογή του άρθρου 69 Π.Κ., ήτοι συγκεκριμένα:

α) Η δικαστική απόφαση που επιβάλλει το αναπληρωματικό μέτρο του άρθρου 69 Π.Κ. είναι αθωωτική και συνεπώς δεν υπόκειται σε έφεση με βάση την ισχύουσα ποινική δικονομία, με τη δικαιολογία ότι πρόκειται για ένα μέτρο θεραπευτικό το οποίο δεν είναι επαχθές για τον ακαταλόγιστο δράστη, έτσι ώστε ο τελευταίος να ενδιαφέρεται να το αποφύγει²⁰⁷. Ωστόσο, αν λάβει κανείς υπ' όψιν του τις συνθήκες διαβίωσης των ακαταλόγιστων φυλαττομένων σε ειδικά θεραπευτικά καταστήματα δραστών καθώς και το γεγονός ότι δεν τίθεται από το δικαστήριο/δικαστικό συμβούλιο χρονικός περιορισμός ως προς τη διάρκεια της φύλαξής τους, αντιλαμβάνεται ότι η εκτέλεση του εν λόγω μέτρου είναι, αν όχι περισσότερο, το ίδιο επαχθής με την έκτιση της ποινής και συνεπώς είναι απαραίτητη η χορήγηση του δικαιώματος ασκήσεως εφέσεως κατά της απόφασης που διατάσσει την επιβολή του, είτε γιατί μπορεί ο υποβληθείς στη φύλαξη δράστης να ισχυρίζεται ότι δεν διέπραξε το έγκλημα είτε γιατί μπορεί να εγείρονται αμφιβολίες εκ μέρους του ως προς την ύπαρξη της ψυχικής ασθένειας, από την οποία φέρεται πως πάσχει, καθώς και ως προς την ύπαρξη της επικινδυνότητάς του. Η νομοθετική αυτή επιλογή 'οσον αφορά τη μη δυνατότητα ασκήσεως ενδίκου μέσου κατά της απόφασης εγκλεισμού σε ψυχιατρικό κατάστημα, είναι αντίθετη τόσο στις Αρχές του ΟΗΕ για την προστασία Προσώπων με Ψυχικές Ασθένειες και για τη βελτίωση των Υπηρεσιών Ψυχικής Υγείας όσο και στη ΕυρΣΔΑ. Συγκεκριμένα, η Αρχή του ΟΗΕ προβλέπει την ύπαρξη δευτεροβάθμιου οργάνου ελέγχου της πρωτόδικης απόφασης που επιβάλλει τον εγκλεισμό ψυχικά πασχόντων ατόμων σε ειδικό θεραπευτικό κατάστημα, το οποίο (όργανο) μπορεί να είναι είτε δικαστικό είτε κάποιο άλλο αμερόληπτο και ανεξάρτητο όργανο. Η αρχή αυτή έχει υιοθετηθεί και συγκεκριμενοποιηθεί από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας (ΠΟΥ) στις Δέκα Βασικές Αρχές για το Δίκαιο Προστασίας της Ψυχικής Υγείας. Η έβδομη Βασική Αρχή του ΠΟΥ προβλέπει ότι σε περιπτώσεις αναγκαστικής φύλαξης σε θεραπευτικό κατάστημα θα πρέπει να υπάρχει η δυνατότητα διεξαγωγής μιας δευτεροβάθμιας διαδικασίας ελέγχου της αρχικής απόφασης, η οποία θα ενεργοποιείται εγκαίρως όταν τη ζητήσουν τα ενδιαφερόμενα μέρη (μεταξύ των οποίων συγκαταλέγεται και ο ασθενής) στα πλαίσια της διαδικασίας αυτής ο ασθενής θα έχει τη δυνατότητα να εκφράσει τις απόψεις του. Επιπλέον, το ΕυρΔΔΑ έχει υπογραμμίσει, ουκ ολίγες φορές, στη σχετική νομολογία του την ύπαρξη δικαιώματος προσφυγής του στερούμενου της ελευθερίας του ατόμου σε «δικαστήριο», ήτοι ενώπιον οποιουδήποτε οργάνου, δικαστικού ή μη, το οποίο θα είναι ανεξάρτητο από την εκτελεστική εξουσία αλλά θα περιβάλλεται με

---

²⁰⁷ Ν. Παρασκευόπουλου, Δίκαιο και Πολιτική Ι, 1982,254.

β) Ο Π.Κ. ορίζει στο άρθρο 70 Π.Κ. ότι ο ασθενής απολύεται όταν πάψει να είναι επικίνδυνος για τη δημόσια ασφάλεια. Με τον τρόπο αυτό ο νομοθέτης προβαίνει στην «αντικειμενοποίηση» του ασθενούς - κρατουμένου για λόγους δημοσίας ασφάλειας²⁰⁸, ήτοι για να προστατεύσει τα υπόλοιπα μέλη της κοινωνίας από την επικινδυνότητα που ενέχει η προσωπικότητά του, ενώ συνάμα παραβλέπει πλήρως την παθολογική κατάσταση του φυλασσομένου προσώπου, η οποία θα έπρεπε να αποτελεί το κατεξοχήν κριτήριο τόσο για τη επιβολή της φύλαξης όσο και για τη συνέχισή της· υποτάσσει, δηλαδή, κατά τρόπο απόλυτο, τη θεραπευτική στη φυλακτική δεοντολογία και παραβιάζει τόσο το άρθρο 2 παρ.1 όσο και το άρθρο 5 παρ. 1 του Συντάγματος, στα οποία κατοχυρώνεται ο σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και το δικαίωμα στην ανάπτυξη της προσωπικότητας αντίστοιχα. Ακολουθώντας, η εφαρμογή του άρθρου 70 Π.Κ. στην πράξη είναι δυνατό να οδηγήσει σε μακροχρόνιο εγκλεισμό του ψυχικά ασθενούς προσώπου σε θεραπευτικό κατάστημα, που μπορεί να διαρκέσει ακόμη και για το υπόλοιπο της ζωής του. Ωστόσο, η νομιμότητα του εγκλεισμού σε ψυχιατρείο, ως σοβαρής προσβολής της προσωπικής ελευθερίας κατ' άρθρο 5 παρ. 3 του Συντάγματος και 5 παρ. 1 της ΕΣΔΑ, πρέπει να εξαρτάται από την αναγκαιότητα της νοσηλείας μιας υπαρκτής ψυχικής διαταραχής και μόνο εφόσον εξ' αυτής συνάγεται επικινδυνότητα για τη δημόσια ασφάλεια. Σε περίπτωση αποθεραπείας επιβάλλεται η άρση του εγκλεισμού και η απόλυση του ασθενούς – κρατουμένου. Για το λόγο αυτό, θεωρείται απαραίτητη η δια νόμου θέσπιση ανωτάτου ορίου φύλαξης του ακαταλόγιστου δράστη στο ψυχιατρικό καταστήμα, καθώς και δυνατότητας επέκτασης αυτού του ορίου, βάσει σχετικής δικαστικής απόφασης, εφόσον βέβαια αυτό επιβάλλεται για τη θεραπεία του τελευταίου²⁰⁹. Με τον τρόπο αυτό επέρχεται ισορροπία μεταξύ του βελτιωτικού και του εξασφαλιστικού χαρακτήρα του συγκεκριμένου μέτρου ασφαλείας.

---

²⁰⁸ Όπως έχει ειπωθεί και παραπάνω, πρόκειται για ένα όρο εντελώς ασαφή και αόριστο

²⁰⁹ Πρώτος ο *Μανωλεδάκης* είχε διατυπώσει την άποψη να αναγνωριστεί ως ορθή η διατυπωμένη ερμηνευτική θέση, ότι άγραφη αλλά συστηματικά αξυπακουόμενη προϋπόθεση της παραμονής στο Ψυχιατρείο είναι η συνέχιση της ψυχικής πάθησης. Βλ. περισσότερα σε *I. Μανωλεδάκη*, Γενική Θεωρία του Ποινικού Δικαίου II, 1978, σελ. 28.

γ) Το άρθρο 70 Π.Κ. δεν προβλέπει τη δυνατότητα υποβολής αιτήσεως προς απόλυση από τον ίδιο τον ασθενή. Δεδομένου όμως ότι ο εγκλεισμός στο ψυχιατρικό κατάστημα έχει ως αποτέλεσμα την αποστέρηση της προσωπικής ελευθερίας του ατόμου, ήτοι ενός θεμελιώδους ανθρωπίνου δικαιώματος, είναι σκόπιμη η εκ του νόμου χορήγηση της δυνατότητας υποβολής αιτήσεως για απόλυση στον ίδιο τον φυλασσόμενο²¹⁰, του οποίου τα δικαιώματα άλλωστε θίγονται άμεσα από την επιβολή και τη συνέχιση του μέτρου, καθώς επίσης και η χορήγηση του δικαιώματος για αυτοπρόσωπη παράσταση του σε κάθε στάδιο επιβολής και έκτισης του μέτρου, όπου θα έχει τη δυνατότητα να αναπτύσσει ελεύθερα τις απόψεις του, σε συμφωνία με την έβδομη Βασική Αρχή του ΠΟΥ.

δ) Διχογνωμία επικρατεί στη θεωρία αναφορικά με το αρμόδιο προς επιβολή όργανο του προβλεπόμενου στο άρθρο 69 Π.Κ. μέτρου ασφαλείας, καθώς η γραμματική διατύπωση του εν λόγω άρθρου αφήνει περιθώρια για την δυνατότητα επιβολής του μέτρου όχι μόνο από δικαστήριο αλλά και από δικαστικό συμβούλιο, το οποίο αγόμενο στην έκδοση απαλλακτικού για τον κατηγορούμενο βουλεύματος επί τη βάση ανικανότητάς του για καταλογισμό, γίνεται δεκτό ότι δύναται να διατάξει παράλληλα την επιβολή του πιο πάνω μέτρου. Εντούτοις, η ιδιαίτερα ευάλωτη κατάσταση των ψυχικά ασθενών ατόμων σε συνδυασμό με τον επαχθή χαρακτήρα του συγκεκριμένου μέτρου ασφαλείας επιτάσσει την ύπαρξη απόλυτης αδιαφάνειας, αντικειμενικότητας και αμεροληψίας των σχετικών διαδικασιών, κάτι δηλαδή που μπορεί να εξασφαλιστεί μόνο με τη διαδικασία ενώπιον ακροατηρίου. Κρίνεται συνεπώς ενδεδειγμένη η τροποποίηση του άρθρου 69 Π.Κ., έτσι ώστε σε περιπτώσεις όπου συντρέχουν οι νόμιμες προϋποθέσεις για την επιβολή του προβλεπόμενου σε αυτό μέτρου ασφαλείας, το δικαστικό συμβούλιο να μην απαλλάσσει τον ακαταλόγιστο δράστη από τη δίωξη διατάσσοντας ταυτόχρονα τη φύλαξή του, αλλά να τον παραπέμπει με επιφύλαξη απαλλαγής ενώπιον του δικαστηρίου, το οποίο θα καθίσταται από αυτό το χρονικό σημείο το μόνο αρμόδιο για να επιβάλλει το μέτρο του εγκλεισμού²¹¹.

ε) Κατ' αναλογία του άρθρου 96 παρ. 2 του Ν. 2071/1992, κρίνεται σκόπιμη η δια νόμου πρόβλεψη της υποχρέωσης του Δικαστηρίου, πριν από την διαταγή περί εξακολούθησης της φύλαξης του ακαταλόγιστου προσώπου στο δημόσιο ψυχιατρείο, να

²¹⁰ Συνηγόρος του πολίτη, Πόρισμα αναφοράς 31.10.2005, ΠοινΧρ 2006.464.

²¹¹ Βλ. *I. Μανωλεδάκη*, Γενική Θεωρία του Ποινικού Δικαίου Β', 1978, σελ.229.

διατάσσει αυτεπάγγελτα τη σχετική γνωμοδότηση τουλάχιστον δύο ψυχιάτρων, προκειμένου να διασφαλίζονται επαρκώς τα δικαιώματα του ασθενούς²¹².

στ) Η ισχύουσα νομοθεσία για τους ακαταλόγιστους δράστες, σε αντίθεση με το άρθρο 98 του Ν. 2071/1992 που εφαρμόζεται σε περιπτώσεις ακούσιας νοσηλείας, δεν επιτρέπει οποιαδήποτε μορφή εξόδου κατά τη διάρκεια του εγκλεισμού. Για την εξυπηρέτηση των αναγκών της θεραπείας και για τη μη αποκοπή του φυλασσομένου από το κοινωνικό σύνολο (έτσι ώστε να διευκολύνεται η σταδιακή επανένταξή του στην κοινωνία), κρίνεται επιβεβλημένη η νομοθετική πρόβλεψη για δυνατότητα πρόσκαιρης οργανωμένης ή εποπτευόμενης εξόδου του από το ψυχιατρικό κατάστημα, δεδομένου ότι η αδιάλειπτη παραμονή των προσώπων στο ψυχιατρείο οδηγεί στην εμφάνιση στοιχείων ιδρυματισμού και κοινωνικής απομόνωσης.

Το ζητούμενο λοιπόν είναι η επεξεργασία και θέσπιση ενός ειδικού πλαισίου φύλαξης των ακαταλόγιστων δραστών, που θα παρέχει όλα τα εχέγγυα για τη διασφάλιση των ατομικών δικαιωμάτων τους και θα εξασφαλίζει την ύπαρξη ενός ποιοτικού επιπέδου νοσηλείας ανταποκρινόμενου στον θεραπευτικό χαρακτήρα του μέτρου.

---

²¹² Συνήγορος του πολίτη, Πόρισμα αναφοράς 31.10.2005, ΠοινΧρ 2006.464.

Βασική ελληνική βιβλιογραφία

Αλεξιάδη Στ., Η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο «Ελάχιστο Πρόγραμμα» του Κινήματος Κοινωνικής Άμυνας (1982).

Αλεξιάδη Στ., Προς Αναμόρφωση του σωφρονιστικού συστήματος (1983).

Αλεξιάδη Στ., Η πρόσφατη νομολογία του ΕυρΣΔΑ σχετικά με τις εγγυήσεις προσωπικής ελευθερίας και ασφάλειας των κρατουμένων ψυχασθενών, ΕΕΕυρΔ (1984).

Αλεξιάδη Στ., Η επικινδυνότητα του εγκληματία: ένα στοιχείο πλαστό, ΜΝΗΜΗ Χωραφά- Γάφου Γαρδίκια Ι.

Αναγνωστόπουλου Η., «Επικίνδunami» κατηγορούμενοι και προληπτικά δικονομικά μέτρα, ΠοινΧρ (1983).

Αναγνωστόπουλου Η., Παρατηρήσεις σε βούλευμα, ΝοΒ (1994).

Ανδρέου Φ., Ποινικός Κώδιξ (1995).

Ανδρουλάκη Ν., Περί συρροής εγκλημάτων (1968).

Ανδρουλάκη Ν., Ποινικόν Δίκαιον, Γενικό Μέρος, Ι. Θεωρία για το έγκλημα (2000).

Ανδρουλάκη Ν., Ο ψυχίατρος-πραγματογνώμων εν τη ποινική δίκη, ΠοινΧρ (1973).

Γαρδίκια Κ., Το επικίνδυνον του εγκληματίου, ΠοινΧρ (1969).

Γαρδίκια Κ., Εγκληματολογία, τ. Γ, Σωφρονιστική (1955).

Γάφου Η., Ποινικόν Δίκαιον, Γεν. Μέρος (1973-1978)

Γάφου Η., Το κύριον χαρακτηριστικό του νέου Ποινικού Κώδικος, Αρμ (1953).

Γεωργάκη Ι., Η ορθολογική θεμελίωσις του Π.Δ. από τον διαφωτισμό και η νομοθεσία της Ελληνικής Επανάστασεως (1959).

Γιώτη Χρ., Τα μ.α. κατά τον Π.Κ. και τον Κ.Π.Δ., Θέμις (1974).

Δέδε Χ., Οι εγγυήσεις της ατομικής ελευθερίας των ακαταλόγιστων, ΝοΒ (1963)

Ζαγκαρόλα Ι., Η εν τη παρ' ημίν δικαστική και σωφρονιστική αντιμετώπιση των ψυχοπαθητικών προσωπικοτήτων, ΠοινΧρ (1973).

Ζαγκαρόλα Ι., Η επικινδυνότης και τα ασφαλιστικά μέτρα εν τω ποινικό δικαίω (1940).

Ζαγκαρόλα Ι., Γνωμοδότηση, ΠοινΧρ (1954).

Καϊάφα – Γκάμπντι Μ., Θα 'πρεπε μήπως το πόρισμα της ψυχιατρικής πραγματογνωμοσύνης να είναι δεσμευτικό για το ποινικό δικαστήριο, Αρμ (1983).

Καϊάφα – Γκάμπντι Μ., Η τέλεση πλημμελήματος με απειλούμενη ποινή και κατώτερη των έξι μηνών επιτρέπει φύλαξη των ακαταλόγιστων δραστών ή μόνο ακούσια νοσηλεία; Υπερ (1994).

- Κατσαντώνη Α.*, Ποινικόν Δίκαιον, Γεν. Μέρος I-III (1972 - 1978).
- Κονταξή Α.*, Ποινικός Κώδιξ, Γεν. Μέρος (1991).
- Κοσμάτου Κ.*, Η διάρκεια του εγκλεισμού σε ψυχιατρικό κατάστημα κατά το άρθρο 70 του Π.Κ.(1998).
- Κουράκη Ν.*, Ποινική Καταστολή (1997).
- Κουράκη Ν.*, Περί της έννοιας του επικινδύνου εις την δημόσιαν τάξιν, ΠοινΕπιθ (1970).
- Μαγγάκη Α. – Σπινέλλη Δ.*, Ιδιωτική Γνωμοδότηση, ΠοινΧρ (1981).
- Μανιτάκη Α.*, Οι εγγυήσεις της προσωπικής ελευθερίας της ΕυρΣΔΑ και η κράτηση «ψυχασθενούς» σε ψυχιατρικό ίδρυμα, ΕΕΕυρΔ (1983).
- Μανωλεδάκη Ι.*, Γενική θεωρία του Ποινικού Δικαίου, τ. Β' (1978).
- Μανωλεδάκη Ι.*, Ποινικό Δίκαιο, (2001).
- Μαργαρίτη Α.- Παρασκευόπουλου Ν.*, Ποινολογία (2000).
- Μαργαρίτη Μ.*, Ποινικός Κώδικας (2003).
- Μπακατσούλα Μ.*, Το επικίνδυνω του εγκληματίου εν τω νέω ποινικώ κωδίκι, ΠοινΧρ (1951).
- Μπουροπούλου Α.*, Ερμηνεία του Π.Κ., Γενικό μέρος (1959).
- Μπουροπούλου Α.*, Ψυχιατρική Πραγματογνωμοσύνη, ΠοινΧρ (1958).
- Μπουροπούλου Α.*, Η δήμευση εις τους νέους Π.Κ., ΠοινΧρ (1952).
- Παπαδάτου Π.*, Η έρευνα της προσωπικότητας του εγκληματίου εν τη παρ' ημίν νομοθεσία και πράξει, ΠοινΧρ (1966).
- Παρασκευόπουλου Ν.*, Μεταξύ τιμωρίας και θεραπείας: τα μ.α. του Π.Κ., ΜΝΗΜΗ Χωραφά- Γάφου Γαρδίκια Π.
- Παρασκευόπουλου Ν.*, Φρόνημα και καταλογισμός στο Ποινικό Δίκαιο (1987).
- Παρασκευόπουλου Ν.*, Ο εγκλεισμός σε Ψυχιατρείο ως προληπτικό μέτρο και ως μέτρο ασφαλείας του ελληνικού Ποινικού Κώδικα, Εισήγηση στο Συνέδριο Ψυχικής Υγείας και Ανθρώπινα Δικαιώματα, οργάνωση από Εταιρία Περιφερειακής Ανάπτυξης και Ψυχικής Υγείας και από Ευρωπαϊκή Επιτροπή για το Δίκαιο, την Ηθική και την Ψυχιατρική(1996)
- Παρασκευόπουλου Ν.*, Παρατηρήσεις σε απόφαση, Υπερ (1991).
- Παρασκευόπουλου Ν.*, Παρατηρήσεις σε απόφαση, Δίκαιο και Πολιτική Ι (1982).
- Παρασκευόπουλου Ν. - Κοσμάτου Κ.*, Ο αναγκαστικός εγκλεισμός του ψυχικά ασθενή σε ψυχιατρείο (1997).
- Παύλου Σ.*, Εγκλήματα περί τω νόμισμα (1989).
- Σπινέλλη Δ.*, Ζητήματα από την επίδραση του Συντάγματος του 1975 στο Π.Δ, ΕΕΝ (1980).

Στάϊκου Α., Επίτομος Ερμηνεία Ελληνικού Ποινικού Κώδικα I-III (1953-1963).

Σταθέα Γ., Ψυχιατρική Πραγματογνωμοσύνη, ΝοΒ (1989).

Στριγγάρη Μ., Η Επικινδυνότητα των Ψυχικών Διαταραχών, ΠοινΧρ (1983).

Συμεωνίδου – Καστανίδου Ε., Τροποποιήσεις του Π.Κ. με το ν. 2721/1999, Υπερ. (1999).

Τούση Α. - Γεωργίου Α., Ποινικός Κώδιξ, (1967) .

Τσαλίκογλου Φ., Ο μύθος του επικίνδυνου ψυχασθενή (1987).

Τσέλιου Ελ., Τα μέτρα ασφαλείας στην ελληνική νομοθεσία και πρακτική, ΑρχΝομ (1986).

Φρονίμου Ε., Τινά περί των παρεπόμενων ποινών και των μέτρων ασφαλείας κατά την νέα ποινική νομοθεσία, ΝοΒ (1954).

Φωτάκη Ν., Η ψυχιατρική – ψυχολογική πραγματογνωμοσύνη, Τα ευρήματα, τα όρια και η αποδεικτική της αξία, Ποινικά (1983).

Χωραφά Ν., Ποινικόν Δίκαιον, (1978).

Καθώς και Συστηματική Ερμηνεία του Ποινικού Κώδικα, άρθρα 69-76 *Αρ. Τζαννετής* (2005).

Δικτυακός τόπος αναφοράς

www.echr.coe.int